

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Bir kitap dünyadan daha büyüktür

Haşim Şahin:
Âlimlerin yaşadığı evde kedi de âlim olur

Doğukan İşler:
Ursula K. Le Guin ile yazmak üzerine sohbetler

Duygu Karslı:
Hayatla sanatı iç içe geçiren performans:
Marina Abramoviç

SAMET KÖSE

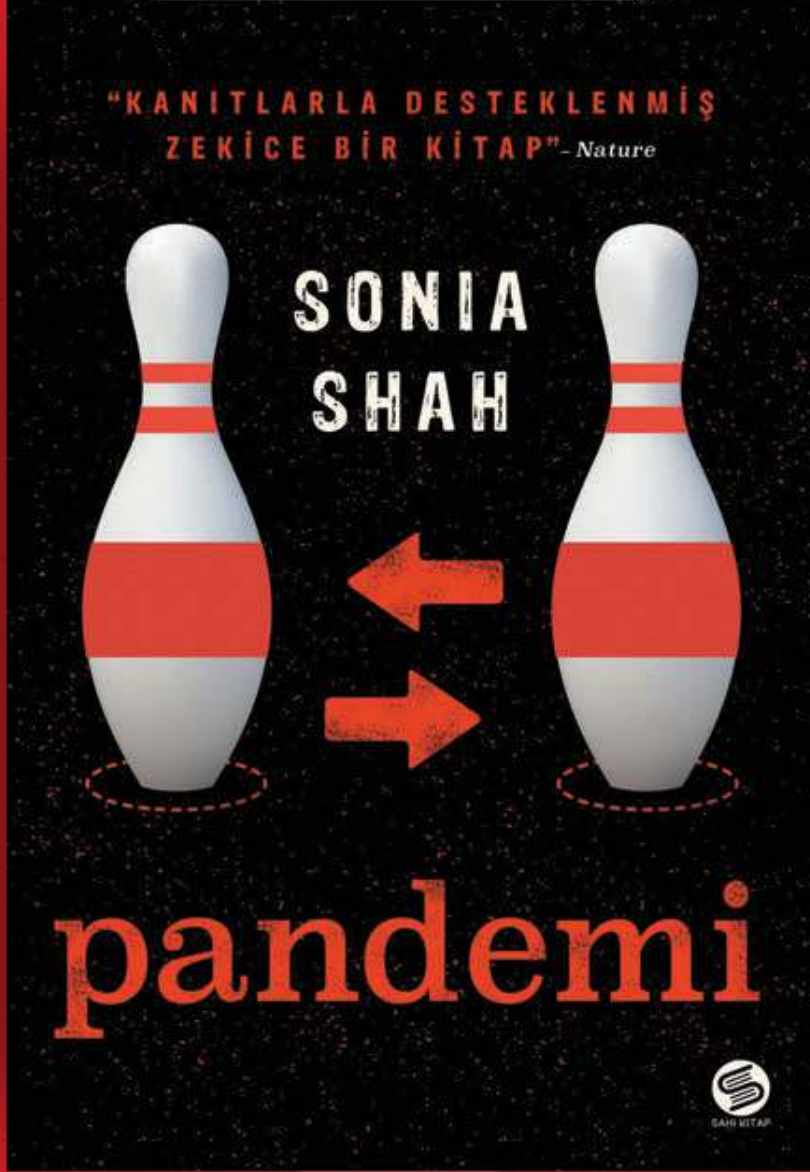
**HÜZÜN VE ÖFKENİN
ŞAKIYAN SESSİZLİĞİ:**

SIYAH

AMERİKALILARIN ŞİİRİ

HASTALIK ARAMIZDA!

Dehşete mi kapılacağız, yoksa bu konuda
bir şeyler yapmayı mı deneyeceğiz?

SONIA SHAH'tan PANDEMİ
“Gerçekler kanınızı donduracak.”

SAHI KİTAP

Yayın Türü: Aylık Yaygın Süreli Yayın
Sayı: 113 - Temmuz 2020
ISSN: 2146-2127

SAHİBİ:
Türkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş.
Tüzel Kişi Temsilcisi ve Genel Müdür
Yasemin Gebeş

GENEL YAYIN YÖNETMENİ
Mustafa Akar

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ
Mehmet Hakan Keleş

EDİTÖR
Melike Yıldırım

GÖRSEL YÖNETMEN
Mehtap Tunçel

KATKIDA BULUNAN
Yunus Arslan

KAPAK ve SAYFA TASARIMI
Sema Türk

KAPAK İLLÜSTRASYONU
Serkan Yolcu

REKLAM
Nalan Demircioğlu Yavuz
(0212) 997 00 00 / 1022
ndemircioglu@dr.com.tr

SORUMLU YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ
Şefik Çalık

BASIM YERİ
Türkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş.
Akınar Mah. Hasan Basri Cad. No:4
Sancaktepe - İSTANBUL
Tel: (0216) 585 90 00
Matbaa Sertifikası No.: 12815

YÖNETİM YERİ:
Türkuvaz Dergi Grubu
Barbaros Bulvarı, Cam Han, 153,
34349 Beşiktaş, İstanbul
Telefon : (0212) 354 30 00

SABİTFİKİR'E NASIL ULAŞIRSINIZ?
Tüm DeR'lerden 7 TL karşılığında

Bizi takip edin!
www.facebook.com/sabitfikircom
www.twitter.com/sabitfikir
Ne düşündüğünüzü bilmek istiyoruz,
editor@sabitfikir.com'a yazın!

© Her hakkı saklıdır.
Bu dergide yer alan yazı, makale, fotoğraf ve
illüstrasyonların elektronik ortamlar da
dahil olmak üzere çoğaltılma hakkı
Türkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş.'ye aittir.
Yazılı izin olmaksızın kullanılamaz.

DANS ET ŞAMPİYON!

Çoktandır
Öylesine uzak ki bize
Afrika.
Hatıraları bile yaşamıyor artık
Tarih kitaplarının resmettiklerinden
Ve kanımıza karışan
Kanımızdan taşan şarkılardan başka
Şarkılar
Zenci diline yabancı
Ve hüzünlü kelimelerle söylenmiş.
Çoktandır
Öylesine uzak ki bize
Afrika.

Langston Hughes'in dediği gibi gerçekten "öylesine uzaktır" bize Afrika. Köleci zihniyetin resmettiği Afrika hakkında bildiklerimizi gözden geçirdiğimizde, ortaya hep aynı imgeler saçılır: Vahşi doğa, çöller, yamyamlar, aşırı sıcaklık, ilh... Bu köleci bakış açısı bugün de devam etmektedir aslında. Amerika dışındaki yerleri Amerika-lılara tanıtmakla görevli National Geographic dergisine baktığınızda susuz çöller, Lübnan'ın dar sokaklarındaki çarşafı insanları, Afrika'da açlıktan kemikleri sayılır olmuş çocukları görürsünüz. Zaten bu tip yayınların asıl amacı, Amerikalılara dünyanın en iyi yerinde yaşadıklarını hissettirmektir.

Oysa Afrika tamamen çöllerle kaplı değildir. Tropikal ormanlar çok daha fazla yer kaplar ve ortalama sıcaklık 21 derecede gezinir. Afrika'da vahşi hayat milli ormanlarla sınırlıdır. Nollywood adında bir sinema geleneği oluşmuştur ve yamyamlık vahşi emperyalistlerin köleci zihniyetlerini gizlemek için uydurdıkları bir yalandan ibarettir. Amerika'nın kılcallarında gezinen ırkçılık George Floyd'un bir polis tarafından öldürülmesiyle bir kez daha tartışılır oldu. Amerikan ırkçılığının tarihi insanlığın yüz karasıdır. Ku Klux Klan terörü ile beslenen ırkçı bellek, atmışlı yıllardan sonra su altına inse de, çeşitli vesilelerle ortaya çıkıyordu. Floyd'un öldürülmesi sanırım bu nefretin artık gizlenemeyeceğini de gösterdi.

Biz de bu sayımızda önemli çevirmen dostumuz Samet Köse'nin kaleminden Afro -Amerikan edebiyatına yoğunlaşalım istedik. Ülkemizde Afro-Amerikan edebiyatına dair iyi kötü bir kitaplık oluşmuş değil ne yazık ki. Mesela Müslümanlığı da seçmiş şair Emir Bereket'in (Amiri Baraka) toplu şiirleri halen çevrilmedi. Toni Morrison'ı iyi kötü biliyoruz ama Maya Angeleo'yu daha yeni yeni tanıyoruz. Malcolm X'ten Muhammed Ali'ye aklımızda baş kaldıran, sağlam bir Siyahî imgesi var, öte yandan mesela sürgündeki Suriyeli şair ve yazarların ne yazdıklarını bilemiyoruz. Denver merkezli "slam şiir" üyesi Amal Kassir ile dostluğumuz var ama onun da metinlerine uzağiz halen.

Amerika'da çıkan bu olayların bir milat olmasını dilerken; en iyi değil, en iyinin de en iyisi efsanevi boksör Muhammed Ali'ye Zaire maçı öncesi hocası Bundini tarafından fırlatılan şiirle bitirelim: "dans et şampiyon,/ kimsesizler yurdundaki yalnız çocuklar için dans et./çocuklar için salla yumruklarını./ şu alçağın işini bitir!/ meyhanedeki ayyaşlar için dans et şampiyon./kanserden ölen yoksul hastalar için,/ kefaletleri ödenmeyen sefil mahkumlar için,/herkesin terk ettiği eroinmanlar için,/ kocaları olmayan gencecik hamile kızlar için./dans et şampiyon, savaş onlar için!"

İÇİNDEKİLER

06

HABERLER

12

VİTRİNDEKİLER

14

EGOİST OKUR
Gülenay Börekçi
Yazarın Çevirmen
Olarak Portresi

16

ŞAİRİN ŞAİRLERİ
A. Ali Ural
Yahya Kemal:
Gök Kubbeimizdeki
Deruni Ahenk

18

GÖRÜŞ GÜNÜ
Selahattin Yusuf
Şenlik ve Matem

20

DÜNYA ÖYKÜSÜ
KİTAPLIĞI
Necip Tosun
Düşler, Masallar,
Semboller: Dino
Buzzati

22

GÜNCEL
Duygu Karslı
Hayatla Sanatı
İç İç Geçiren
Bir Performans:
Duvarlardan Geçmek

24

GÜNCEL
Bilgehan Uçak
İlk Türk Romancısı
'Liberal-Muhafazakar'
İmiş

26

GÜNCEL
Mustafa Uçurum
Cahit Zarifoğlu'nun
Şiiri

28

GÜNCEL
Kerem Gökrem
Mekânın Evleştirilmesi:
Hayal Otel

30

KEŞFSEVER
Zeynep Merdan
Tanrı Kierkegaard'la
Ne Kastetmiş Olabilir?

DOSYA 32

Samet Köse
HÜZÜN VE ÖFKENİN
ŞAKIYAN SESSİZLİĞİ:
SIYAH AMERİKALILARIN
ŞİİRİ

38

KARARSIZ OKUR

46

KİPAT
Salih Zengin
Kitap İçinde Kitap

40

MÜMKÜN
EVRENLER
Murat k. Murat
Tanrılar, İnsanlar ve
Ölümler

42

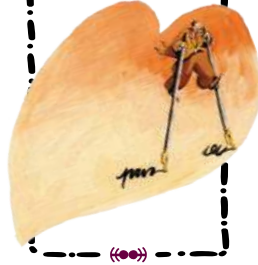
GÜNCEL
Doğukan İşler
Yazma Üzerine Hiç
Bitmeyecek Sohbetler

44

GÜNCEL
Ömer Yalçınova
Öksüz Yusuf'un Deli
Dolu Hayatı

48

GÜNCEL
Erdem Öztop
Ayrılık Çeşmesi
Sokağı: Zıpır ve Kallavi
Roman

50

ÖNDE(N) GİDENLER
Nurullah Koltaş
Fânî Âlemde Hoş Bir
Sada: Martin Lings

52

Selahattin Demirci
Büyülü Günler

54

ŞİİR RAFİ
Ahmet Edip
Başaran
1865'te Ben, Bir Dilin
Kıyısında Şiirle

56

GÜNCEL
Haşim Şahin
"Âlimlerin Yaşadığı
Evde Kedi de Âlim
Olur"

58

GÜNCEL
Fatih Baha Aydın
Köpeklerin
Bakışlarında Bir
Keman Tadı

60

GÜNCEL
Abdullah
Harmancı
Muhafazakar Öykü
"Riskli Alan"a
Giremiyor Mu?

62

SİNEMA
Bilal Sert
Ordet: İmkânsız
Beklemek

64

KİTAPLARDAN NE
ÖĞRENDİM?
Hümevra Yabar
"Sevdiği Yazarlarla
Hep Aynı Coşkuyula
Yeniden Buluşan Bir
Okurum"

66

TERS KARGA
Orkun Galolar
eller, eller, eller, eller,
eller, eller

68

POLİŞİYE
Harun Candan
Aşk, İhanet; Cinayet:
Islak Balık

70

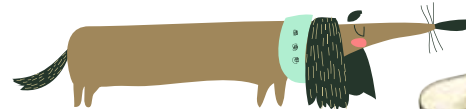
ADIM ADIM
YAZILAR
Halil İbrahim İzgi
Lezzetli Kelimeler:
Yemek Kitaplarının
Büyülü Dünyasında
Yolculuk

72

GÜNCEL
Cem Altınışık
Amfibik Canlıların
Kederli Tarihi

74

KAVRAM ATÖLYESİ
Suavi Kemal
Yazgıç
Romanın Zaferi ve
Ölümü

VakıfBank Kültür Yayınları'ndan yepyeni kitaplar, yepyeni dünyalar...

Okuyun #vebenzersiz olun.

TARİH

EDEBİYAT

İKTİSAT

FELSEFE

SANAT

İNSAN VE TOPLUM

KEŞİMLER

   K KİTAPLIĞI

vbky.com.tr

/vakifbankkulturyayinlari

/VakıfBank Kültür Yayınları

/VakıfBankKY

/VakıfBank Kültür Yayınları

ULUSLARARASI YEŞİLAY KARİKATÜR YARIŞMASI'NIN KAZANANLARI ÖDÜLERİNİ ALDI

Yeşilay'ın bu yıl "Bağımlılıklarla Mücadelenin 100. Yılında Sağlıklı Yaşamın Önemi" temasıyla düzenlediği 4'üncü Uluslararası Yeşilay Karikatür Yarışması'nın ödül töreni online olarak gerçekleştirildi. 55 ülkeden 479 karikatüristin 908 eserle katıldığı yarışmanın birincisi Fethi Gürcan Mermertaş oldu. İkincilik ödülünü Rusya'dan Vladimir Nenashov ve üçüncülüğü ödülünü ise Türkiye'den Faruk Düz aldı.

NURİ BİLGE CEYLAN BAŞKANLIĞINDAKİ JÜRİ, EN İYİ GÖÇ FİLMLERİNİ SEÇTİ

Bu yıl ilki gerçekleştirilen Uluslararası Göç Filmleri Festivali 21 Haziran akşamı gerçek zamanlı 3D sanal stüdyoda 'artırılmış gerçeklikle' düzenlenen yeni nesil kapanış töreniyle sona erdi. Başkan Recep Tayyip Erdoğan da kapanış törenine video konferansla katıldı. Nuri Bilge Ceylan başkanlığında dünyaca ünlü isimlerin yer aldığı jürinin 'en iyileri seçmek için dijital ortamda bir araya geldiği yarışmada Suriyeli Asaad Al Kateab ve İngiliz Edward Watts'ın yönettiği *For Sama*/ *Sama İçin*, En İyi Uzun Metraj film seçildi. İtalyan yönetmen Costanza Quatriglio'nun Doriana Leondeff ile birlikte senaryosunu yazıp yönettiği, Afganistan'daki Taliban zulmünden kaçıp Avrupa'da yaşayan iki kardeşin hikâyesini anlatan *Oğlum Gibi* / *Just Like My Son* En İyi İlaham Veren Senaryo; 1979'daki İran Devrimi sırasında ailesiyle birlikte ülkesini terk edip Avusturya'da yaşamak zorunda kalan İranlı yönetmen Arash T. Riahi'nin imzasını taşıyan *Oskar&Lilli* ise Jüri Özel Ödülü'nün sahibi oldu.

ERNEST HEMINGWAY'IN BİLİNMEYEN BİR ÖYKÜSÜ YAYINLANDI

Amerikalı yazar Ernest Hemingway'in otobiyografik nitelikli öyküsü *Pursuit As Happiness* yayımlandı. New Yorker dergisinin son sayısında yayımlanan *Pursuit As Happiness* dev bir kılıçbalığının peşine düşen bir adamın öyküsünü anlatıyor. Öykü Hemingway'in ünlü *Yaşlı Adam ve Deniz* adlı romanını animsatan bir içeriğe sahip.

Yazarın torunu Sean Hemingway, daha önce bilinmeyen öyküyü Boston'da John F. Kennedy Kütüphanesi'ndeki Ernest Hemingway koleksiyonunu tararken bulmuş. Öykü, Hemingway'in 1951 tarihli romanı *Yaşlı Adam ve Deniz*'in yeni baskısına eklenecek.

SALT 30 HAZİRAN'DA KULLANIMA AÇILIYOR

COVID-19 salgını nedeniyle 14 Mart'ta geçici olarak kullanıma kapanan SALT Beyoğlu ve SALT Galata yapıları, 30 Haziran'da kamu sağlığını korumaya yönelik yeni uygulamalarla hizmete giriyor. SALT Galata'da 30 Ağustos'a kadar, görsel sanatçı Basma Alsharif'in *Orada Her Kimse* sergisi görülebilir. Osmanlı Bankası Müzesi'nin katlara yayılan sunumları incelenebilir. Mimarlık, tasarım, sanat, ekonomi, toplum ve kent çalışmalarında SALT Araştırma yayın koleksiyonunu kaynak olarak kullanan araştırmacılar mekândan randevuyla yararlanabilir. Robinson Crusoe 389 kitabevinin yeniden faaliyete geçtiği SALT Beyoğlu'ndaysa, girişteki Forum alanı kamuya açık olacak. Son üç ayda saltonline.org'da belirli temalar etrafında bir dizi içerik seçkisi sunan SALT'ın, bu süre zarfında kültür alanında değişen üretim modellerine ilişkin gerçekleştirdiği sohbetler yılın devamına yayılan programlara dönüşüyor. SALT, konuşma ve film gösterimlerine de çevrimiçi ortamda devam edecek.

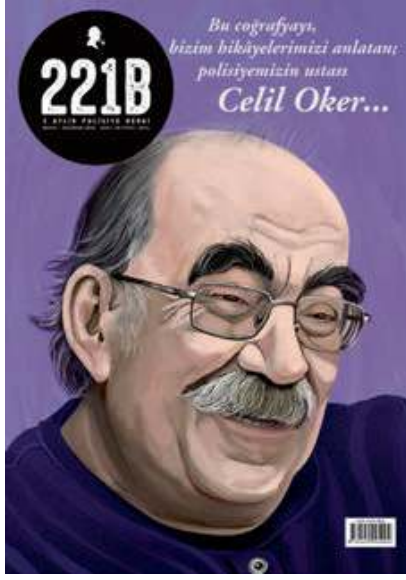
ISAAC ASIMOV'UN KÜLT BİLİMKURGU SERİSİ FOUNDATION, APPLE TV+ DİZİSİ OLUYOR

Isaac Asimov'un bilim kurgu serisi *Foundation* (Vakıf) bir diziye uyarlanıyor. Yaklaşık 30 yıl boyunca *Vakıf*, *Vakıf ve İmparatorluk* ve *İkinci Vakıf* olarak bir üçleme halinde yazılan seri, yazarın iki ardıl (*Vakfın Sınırı*, *Vakıf ve Dünya*) ve iki öncül (*Vakıf Kurulurken*, *Vakıf İleri*) eklemesiyle genişledi. Jared Harris ve Lee Pace ikilisinin başrollerini paylaştığı dizi, Galaktik imparatorluğun çöküşü sırasında insanlığı kurtarmak ve medeniyeti yeniden inşa etmek için anıtsal yolculuklarında bir sürgün grubunu kuran epik destanı anlatacak. Toplamda 10 bölümden oluşacak dizinin ilk sezonunun 2021 yılı içerisinde geleceği duyuruldu.

TÜRKİYE YAYINCILIK KURULTAYI ONLINE OLARAK GERÇEKLEŞTİ

Türkiye Yayıncılar Birliği'nin (TYB) 25-26 Haziran 2020 tarihlerinde çevrimiçi olarak gerçekleştirdiği 9. Türkiye Yayıncılık Kurultayı'nda sektörün öncelikli sorunları ayrıntı olarak tartışıldı. M.S.G.S.Ü. Yayınları Genel Yayın Yönetmeni Fahri Aral, TYB Başkanı Kenan Kocatürk, Uluslararası Yayıncılar Birliği (IPA) Başkanı Hugo Setzer ve Lübnanlı dünyaca ünlü yazar Amin Maalouf'un açılış konuşmalarıyla başlayan kurultay edebiyatımızın en önemli şair ve yazarlarından Murathan Mungan'ın konuşmasıyla sona erdi. Kurultay boyunca "Yayın Dünyasında Yeni Dönem"; "Yayıncılıkta Dijital Seçenekler"; "Kitap Tedarik Zincirinde Yeni Dönem", "Okuma Kültürümüz ve Geleceğe Bakış" başlıklı paneller düzenlendi.

221B'NİN 26. SAYISI RAFLARDA!

Türkiye'nin ilk ve tek polisiye kültürü dergisi 221B son sayısını geçen yıl kaybettiğimiz, polisiyemizin ustası, Remzi Ünal karakterinin yaratıcısı, 221B'ye ilk sayısından beri emek veren Celil Oker'e adıyor. Yeni sayıda Celil Oker'in tüm romanları, öyküleri ve çalışmaları inceleniyor. Celil Oker'in karakteri, yazarlığı, eserlerindeki arka planın incelendiği sayıda Celil Oker'in unutulmaz karakteri Remzi Ünal da her yönüyle anlatılıyor. Ayrıca Celil Oker'in nefis öyküleriyle henüz tanışmayan okurlar için 221B'nin ilk sayılarında yayımlanan 9 öykü, ilk kez tek sayıda yayımlanıyor.

REFİK HALİD KARAY'IN MEMLEKET YAZILARI BİR ARAYA GETİRİLDİ

Memleket Hikâyeleri'nin unutulmaz yazarı Refik Halid Karay'ın, 1938-1965 yılları arasında dönemin en çok ses getiren gazete ve dergilerinde yayımlanan eserleri, *Memleket Yazıları* serisiyle yeniden hayat buldu. Karay'ın keskin kalemini ve dilin gücünü ortaya çıkardığı 18 kitaplık *Memleket Yazıları* serisi, yazarın Tan, Akşam, Yeni İstanbul, Zafer gibi dönemin en çok ses getiren gazete ve dergilerinde yayımlanan eserlerinden oluşuyor. *Memleket Yazıları*, Türkiye tarihinin en hareketli döneminde memleketin geçirdiği siyasi, kültürel, kentsel dönüşümler konusunda Refik Halid'in neler düşündüğü, Osmanlı geçmişi nasıl değerlendirdiği ve hatırladığı, tek parti iktidarı sırasında ve demokrasinin tesis edilmeye çalışıldığı yıllarda memleket gündemine nasıl baktığını daha iyi anlama imkânı sunuyor.

PAT BARKER'DAN İLYADA DESTANI'NA FARKLI BİR BAKIŞ AÇISI

İlyada ve *Odyssea* destanlarının edebi olarak yeniden yorumlandığı *Ben, Kirke ve Akhilleus'un Şarkısı*'ndan sonra, zincirin üçüncü halkası da İthaki okurlarını bekliyor: Pat Barker'dan *Kızların Suskunluğu / Silence of the Girl*. The Guardian'ın, "21. yüzyılın en iyi 100 kitabından biri" olarak seçtiği *Kızların Suskunluğu*'nda, Man Booker ödüllü İngiliz yazar Pat Barker, Troya Savaşı'nı Akhilleus, Odysseus ve Agamemnon gibi intikam peşindeki erkeklerin değil, onların gölgesinde kalan bir kadın olan Briseis'in gözünden anlatıyor ve *İlyada* destanına yepyeni bir bakış açısı getiriyor.

AMİN MAALOUF TÜRK OKURLARLA BULUŞTU

Kitapları 40'tan fazla dile çevrilen Lübnanlı yazar Amin Maalouf, bu yıl ilk kez dijital ortama taşınan İstanbul Uluslararası Edebiyat Festivali'nin (İTEF) açılışına katıldı. Maalouf, festivalin açılış etkinliğinde yazar ve gazeteci Maya Jaggi moderatörlüğünde edebiyat severlere seslendi; göç, aidiyet, kimlik gibi konuların yanı sıra, pandemi ekseninde dünyayı ve uygarlığın geleceğini tartıştı. Söyleşide son kitabı *Uygarlıkların Batışı*'nden yola çıkarak Doğu Akdeniz uygarlığına dair düşüncelerini anlatan Maalouf, "Farklı kültürlerin bir arada yaşadığı Doğu Akdeniz medeniyeti tüm dünyaya örnek olmalıydı, ne yazık ki tam tersi oldu. Bugün dünyada farklılıklara kucak açanlar kazanır" dedi.

"Bütün söylentiler doğru çıktı: Solstad
vazgeçilmez bir romancı."
New York Times Book Review

Kuzey Avrupa'nın yaşayan en büyük yazarlarından Dag Solstad dünyayı değiştirme arzusu ve ardından gelen mağlubiyeti anlatıyor

Çiçeği burnunda öğretmen Knut Pedersen ilk görev yeri olan taşra kasabasına geldiğinde, hayalleri aile kurmanın ve saygın bir öğretmen olarak sade bir hayat sürdürmenin ötesine uzanmaz. Ne var ki yıllardan 1968'dir ve dünyanın dört bir yanında esen değişim rüzgârı Norveç'in taşrasına da ulaşmıştır: Pedersen okulda yaşayacağı beklenmedik bir olaydan sonra gittikçe büyüyen bir siyasi harekete kapılacağından ve hayatını başka türlü amaçlara adayacağından habersizdir.

Dag Solstad Türkçedeki yolculuğuna *Mahcubiyet ve Haysiyet*'le başlamış, okurlardan büyük ilgi görmüştü. Şimdiyse lise öğretmeni Pedersen'in şahsında bütün bir kuşağın hayallerini, dünyayı değiştirme arzusunu, mağlubiyetten sonraki şaşkınlığını ve iç hesaplaşmalarını bazen hüzün bazen mizahla, ama hep tutkuyla anlatıyor.

"Solstad'ın dili, eski görünen yeni bir zarafetle parıldar ve taklit edilemeyen, enerji dolu, kendine özgü bir ışıltı yayar."

Karl Ove Knausgaard

Mahcubiyet ve Haysiyet
Dag Solstad
Çeviren: Banu Gürsaler Syvertsen
Roman, 108 s.

**Lise Öğretmeni Pedersen'in
Ülkemize Musallat Olan Büyük Siyasi
Uyanışa Dair Anlatısı**
Dag Solstad
Çeviren: Banu Gürsaler Syvertsen
Roman, 232 s.

AHMET MUHİP DIRANAS VEFATININ 40. YILINDA ANILDI

Edebiyat tarihinin unutulmaz şiiirlerinden Olvido'nun şairi Ahmet Muhip Dıranas, vefatının 40. yılında anılıyor. Lisede, usta edebiyatçılar Faruk Nafiz Çamlıbel ve Ahmet Hamdi Tanpınar'ın öğrencisi olan usta şair, hocalarının etkisiyle dünya şiiiriyle genç yaşında tanıştı. Cahit Sıtkı Tarancı, Orhan Veli Kanık, Sait Faik Abasıyanık, Fazıl Hüsnu Dağlarca, Baki Süha Edipoğlu ve Şevket Rado gibi şair ve yazarlardan oluşan bir edebi çevre içinde yer alan ve üreten Dıranas, daha çok insanın iç dünyası, tarih, metafizik, doğa, güzellik, aşk, yaşama sevinç konuları üzerine yazmıştır.

TÜRK FİLMLERİ CANNES FİLM FESTİVALİ'NDEYDİ

Kovid-19 salgını nedeniyle bu yıl çevrim içi olarak "Cannes Online" ismiyle düzenlenen Cannes Film Festivali, 53 filmlik özel seçki ve market bölümüyle başladı. Festivalin Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Boğaziçi Kültür Sanat Vakfı iş birliğiyle organize edilen Türkiye bölümünde "Filming in Turkey"nin tanıtımı yapıldı. Türkiye bölümünde 7. Koğuştaki Mucize, Biz Böyleyiz, Ömer ve Biz, Deliler ve Ailecek Şaşkınız gibi ilgiyle izlenen, Türk yapımı ödüllü filmler tüm dünyanın beğenisine sunuldu. Son filmi Kız Kardeşler olan, 2019 yılında Berlin Film Festivali'nde büyük ödül için yarışan Emin Alper de Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından desteklenen yeni film projesi Balkaya ile Cannes Film Festivali'nin önemli bölümlerinden "Cinefondation L'Atelier" film geliştirme programında yer aldı.

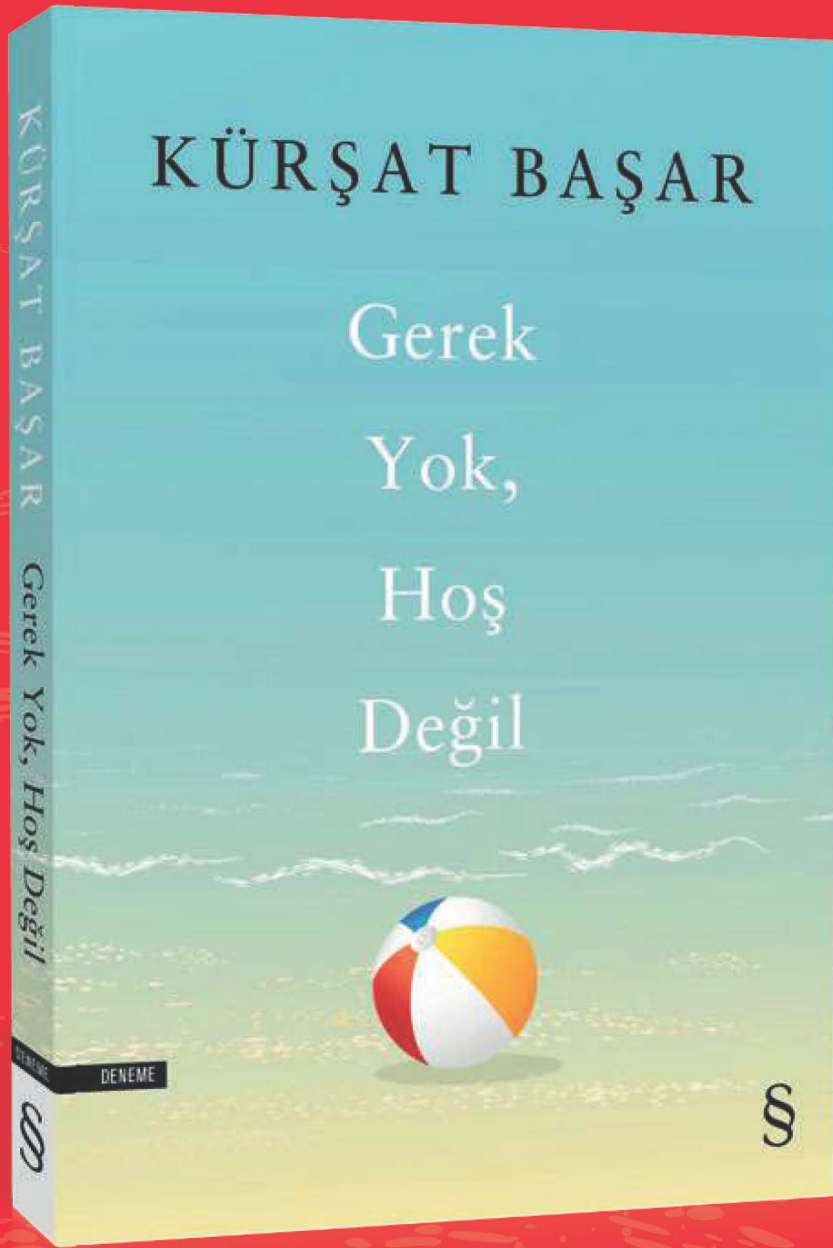
İŞİ GÜCÜ KİTAP OLANLAR BULUŞUYOR

İstanbul Kitap Fuarı edebiyat dünyasından haberler, röportajlar, incelemeler ve yazı dizilerini kitapseverlerle buluşturacak www.isimizgucumuzkitap.com platformunu hayata geçiriyor. Güncel kitaplar, dosya konuları, yazarlardan haberlerin olacağı sitede İstanbul Kitap Fuarı onur yazarlarının açılış konuşmalarından video ve söyleşiler de paylaşılacak.

TÜRKÇEYLE KURULAN DOSTLUK DÜNYAYA YAYILIYOR

Tüm dünyada hayatı durma noktasına getiren koronavirüsü bir kriz veya tıkanma olarak değil bir imkân olarak gören Yunus Emre Enstitüsü, Türkçe kurslarını her geçen gün yaygınlaştırıyor. Enstitünün çevrim içi kurslarla Haziran ayı sonuna kadar 5 bin yeni Türkçe öğrencisine ulaşması hedefleniyor. Yine aynı dönemde, hazırlanan videolarla tüm dünyaya her ortamda Türkçe öğrenme imkânı sunuluyor. Enstitünün uzman okutmanları tarafından hazırlanan videolar salgın döneminde yüz binlerce kişiye erişti.

Kürşat Başar'dan yeni bir yaza, neşeli,
ışıltilılı sabahlara yeni bir merhaba...

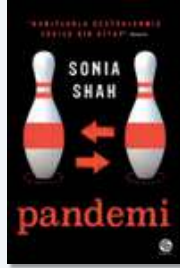

KİTAP SATILAN HER YERDE!

SARS'ı hatırlıyor musunuz? Ya kuş gribini? Ebolayı, kolerayı? Her seferinde panikledik ama salgın dinince bulaşıcı hastalıkları görmezden gelme haline geri döndük. Şimdiyse her şey için çok geç. Hastalık aramızda. Dehşete mi kapılacağız, yoksa bu konuda bir şeyler yapmayı mı deneyeceğiz? *Pandemi: Koleradan Koronavirüslere Dünyayı Sarsan Virüsler* kitabında Sonia Shah, önce tarihin derinliklerine iniyor, sonra Çin'deki hayvan pazarlarına gidiyor ve bizlere SARS'tan Ebola'ya, koleradan koronavirüslere bir virüs tarihçesi sunuyor.

PANDEMİ - KOLERADAN KORONAVİRÜSLERE DÜNYAYI SARSAN VIRÜSLER

Sonia Shah
CEV: Cihat Taşcıoğlu
SAHİ KİTAP

LİSE ÖĞRETMENİ PEDERSEN'İN ÜLKEMİZE MUSALLAT OLAN BÜYÜK SİYASİ UYANIŞA DAİR ANLATISI

Dag Solstad
CEV: Banu Gürsaler Syvertsen
YKY

Dag Solstad Türkçedeki yolculuğuna *Mahcubiyet ve Haysiyet*'le unutulmaz bir başlangıç yapmış, okurlardan büyük ilgi görmüştü. Şimdiyse lise öğretmeni Pedersen'in şahsında bütün bir kuşağın hayallerini, dünyayı değiştirme arzusunu, mağlubiyetten sonraki şaşkınlığını ve iç hesaplaşmalarını bazen hüznün bazen mizahla, ama hep tutkuyla anlatıyor. Hayalleri aile kurmanın ve saygın bir öğretmen olarak sade bir hayat sürdürmenin ötesine uzanmayan öğretmen Knut Pedersen ilk görev yeri olan taşra kasabasına geldiğinde yıllardan 1968'dir. Dünyanın dört bir yanında esen değişim rüzgârı Norveç'in taşrasına da ulaşmıştır.

Elden Düşme Dünya'nın serbest mimar olarak çalışan isimsiz anlatıcısı, bir meslektaşının ölümü üzerine onun şirketinden gelen iş teklifini kabul eder. Böylece o güne dek kendisini uzak tutmaya çalıştığı modern dünyanın iş ve ilişkiler ağına, biraz da kendi rızasıyla düşmüş olur. Bir zaman sonra da kendisinin, yaşadığı aşkın, katlanmak zorunda olduğu işin, kısacası her şeyin âdeta "elden düşme" olduğu gerçeğini kavrar. İnsan olmanın kaderine kendince başkaldırdığı her seferde kararsızlık, çelişki ve pişmanlık yumağına hapsolür.

ELDEN DÜŞME DÜNYA

Wilhelm Genazino
CEV: Tervik Turan
JAGUAR KİTAP

NOTLAR 10- OSMANLILIK/BİZANS

Kemal Tahir
İTHAKİ YAYINLARI

Kemal Tahir, *Notlar 10*'da Osmanlı ile Batı arasındaki farklılıkları, Doğu toplumlarının devlet anlayışını, Anadolu coğrafyasının neden sadece kendisine has yöntemlerle düzlüğe çıkabileceğinin ayrıntılarını anlatıyor. Yerli ve yabancı kaynaklardan aldığı bilgileri karşılaştırıp tarihî diyalektiğin işleyişini okura gösteriyor.

Mehmet Güreli, *Şehirli Karınca* adlı bu öykü kitabında, bir karıncanın azmi ve dikkatiyle yaklaşıyor yazıya. Sinemanın, edebiyatın, müziğin ve resmin unutulmaz eserlerinin izinde, kurgunun yeniden kurgulandığı özgün anlatılar bunlar. Bir Truffaut filminin içinde başlayan yolculuk Truffaut'nun gerçek yaşamıyla iç içe girip Jean Vigo'ya, Joyce'a, Beckett'e, Zweig'a, haikunun ustası Başo'nun yalın, yalın olduğu ölçüde derin evrenine uzanıyor; oradan Bresson'un Balthazar'ına uğrayıp Fritz Lang'e, de Sica'ya, Rotko'a, Walser'a uzun bir solukla bağlanıyor. Karanlığın gizli misafirlerinin tekinsizce dolaştığı film noir bir anlatının üzerine örtüsünü sererken, intihar etmiş, yaşamı deliler evinde bitmiş yaratıcılar satır aralarında canlanıyor.

ŞEHİRLİ KARINCA

Mehmet Güreli

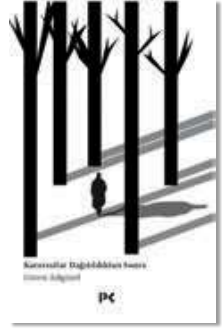
SEL YAYINCILIK

KARARSIZLAR DAĞITILDIKTAN SONRA

Güven Adıgüzel

PROFİL KİTAP

Güven Adıgüzel, 6 yıllık bir aradan sonra şiirlerini bir araya getirdiği *Kararsızlar Dağıldıktan Sonra* ile okurlarıyla buluşuyor. "Meselesi olmayan bir şiir-şair hayatta kalmaz" diyen şair, kitapta yer alan şiirleriyle ilgili "Gündelik hayatın görünmeyen iktidarlarına, tüm karşılıksızlık ve kararsızlıklara, ölüm duygusuna, sokağın diline ve hatta Çin Seddi'ne doğru bir şeyler söylüyorum aslında" yorumunu yapıyor.

Fars dilinin ve düşüncesinin en büyük dehalarından biri olan Sâdi Şîrâzî hem yaşadığı on üçüncü yüzyılda hem de sonraki yüzyıllar boyunca sevginin ve bilgeliğin timsali olarak görülmüştür. İslam medeniyetinin edebiyat alanındaki birikiminden söz edilirken akla ilk gelen isimlerden biri olan Sâdi, insanlığa *Bostan* ve *Gülistan* gibi iki büyük abide eser bırakmıştır. Oxford Üniversitesi Şarkiyat Çalışmaları Fakültesi öğretim üyesi İranlı tarihçi Homa Katouzian bu küçük ama içgörülü eserde Sâdi'yi bütün yönleriyle ele alıyor ve Türkiye'deki okurlar için Sâdi'ye ve çağına yepyeni, capcanlı bir bakış açısı sunuyor.

SADİ - HAYATIN, AŞKIN VE TUTKUNUN ŞAİRİ

Homa Katouzian

ÇEV: İsmail Hakkı Yılmaz

VAKIFBANK KÜLTÜR YAYINLARI

HİKÂYESİNİN SONU

Lydia Davis

ÇEV: Şefika Kamceç

EVEREST YAYINLARI

Hikâyesinin Sonu Amerikan edebiyatının sessiz devlerinden, 2013 yılında Man Booker Ödülü'ne layık görülen öykücü, denemeci ve Proust çevirmeni Lydia Davis'in ilk romanı. Adının çoğu zaman yittiği, yalnızca "O" olarak anılan bir adamın zaman parçalarına, her satıra, her uykusuzluğa ve uyanıklığa sızdığı bir anlatı *Hikâyesinin Sonu*. Her şey, unutamadığı erkek arkadaşını zihninde ve sokaklarda aramaktan yorgun düşen bir yazara, uzak bir şehirdeki kitabevinde bir fincan çay ikram edilmesiyle başlar. Bu, yazdıklarına bir başlangıç ve son arayan bir yazarın, hikâyesinin başı ve belki de sonudur.

YAZARIN ÇEVİRMEN OLARAK PORTRESİ

Nabokov beş yıl çalışarak Puşkin'in 250 sayfalık manzum romanı *Yevgeni Onegin*'i Rusçadan İngilizceye çevirdiğinde ortaya 1500 sayfalık bir metin çıkmıştı. Uzun açıklamalarıyla dikkat çeken şerhli çevirinin hikâyesini Nabokov sonradan bir makalesinde -ve bir şiirinde- anlatmıştı, aşağıda okursunuz. Meraklısına minik bir tüyo: İngiliz düello kurallarının Rusya'da nasıl uygulandığını, bankacılığı, yahut da dağ kızılcığı ile bildiğimiz kızılcık arasındaki farkları bilmiyorsanız Puşkin çevirmeye sakın yeltenmeyin.

Çağdaş edebiyatın büyük ustası Vladimir Nabokov, "Çeviri Sorunları: İngilizcede Onegin" başlıklı bir makalesinde, çeviri metinlerin tanıtımlarında rastlanan "su gibi akıp gidiyor" ifadesinin onu ne kadar hiddetlendirdiğini anlatıyor. Nabokov'a göre çeviri denen disiplini sulandıran bu türden ifadeler, erek metni bir gazete veya dergide tanıtmaya görevini üstlenen kişinin kaynak metinden tamamen bihaber olduğunu ve sırf "okunabilir olması sebebiyle" berbat bir taklide methi-yeler düzdüğünü gösteriyor.

(İngilizcede "rhyme" (uyak) kelimesinin "crime" (suç) kelimesiyle kafiyeli oluşundan yola çıkarak "serbest çeviri" teriminin sadece ve sadece "alçaklığa, tiranlığa hizmet ettiğini" düşünen Nabokov'un gözünde bir edebiyat yapıtını ticari bir dille ve gereksiz uyaklarla şairaneleştirmek, bağışlanmaz bir cürüm.) Yazar açıklamalara da karşı çünkü "en beceriksizce yapılmış çeviri, en güzel açıklamadan bin kat daha yararlıdır," diyor. Fikirlerini daha anlaşılır kılmak için de beş yılda tamamladığı şerhli *Yevgeni Onegin* çevirisini tamamlama sürecinde öğrendiklerini okurlarla paylaşıyor.

Biricik bir şiir dili

Makalesinin ilk bölümünde, Puşkin'in 5551 dizelik manzum romanı *Yevgeni Onegin*'in neden "çevrilmesi imkansız" olduğunu anlatıyor. Temel zorluk, Puşkin'in Fransız şiir geleneğinden etkilenecek yazması ve Fransızca deyişleri ve dilsel kullanımları metne Rusça olarak yedirmesi.

İkinci bölümde, Rus ve İngiliz poetikalarına dair bilgi veriyor. Amacı, Puşkin'in başyapıtının Rus şiir dizgesi içindeki yerini göstermek, bunu da Rus şiir dizgesiyle erek dil İngilizcenin şiir dizgesini karşılaştırarak yapmak. Rus şiirindeki gallsizmin (Fransızca deyişlerin Rusçaya eşdeğerli karşılıklarıyla değil, birebir aktarılmasının) benzeri bir yaklaşımın İngiliz şiirinde de görüldüğünü savunan Nabokov'a göre, Onegin özelinde bu karşılaştırma bir zorunluluk. Bu yüzden Puşkin'in Rusça yazdığı ve bolca gallsizm içeren bir eseri İngilizceye çevirecek kişinin, Marvell, Wordsworth, Pope ya da Byron gibi İngiliz şairlerin aynı ölçüde gallsizm içeren şiirlerinin de peşine düşmesi gerekiyor.

Vladimir Nabokov

Üçüncü bölümdeyse, Puşkin'in Puşkin olma yolunda hangi edebiyatçılardan beslendiğini öğreniyoruz. Gençliğinde Lamartine ve Stendhal'den çok etkilenmiş ama yaş aldıkça Boileau, Bossuet, Corneille, Fénelon, La Fontaine, Molière, Pascal, Racine ve Voltaire'e yaklaşmaya başlamış. Ayrıca Lord Byron'ı "zevk için" Fransızcaya çevirmiş olsa da İngiliz ve Alman edebiyat geleneklerine hiçbir zaman fazla yakınlık duymamış, Shakespeare'in eserlerini bile hep Fransızca çevirilerden okumuş. Nabokov'a göre Puşkin, *Onegin*'de bolca gallsizme yer vermiş çünkü Fransız şiirinin büyük eserlerinin asıl Rusçaya aktarıldıklarında nefes almaya başladıklarını, işte o zaman özgün hallerinde olmayan türden bir hayatıyet kazandıklarını düşünüyormuş. Nabokov'un bir diğer önemli saptamasıysa Puşkin'in, Rus ya da Fransız şiir geleneklerinden ikisine de ait sayılamayacak kadar "biricik" bir şiir dilinin yaratıcısı olduğu...

Puşkin çevirmenlerinin aşılmaz problemleri

Dördüncü bölümde esas konuya geliyoruz. Nabokov, *Onegin*'i çevirmek konusunda temel stratejisini belirlerken zihnini, hangi büyük sorunun kurcaladığını açıklıyor burada: "Bir çeviri, metni tam sadakatle aktarırken aslının biçimini, yani ritmini ve uyağını koruyabilir mi?" Nabokov manzum bir metnin çevirisinde bunun mümkün olmadığı görüşünde. Stratejisini, salt anlamı aktarmak üzerine kurmasının sebebi de bu türden biçimsel eşdeğerliliğin asla elde edilemeyeceğini düşünmesi.

Beşinci bölümde, *Onegin*'in "eski" çevirileri inceleniyor. "Tıksıntı uyandıran bir şairaneliğin gölgelediği" önceki çevirileri kıyasla eleştirirken Nabokov son derece açık ve net: "Onegin, bugüne dek birçok dile yanlış çevrilmiştir." Fransızca ve İngilizce *Onegin* çevirilerini daha dürüst bulan Nabokov'a göre, uyak tutturma çabasındaki Almanca *Onegin* çevirileri, içlerinde en kötü olanlar. Genel olarak Puşkin çevirmenlerinin aşılmaz problemiye, "cahillikleri". Çevirmenin kaynak metinde yer alan bazı terimleri erek dile hakıyla aktarabilmesi için 1800'lerin Rusya'sını çok iyi bilmesi gerekiyor. 18. yüzyıl Fransız şairlerini tanıması, Krilov'un fabllarını, Byron'un eserlerini, Jean Jacques Rousseau'nun *Yeni Héloïse*'ini, Puşkin'in hayatını, Rus ilahilerini, dahası Rus ordusunun Avrupa ve Amerika'daki ordulardan farklı olan temel yapısını, bankacılığı ya da dağ kızılcığı ile bildiğimiz kızcılık arasındaki farkları, İngiliz düello kurallarının Rusya'da nasıl uygulandığını ve kuşkusuz Rus dilini bilmesi de şart.

Hem eleştirmen hem çevirmen

Altıncı bölümde Nabokov, aynı anda hem eleştirmen hem de çevirmen kimliğiyle çıkıyor karşımıza. Burada onun şiir çevirisi konusundaki saptamalarını ve son derece karmaşık bir biçimsel yapıya sahip olan bu manzum romanı çeviren uyguladığı stratejiyi, seçtiği *Onegin* alıntıları çerçevesinde okuyoruz. Başta da söylediğim gibi, Nabokov, "açımlayıcı çeviriye", yani çeviride yoruma karşı. Bu yöntemi seçen çevirmenlerin, özgün metnin biçim ihtiyaçlarını kendi bilgisizlerinden dolayı yer verdikleri eksiltme ve eklemelere hatta "tüketicinin" (okurun) varsayılan okuma alışkanlıklarına feda ettiklerini düşünen Nabokov, kendi çevirisinde Puşkin'in

başyapıtını "kelimesi kelimesine" aktaracağına söz veriyor ama bunu yaparken, okura "gökdelenler gibi uzayıp giden" şahsi dipnotlarını sunacağını, bu dipnotlarda her dizeyi tek tek elinden geldiğince açıklayacağını söylüyor. (Özetle diyor ki, yorumlarınızı önsözde, sonsözde, aradaki makalelerde yahut dipnotlarda verin, çevirinin içine dahil etmektense kati surette kaçının!)

Makalenin son cümlesi, Nabokov'un beş yıllık emeğini gerekirse çöpe atabileceğinin itirafı aslında: "Benim *Onegin*'im ya hayallerime uygun bir metin olacak ya da hiç ortaya çıkmayacak." (☹☹)

Yergiler, methiyeler ve bir itiraf

Nabokov'un 1964'te yayımlanan İngilizce *Yevgeni Onegin* çevirisinin başında, şairi ve eserini tanıtmış, ayrıca kendi uyguladığı stratejiyi birkaç makaleyle ayrıntılı bir biçimde anlatmıştı. Kitabın sonundaysa yoğun açıklamalar yer alıyordu. "Yoğun" derken abarttığımı düşünmeyin, tek bir dize için dört sayfalık yorumun yer aldığı kitap, bu şekilde toplam 1500 sayfaya ulaşıyordu.

Çeviriyi "okunması imkansız" sözleriyle eleştiren Edmund Wilson, Nabokov'u "cüretkâr ve acayip bir dil kullanmakla, sado-mazoşistlikle, gereksiz yere sakar bir biçim kurmakla, ciddi yorum hataları yapmakla" suçlamıştı. Eserin daha sonraki çevirmenlerinden (Gödel, Escher, Bach adlı manyakça güzel kitabın yazarı) Douglas Hofstadter ise, bu kargaşada insanın Puşkin'i arasa da bulamayacağını yazmıştı

Oysa Nabokov niyetinin okurlara "bir çocuk karyolası yahut bir midilli" sunmak olduğunu daha en başında söylüyor zaten. 1500 sayfalık erek metnin, Puşkin'in özgün eserinin bir minyatürü niteliğinde olduğunun da itirafı bu bir bakıma. İtirafını şöyle sonlandırıyor usta yazar ve çevirmen: "Bu yer değişiminin aslına uygun olması için her şeyi feda ettim; zarafeti, ses uyumunu, netliği, ince zevki hatta dilbilgisini..."

Çevirinin şiiri

Nabokov "hayatının projesi" saydığı çevirisini tamamladıktan hemen sonra New Yorker dergisine [başlığı olmayan] bir şiir göndermiş ve bir anlamda Puşkin'den özür dilemişti. Ben de yazımı, "Hepsi diken, ama akraba senin gülüne," dizesinin, çeviride sadakatın doğasına ilişkin çok şey söylediği düşüncesiyle sonlandırırken, yaptığım bu "harcıalem" çeviri için (burada ironi değil gerçek) Nabokov'dan özür dilemek istiyorum.

Çeviri nedir? Bir tepside duran
Solgun ve göz kamaştırıcı başı bir şairin.
Papağanın çılgılığı, maymunun gevezeliği,
Ve ölümlerin hunharca suistimali.
O beş para etmez parazitler bile bağışlanır,
Sen bağışlarsan eğer, ey Puşkin,
Benim o hilebazca kurduğum stratejimi:
Bir ağaç gibi uzanan gövdeni sarılarak,
Köklerine indim ben, oradan beslendim,
Sonra yeni öğrenilmiş bir dilde,

Taptaze bir filiz büyüttüm ve senin
Bir soneye uygun sıraladığın dizelerini,
Harcıalem bir düzyazı haline getirdim...
Hepsi diken, ama akraba senin gülüne.

Yansıyan kelimeler sadece titreşebilir,
Şehrin ve sisin içinden akan bir nehrin
Simsiyah aynasında eğilip бүkүлerek
Şekil değiştiren ışıklar gibi.
Ah, ele avuca sığmaz Puşkin! Azimliyim,
Senin tırmığını almış, otların arasında
Tatyana'nın küpelerini arıyorum hâlâ.
Başka birinin hatasını buluyorum,
Kulak kesiliyorum şöleninde yankılanan seslere,
Sekizinci Kanto'nun dördüncü kıtasına musallat oluyorum.
Benim zorlu vazifem işte bu -şairin sabırla
Âlimin tutkusunu harmanlıyorum. Geriye sadece
Anıtına düşmüş birkaç parça güvercin boku kalıyor.

Vladimir Nabokov Çev: Gülenay Börekçi

YAHYA KEMAL: GÖK KUBBEMİZDEKİ DERUNİ AHENK

Ahmed Agâh'tı adı, Yahya Kemal oldu Paris'te. Daha gemideyken giydi hasır şapkasını. Kimler yoktu ki orada; Ahmet Rıza, Abdullah Cevdet, Samipaşazade Sezai... Fakat Baudelaire vardı hepsinden önce hayaletiyle şairleri yoldan çıkaran. Şiir büyüyse büyücüsü oydu.

Beş yaşında mürekkebine şeker katıldı ta ki anlatsın

Âmin Alayı içinde utangaç bir çocuk ilahilere eşlik ediyordu. El ele tutuşup yürüyorlardı başlarında hocalar. Üsküp'te İshakiye Mahallesi'nde karaağaçların altında "âmin" diyorlardı bir ağızdan her ilahi sonunda. Mektebin hocalarından Gani Efendi, yaldızlı Elifba'yı açıyor, çocuğun şehadet parmağıyla dokunduğu harfleri söyleyerek tekrarlatıyor ve ardından şekere bulanmış bir parça mürekkebi yalatiyordu ona. Beş yaşında mürekkebine şeker kattılar Yahya Kemal'in, anlatsın diye hayallerini.¹

On iki yaşında aşka düştü, düştüğü yerden şiir bitsin

Redife Hanım bir çocuğun aşkına en fazla gülümseyebilirdi. Çocuk ise en fazla şiir yazabilirdi ona. "Herkes gençliğinde, hatta benim gibi pek erken olarak aşkı duyar. Lakin şiirle ifade etmeyi hatırlıktan geçirmez. Hatta geçirse bile istidadı yoksa, iki kafiye bir araya getiremez," diyecekti hatıraya dönüştüğünde bu hikâye. Aşk varsa aruz vardı. Fakat Redife Hanım'ın değil Yunan Harbi'nin yazdırdıkları ilk mısraları olarak kayda geçti: "Seyf-i adli saldılar / Tırnovâ'ya daldılar / Turhala'yı aldılar / Şanlı Türk askerleri." Hatırladığı ilk şiiriydi bu. Canan ve vatanın aynı şey olduğunu o gün anladı.

On üç yaşında anneyi kaybetti mirası ezan ve Türkçe olsun

Ezanlar başladığında şehri büyük bir sessizliğin kapladığını hatırlıyordu Yahya Kemal. Sokaklarda ruhani bir rüzgârın dolaştığını ve annesinin dudaklarının kıpırdadığını.² Fakat annenin dudakları bir gün kıpırdamadı. Bundan daha büyük bir acı yaşamadı hayatında. On üç yaşında ölmek istedi. Annesine benziyordu o. Ölümü de benzesindi. "Anne-

min na'sını gördümdü: / Bakıyorken bana sâbit ve donuk gözlerle, / Acıdan çıldıracaktım,"³ yazacaktı elli dokuz yıl sonra Ufuklar şiirinde. İsa Bey Camisi'nden her akşam Yasin göndererek annesine hayatta kaldı Yahya Kemal. Ezan ve Türkçe annesinden miras kalmıştı ona. "Bu dil ağızda annemin sütüdür,"⁴ diyecekti yıllar sonra bitmemiş bir şiirinde. "Ezansız Semtler" başlıklı bir yazı kaleme alacaktı Sebilürreşad'ın iktibas edeceği.

On dokuz yaşında Paris'e kaçtı yeter ki Avrupalı sanılsın

Ahmed Agâh'tı adı, Yahya Kemal oldu Paris'te. Daha gemideyken giydi hasır şapkasını. Kimler yoktu ki orada; Ahmet Rıza, Abdullah Cevdet, Samipaşazade Sezai... Fakat Baudelaire vardı hepsinden önce hayaletiyle şairleri yoldan çıkaran. Şiir büyüyse büyücüsü oydu. "Büyü Şiir'i", "Paris'te genç iken koyu Baudelaire-perest idim / Balkon'la, Yolculuk'la, Güzellik'le mest idim," diye başlıyor, "Lâkin o bahçelerde geçen devre'den beri/ Kalbimde solmamıştır o şiirin çiçekleri"⁵ diye bitiyordu.

Fransızca öğrendi ve sembolizm anahtarını boynuna astı. Her şey kutsallaştı Paris'te ondan sonra ve hatıralarına

taştı şairin: “Fransızca öğrendikten ve Mallarmé, Verlaine, Moreas ve sair sembolistlerin şiirine aşına olduktan sonra bu Pulume (mecmuasının basıldığı mağaza) mağazası gözümde o kadar büyüdü ki, Paris’te geçirdiğim dokuz senelik hayatımda, her gün, birkaç defa önünden geçtikçe bir huşu hissediyordum. Çünkü onun kapısından kaç defa tapındığım büyük şairler geçmişler, oraya benim gözümde ebedi olan manzumelerini getirmişler, orada birleşmişler ve görüşmüşlerdi.”⁶

Yirmi sekiz yaşında vatanına döndü binbir med-cezirden sıyrılınsın

Bütün yolların İstanbul’a çıktığını öğretti ona hayat. Paris Siyasi İlimler Okulu’ndaki hocalarından Albert Sorel’den dinledikleri, tarih ateşini tutuşturdu içinde. Çünkü Koca Mustâpaşa şiirinde terennüm edeceği gibi bir gün, “İnsan da derin bir yaraydı köksüzlük.”⁷ Fransız şairlerin kendi tarihlerinden ve kültürlerinden nasıl beslendiklerini, onu nasıl dönüştürdüklerini gördü. Türk tarihi neden şiirine yeni bir ahenk getirmesin, Türk ruhu neden üzerine ölü toprağı atılmış şiirimizi diriltmesin! Sanatla tarihin birbirini yenileyeceği bir iklime ihtiyaç vardı, bir “Hayal Beste”ye: “Gönlüm isterdi ki mazini diriltlen sanat, / Sana târihini her lahza hayal ettirsin.”⁸

“Derûnî Ahenk”i aradı Türk şiirinde dil mısra da mana kesilsin

Lafız ve mana birliği idi şiiri var eden. Dil, mısra da tek başına mana kesilince şiir doğar; mana ancak lisan kesilir, lisanda nağme haline gelirse kıymetini bulurdu.⁹ Arthur Rimbaud, Stéphane Mallarmé ve Paul Verlaine gibi sembolistlerin ritim anlayışıyla yer yer örtüşse de “derunî ahenk”, kendini sembolist bir şair olarak görmüyordu Yahya Kemal. Mısraın musikisinde onlar gibi düşünüyordu evet, fakat mana bahsine gelince ayrılıyordu yolu. Ritmin manayı tamamladığına inanıyordu Yahya Kemal ve epik şiire şiir gözüyle bakmayan sembolistleri reddediyordu Homere’i, Virgile’i ve Victor Hugo’yu ileri sürerek.

Nesir susacaktı ki şiirin derunî sesi işitilebilsin

Nesirden yola çıkarak varılamazdı “öz şiir”e. Nesre vezin ve kafiye ekleyerek olsa olsa vezinli ve kafiyeli bir nesir elde edilebilirdi. Şiiri nesirden tamamen ayrı bir kimya haline getiren derunî ahenkten başka bir şey değildi. Manayı lafza çeviren bir büyücüydü şair, dilin kendini aşmasına aracılık eden. Hangi kelimeleri yan yana getirdiğinde büyüleyeceğini bilecekti ki yarattığı sesle mısraı kanatlandırabilirdi. Ses ve nefesin birlikteliği idi bu. Kanat mı lazım? “Kafiye kuşta kanat gibidir. Yani başlıca uzundur.”¹⁰ diyecekti şair.

Kar yağacaktı ki “vatan nasıl karışır mûsikiyle”¹¹ bilinsin

Türk elçisiydi Yahya Kemal; kar Varşova’da yağsa da İstanbul’da tutacaktı. 1927 yılında ağır ağır süzülürken kar taneleri, pikabına bir taş plak koyacaktı “İstanbul’un en özlü

sesi”yle dolsun diye gece. İslav kederinden Türk zevkine kanatlanacaktı “Bin yıldan uzun bir gecenin bestesidir bu. / Bin yıl sürecek zannedilen kar sesidir bu,”¹² diyerek. Yalnız pencereden beyaz şehrayını izleyerek yazamazdı şiirini, taş plakta Tanburi Cemil Bey, Hüseyin Peşrevi’ni icra etmese. Ne haziindir ki yazdıktan tam on dört sene sonra yayımlayabilecekti “Kar Musikileri”ni muhalefet etmekten korkarak musiki inkılabına.

“Vatanın fatihi cedlerle beraber yaşasın”¹³ ki “Osmanlı şairi!” diye suçlansın

Behçet Kemal, “İstanbul’un sekizinci tepesi,” diyerek iltifat etse de Yahya Kemal’e, şiirinde cedlerini yüceltmesinden hazzetmiyor, millet meclisi de dâhil her yerde eleştiriyordu onu. “Yahya Kemal’le Birkaç Saat” yazısında anlattığına göre bir seferinde Taksim’deki Cumhuriyet Kahvesi’nde karşılaşmışlar, Behçet Kemal’in masasına oturan Yahya Kemal, ona şu tarihi cümleleri söylemişti: “Bana Meclis’te Osmanlı şairi demişsin. Hayatımda uğradığım iftiralardan bu en insafıslı. Gel, bütün Türklüğü, iki şair, aramızda taksim edelim: Sen, Eti ve Sümer Behçet Kemal ol; ben de Selçuk ve Osmanlı Yahya Kemal!”¹⁴

Türk Edebiyatı Tarihi kürsüsüne atansın ki öğrendiği kadar öğretsin

Darülfünun Edebiyat Fakültesi’nde önce Garp Edebiyatı müderrisliğini üstlendi Yahya Kemal, sonra Cenab Şehabeddin’den boşalan Türk Edebiyatı Tarihi kürsüsüne geçti. Anlatacağı çok şey vardı talebelerine. Çok şey biliyordu çünkü. “İstanbul’un Fethini Gören Üsküdar”daki “Gürlemiş Topkapı’dan bir yeni şiddetle daha / Şanlı nâmıyla ‘Büyük Top’ denilen ejderha/ Sarfedilmiş nice kol kuvveti gündüz ve gece, / Karadan sevk edilen yüz gemi geçmiş Halic’e”¹⁵ mısralarıyla yetinmedi, talebeleriyle Topkapı tramvayına atlayıp soluğu surların dibinde aldı. Burçlardan ayaklarını sarkıtarak Fatih’in topraklarıyla geldiği Edirne yollarını seyretiler. O öğrencilerden biriydi Ahmet Hamdi Tanpınar ve bir gün hocasını, *Huzur* adlı romanına “İhsan” karakteri olarak taşıyacaktı: “Devrime hayran değilim. Fakat yeni miyim hakikaten. Yeni olabilmekliğim için, yaşadığım saatin adamı olmam lazım. Bense daha başka şeylerin ihtiyakındayım! Yeni olmak için, devrimle beraber her an değişmeği kabul etmeliyim. Bense bir yerde, bir düşüncede isticrarı sevenlerdenim.”¹⁶ (devam edecek) (●●●)

¹Yahya Kemal Beyatlı, *Çocukluğum Gençliğim Siyasi ve Edebi Hatıralarım, İstanbul Fethi Cemiyeti Yayınları, İstanbul 1973, s. 21.* ² A.g.e., s. 169. ³ Yahya Kemal Beyatlı, *Kendi Gök Kubbe, İstanbul Fethi Cemiyeti, İstanbul 1985, s. 95.* ⁴ Yahya Kemal Beyatlı, *Bitmemiş Şiirler, İstanbul Fethi Cemiyeti Yayınları, İstanbul 1976, s. 65.* ⁵ Yahya Kemal Beyatlı, *Kendi Gök Kubbe, İstanbul Fethi Cemiyeti, İstanbul 1985, s. 163.* ⁶ Yahya Kemal Beyatlı, *Çocukluğum Gençliğim Siyasi ve Edebi Hatıralarım, İstanbul Fethi Cemiyeti Yayınları, İstanbul 1973, s. 112.* ⁷ Yahya Kemal Beyatlı, *Kendi Gök Kubbe, İstanbul Fethi Cemiyeti, İstanbul 1985, s. 51.* ⁸ A.g.e., s. 39. ⁹ Yahya Kemal Beyatlı, *Mektuplar Makaleler, İstanbul Fethi Cemiyeti, İstanbul 1977, s. 25.* ¹⁰ Yahya Kemal Beyatlı, *Edebiyata Dair, İstanbul Fethi Cemiyeti, İstanbul 1984, s. 135.* ¹¹ Yahya Kemal Beyatlı, *Kendi Gök Kubbe, İstanbul Fethi Cemiyeti, İstanbul 1985, s. 40.* ¹² A.g.e., s. 46. ¹³ A.g.e., s. 51. ¹⁴ Beşir Ayvazoglu, *Yahya Kemal Eve Dönen Adam, Kapı Yayınları, İstanbul 2008, s. 105-106.* ¹⁵ Yahya Kemal Beyatlı, *Kendi Gök Kubbe, İstanbul Fethi Cemiyeti, İstanbul 1985, s. 28.* ¹⁶ Ahmet Hamdi Tanpınar, *Huzur, Dergâh Yayınları, İstanbul 2005, s. 258.*

ŞENLİK VE MATEM

Tetikler oynamalı, ateşli kundaklar dönmeli ve dağlarla birebir, erkekçe konuşmalı artık. Dağların, koyakların yankılayan cevabını duymalı. Kabul edilmişliği duymalı. Yaşamının yerli yerinde olduğundan yine de emin olunmalı. Yolculuğu, göçü, yaylayı duymalı. Ateşin ormana doğru zayıflayan aydınlığında, sessiz, eller tetikte, namlular yere dönük, yürüyorlar hâlâ.

Haykırmayacaklar. Şenlik olmayacak. Annemi üzmecekler.

Ama yılın bu günleri için kaçakçılardan tedarik edilmiş mermler ve kıs boyu yağlanıp saklanmış silahlar konuşmalı yine de. Kabzaları nasırlı ve sert erkek ellerinin içinde kadın eti gibi titremeli. Yüksek sesin en vaveylalı gökremine hükmetsmeller. Ki, yaylaya çıktığı bilinsin artık. İlk yaz müdesini ancak silah zoruya kabul ettirebilirmiş gibi kendi kendilerine. Konusmadan artık ve sözün bittiği yerden sonraki o garip mesafeyi ancak silah sesiyle kat edebilirmiş gibi. Hiç değilse bir kez.

Kucğındayım ve ilk seste ırkılmemi sarmalayıp yatıştıracağımem. Üzmecekler çok, hayır. Kefeni iki yana açıp bana da göstermişlerdi kalabalığın arasından. Yüzü o anda, nasıl demeli, o kadar çok güzeldi ki, sanki o kadar çok korkunç değildi.

“Anne..”

Sessiz ve kararlılar. Başlayacaklar.

Tetikler oynamalı, ateşli kundaklar dönmeli ve dağlarla birebir, erkekçe konuşmalı artık. Dağların, koyakların yankılayan cevabını duymalı. Kabul edilmişliği duymalı. Yaşamının yerli yerinde olduğundan yine de emin olunmalı. Yolculuğu, göçü, yaylayı duymalı.

Ateşin ormana doğru zayıflayan aydınlığında, sessiz, eller tetikte, namlular yere dönük, yürüyorlar hâlâ.

Kut Süleyman dayı en geride, mecburen. Öyle ya, sol bacağı olması gereken yerde bir odun bacak, ucu da plastik ayak var. Palamarlı, kayışlı, ürktüücü bir şey. Bacağının undaki yapma ayak nemli toprağa batıp çıktıkça küfrediyor kefiye. Kayıp düştüğü yerden kaldırıyorlar. Küçük kafilte tek sıra oluyor yeniden. İlerliyorlar. Şenliği hatırlamaya ve duymaya gidiyorlar. Şenliği, matemi de severek sevmeye gidiyorlar.

Ninemın kucğındayım. Üstümüzde kalın yün yorganlar. İrkileceğim.

Yukarılarda başı dönmüş yıldızlar. Gök artık bir altın tapınağa dönmüş. Bir i öksürüyor karanlıkta. Kayınların karanlığı iyice koyulttuğu yerde, ormanın biraz içinde başlıyor.

Hafif ve keskin bir aydınlık topağı cakıp dönerek havada gezinmeye başlıyor. Köpek, pasalı söktü sökecek. Yerleri kazıyor, iri iri havlıyor. Cam dallarının yayılım ateşin tırpanıyla bıcılıp düştüğünü duyabiliyoruz. Ninem sarmalıyor beni iyice.

Duruyorlar. Kara Zağar yerleri yırtıyor.

Ateş topları yine beliriyor ve sırayla tekrar havlamaya başlıyor silahlar...

Öfke ve şenlik kusuyorlar.

Tekrar duruyor gürrütti. Sessizlik uzuyor bu kez. Bekliyorlar. O tok sesin vadiyi tamamen doldurmasını, uzaklara doğru tasarak akmasını, sonra yavaşça yeniden yükselerek karşı tepelere süzülüp ölmesini.

Sonra yeniden başlıyor.

Ninem, oğlu garip bir haykırışla ardi ardına basınca tetiğe, sarsıla sarsıla ağlamaya başlıyor. Kızılca kıyamet. Ormanı ayağa kaldırıyor matem. Bu kez uzun sürüyor. Bitmiyor, bitmiyor, bitmiyor. Fotoğrafını çıkarıyorum.

Silahların sınırları boşalıyor.

*

Barutun öfkesi diniyor sonunda. Ses kesilince ortalığa dayanılmaz, neredeyse ruhani bir sessizlik cöküyor.

Sonra belli belirsiz bir cızırtı yayılıyor. Issızlığın karanlık perdesini yırtıveren bir ses şımşığı. Akıl almaz, insanın içini parçalayan bir oyun havası başlıyor sonra. Ninem “Bu kadar fazla...” gibilerden bir şeyler homurdanıyor. Kut’un teyibini de götürüklerini fark etmemişiz.

Sesi iyice açılıyor. Hissediyorum. Her şey o andaki korkutucu sarhoşluk yönetiyor artık.

Durup biraz nefesleniyorlar.

Ve eski bir kemeçe havası bu defa. Beri yanda bütün mağara birden şaşakalmış, dut yemiş bülbüle dönmüşüz. Üzülmeyi, ayıbı bir yana bırakıyoruz da sanki delirmemiş olduklarından emin olmak için birbirimize iyice sokulup bekliyoruz.

Ninem cesaret edip sesleniyor. Ama "Ulaa eeey!" sesi mağaranın yüksek tavanında yankılanmakla kalıyor. Ninem tekrar ediyor. Bekliyoruz. Hayır, cevap vermiyorlar.

Sonra o çatlak gök gürültüsü, namlulardan yine boşalmaya başlıyor. Ateş topu karanlıkta hayali bir çember gibi dolanmaya başlıyor yine. Matemin içine, umutsuzluğun göğüne doğru yayılım ateşe devam ediyorlar. Islıklar, naralar, silah sesleri, bağırtilar, ormanı ayağa kaldırıyor...

Durup tekrar nefesleniyorlar.

O ara karanlığın içinde mırıltılar duyuyoruz.

Sonra bir cızırtı daha teypten. Ve türkü başlar başlamaz, eşliği milim saptırmadan, ilk gençlik türküsüne asılıyorlar hep bir ağızdan.

On yedi erkeğin tek ağızdan narası bütün o gözü pek ihtişamıyla, gariplik zamanlarının hikayeleriyle dolup taşmış, gelip kuruyor karanlığın yüreğine.

Trabzon'dan çıktı uzun yazılar
Asker vurdu beni yaram sızılar
Ah evde ağlaşıyor körpe kuzular
Okuyun Fatiha Kahya ruhuna

Arkadaşlar der ki ne oldu size
Şimdi anladım ben vurgun var bize
Makina içinden gan çıktı dize
Okuyun Fatiha Kahya ruhuna

Çömlekçi'den çıktım başım selamet
Kostaki'ye girdim koptu kıyamet
Ah evlatlarım olsun Hakk'a emanet
Okuyun Fatiha Kahya ruhuna

✱

Ninem göz yaşlarından biri koluma damlıyor. Görmezden gelip kıpırdamıyorum. Nefesim tıkanıyor.

O ara bir tuhaf ses işitiyor yine. Bu kez farklı, yabani, garip bir ses. Yavaş yavaş yükselip her şeye el koyuyor sanki. Amcamın kavalı.

Ninem belli belirsiz iç geçirip mırıldanıyor.
"Eyvah..!"

Oturduğu yerde kımıldanıp yorganların arasına iyice yerleştiğini, hiçbir anını kaçırmamak için kulak kesildiğini fark ediyorum. Özel bir anın eşliğinde ninem.

Oğlunun ikbalsizliğinin yasını tutmuş. Ve tutacak. İkiisi arasında aniden patlak veren bu yakınlık beni hareketsiz bırakıyor. Yüzümü ateş basıyor.

Kavalın gaydesi giderek uyanıyor. İç geçiren nineme değil, kavalı kulak kesilmeye çalışıyorum. Hep dinlediğim, ama

şimdi annem artık olmadığı ve olmayacağı için bir tuhaf. Naftalinden yeni kaldırılmış bir ses bu sanki.

Elim istemeden koynuma, cebime gidiyor. Yoklayıp bırakıyorum, çıkarmaya cesaretim yok.

Bu ses karanlıkta kendi gözlerini aranan bir yabani sanki. Tam bilincinde olmayarak hissediyorum. Kendi bilincinde bile olmayan, mükemmeliyete kadar sadeleşmiş bir şey. Ve sırf ahenk.
Sırf matem.

✱

Biliriz, acının nedeni bilinirse, ne kadar büyük olursa olsun hafiftir yine de. Ve bu kaval acının bütün nedenlerini ortadan kaldırıyor işte. Hiç duyulmamış, hayal bile edilmemiş bir ses. Duyuyoruz onu. Yavaş yavaş canlanıyor. Dünyaya henüz iniyor veya onun gibi bir şey. Ama biraz ilerleyip duralıyor tekrar.

Diğerleri tuttukları öksürüklerini o kısacık kesintide çabucak bırakıyorlar. Konuşmalar, mırıltılar bize kadar geliyor. Babam "şunu da" boşaltmaktan bahsediyor. Bir şörjör daha. Amcam durduruyor onu. Daha lazım olacaktı.

Biraz daha mırıltı. Konuşmalar.

Sonunda kaval yeniden, bu kez daha bir kararlılıkla başladığında büyüklerden biri dayanamayıp haykırıyor;
"Ooofff! Çopur yaktın bizi!"

Umursamamıştır amcam. Çünkü mutsuzluğunu herhangi bir nedene dayandırmaya minnet etmeyen, sebepleri artık umursamayan biridir o anda, eminim. Yanaklarını körük gibi şişirip indirirken ve gözlerini gaydenin gideceği uzun, dolaşık yolların tamamının birden üzerine usulca örtmüşken. Gayde bir yerde duralarsa biraz, gözlerini açar, başka bir şeyle değil de kavaliyle mutsuz ettiği dinleyicilerine zaferle gülümser bıyık altından. İçimden geçiriyorum. Ben de yanlarında olsam, göz kırpmayı ihmal etmez bana herhalde her zamanki gibi ve ikimiz yine çabucak sırdaş oluruz. Adına sık sık "Efkar" dediği bir tabakadan tütün, enfiye içer, türkü söyler, kaval çalar. Kafası dumanlıysa, şimdi olduğu gibi en yakası açılmadık gaydelerden birini seçer, insanların derinliklerine iniverir. Onları geçmişlerinden yakalar ve duygularını hallaç pamuğu gibi atardı tek başına.

Amcamın her şeye el koymasının bir yolu bu. Ve bir damla daha, kolumda.

✱

Bitiyor nihayet.

Son bir gayret. İki el mermi sesi.

İki ses arasındaki vahim bir sessizlik.

O duraksama anı niye? Hiçbir zaman bilemeyeceğim ve sormayacağım babama.

Ve yeniden sessizlik.

Sonra kaval, bilindik hikayelerinden biriyle yavaş yavaş uyanıyor tekrar. Yine o ürpertici sesiyle. Rüyadaymış gibi veya sahibi ölmüş de kendisi dünyada kalmış bir hatıra gibi, sanki.

Bir damla daha, kolumda. (•••)

DÜŞLER, MASALLAR, SEMBOLLER: DİNO BUZZATI

Dino Buzzati, O. Henry, Edgar Allan Poe, Franz Kafka çizgisindeki öyküleriyle modern öykünün en iyi örneklerini vermiştir. Onun öyküleri, insanı kendine çağıran hikâyeye yasal bir hikmetler, öğütler kitabıdır. Ahlak, siyaset, devlet adamlığı, aşk, cesaret, eğitim, yaşlılık, yoksulluk gibi değişik konularda hikâyeler anlatır ve çağdaş insana bir konum belirlemeye çalışır. Bu yanıyla Doğu hikâyeleri ve masallarıyla bağları sıkıdır.

Bir öykü kitabığında bulunması gereken önemli kitaplardan biri de Can Yayınları'ndan çıkan Dino Buzzati'nin (1906-1972) *Colombe*'sidir. Dino Buzzati özellikle muhteşem eseri *Tatar Cölü* ile bilinir. Ama onun yeteneği öykülerinde daha da açığa çıkar. O. Henry, Edgar Allan Poe, Franz Kafka çizgisindeki öyküleri, modern öykünün en iyi örnekleri arasındadır. Buzzati, fantastik, gerçeküstü yaklaşımlarla öykü'yü bol açılımlı bir mecraya taşımıştır. Öykülerinde insanlığın varoluş sorunlarına eğilir ve oradan fantastiğin gücünden yararlanarak kalıcı, satırcı sonuçlar çıkarır. Para, hırs, ölüm, gençlik gibi konuları işleyerek Doğu'daki kıssadan hisse olarak değerlendirilebilecek hikâyelere benzer hikâyeler derşir. Güç elde etmenin sonuçlarını, paranın her şeyi çözen bir anahtar olmadığını, ölüm ve fanilik duygusu varken hiç bir şeyin gerçek olamayacağını anlatır. Rüyaların ölümünü, modern hayatın acmazların gündeme getirir. Çağdaş insanı kuşaktan bütün tuzakları bir bir gözler önüne serer. Bütün bu yaklaşımlar da bizi öncelikle Kafka'ya götürür. Bu yüzden kendisine "İtalyan Kafka'sı" denmesi bosuna değildir. Ama bu tanımlama etki altındaki yazarlıktan çok bir yazımsal, içeriksel anlayışın tanımlanması olarak kullanılır. Kafkasesque tutum. Kısırlımsı insan karakteri, bozuk düzen, modern hayatın saçmalığı, kişisizlik temaları onu Kafka'ya yaklaştırır.

Öyküleri insanı kendine çağırır

Öykülerinin çoğunda dünyanın güdüsünü, insanlığın temel sorunlarını tespit eden durumlar aktarılır ve "mesele"ye dikkat çekilir. Pek çok öyküde carıcılık, vuruculuk hedeflenir. Kıssadan hisse anlayışına yaslanan bir hikmet arayışı baskındır. İnsan hırslarının, egemenlik arayışlarının, şöhrat ve zenginlik tutkularının peşine düşüdür ve her birinin nasıl küçücük bir müdahale ile yerle bir olacağı hikâyeye edilir. Eştikçi, özgür, adil, merhametli bir dünyanın güzelliği anlatılır.

Yaşandan, çatısmadan, ilişkilerden kaynaklanan hakikat yansımaları, estetik bir bütünlük içinde hikâyeleştirilir. Kus-kusuz sanatın kalıcılığının iki temel şartından biri evrensel insanı yanları gündeme getirmekte diğeri de hakikatte bağlantısıdır. Biçimsel mükemmellikler elbette çok önemlidir. Ama yarımlara taşmada içinde taşıdıkları evrensel yanlar yanında hakikat partitları da önemlidir. Çünkü sanat ne sadece öz ne de sadece biçimdir. Bir sanat yapıtı değerini, yalnızca konunun iyi seçilişinden değil, iyi bir biçimde sunuluşundan, biçimlendirilişinden alır. Onun öyküleri, insanı kendine çağıran hikâyeye yasal bir hikmetler, öğütler kitabıdır. Ahlak, siyaset, devlet adamlığı, aşk, cesaret, eğitim, yaşlılık, yoksulluk gibi değişik konularda hikâyeler anlatır ve çağdaş insana bir konum belirlemeye çalışır. Bu yanıyla Doğu hikâyeleri ve masallarıyla bağları sıkıdır.

Buzzati, kilise, din, metafizik dünyayı sıklıkla gündeme getirir ve bu dünya üzerinden pek çok mesajını aktarır. Azizler, ermişler önemli kahrmanlardır. Bu anlamda mistik bir yazardır. Modern hayata ve dayatmalarına şiddetli itirazları vardır. Ancak çağını çok iyi yorumlamış ve acmazlarını bir bir tespit etmiştir. Buzzati öykülerinde şanın, şöhratin, kudretin bir gün yerle bir olacağını; bir diktatör, bir general, bir zengin, ünlü bir şair üzerinden örnekler. O mukadder gün gelince, şanlarından, şöhratlarından, güçlerinden hiçbir şey kalmaz; zavallı, acınacak bir hâle gelirler. Yaşanan çığ gerçekler hakikat karşısında yerle bir olur. Buzzati tüm bunları, carıpcı bir olay, bir fotoğraf, bir anekdota tam da öykünün carıpcılık özelliği içerisinde verir. Çabuk, hızlı ve etkili son, muktedirin yüzüne vurulur. Sahte tanrıların, idollerin ve diktatörlerin bir şekilde çağdaş hayatı zindana çevirdiklerini anlatırken özellikle finalere odaklanarak hakikatin onlardan intikam alınmasını resmeder.

Buzzati, çağdaş insanı kuşatan bütün tuzakları bir bir gözler önüne serer. Bütün bu yaklaşımlar da bizi öncelikle Kafka'ya götürür. Bu yüzden kendisine "İtalyan Kafkası" denmesi boşuna değildir. Ama bu tanımlama etki altındaki yazarlıktan çok bir yazınsal, içeriksel anlayışın tanımlanması olarak kullanılır: Kafkaesque tutum. Kısırılmış insan karakteri, bozuk düzen, modern hayatın saçmalığı, çıkışsızlık temaları onu Kafka'ya yaklaştırır.

Modern hayata fantastik yaklaşır

Varoluşu, hayatın anlamını ve faniliği sorgulayan Buzzati'nin kahramanları bir anlamda ironik, başkaldıran, anti-kahramanlardır. Uyumsuzdurlar ve kendilerinden beklenilen tersini yaparlar. Dalkavuk, alkışçı ve samimi olmayan topluma (çağa) başkaldırır ve içlerine dönerler. Ama bunun için bir ömür ödemeleri gerekir. Sonunda her şeyi bozan paradır. Paranın, sermayenin ağır, karşı konamaz hâkimiyeti sadece insanı insan olmaktan çıkarmamakta ruhani, kutsal olan her şeyi esir almakta, kullanmaktadır. Sermayenin işgal ettiği kutsal yerlerde imanlı ve hatırşinas tek kişi kalmamıştır.

Buzzati, bir dünya kurmada fantastiğin, düş gücünün ne kadar önemli bir imkân olduğunun benzersiz örneklerini sergiler. Kasvetli, çıkışsız modern hayatın açmazlarını fantastik yaklaşımla apaçık görünür kılar. Fantastiğin gücü ile çağı yorumlar, yargılar, yeni bir dünyanın mümkün olduğunu hikâyeleştirir. Bazı hakikatler gerçek ile değil, gerçeküstü ile açığa çıkar. Masalların, fantastik anlatımın gücü buradadır. O da buna başvurur. Masalsı, rüya anlatımı neler kaçırdığımızı dikkat çeker. "Bulanık Bir Sevda"da eve, "Parkta İntihar"da otomobile aşık olan bir kahraman anlatılır. Ev de otomobil de tipik bir sevgili tavrı gösterirler. Sonunda aşk bitince ev yanacak, otomobil ise kahramanımızı terk edecektir. "Düşen Kız"da fantastik bir anlatımla on dokuz yaşında gökdelenin en üst katından atlayan bir kızın hikâyesi anlatılır. Ancak bu düşüş bir hayat serüveni gibidir. Aşağı düştüğünde ihtiyar bir kadın olmuştur artık.

"Colombre" olağanüstü güzel bir fantastik, masalsı öyküdür. Melville'nin *Mobydick*'ini çağrıştıran öyküde, insanların kuruntularla, ön yargılarla, korkularla birbirlerine hayatı zindan etmelerini örnekleyen emsalsiz bir hikmet öyküsüdür. "Büyülü Ceket" onun güzel fantastik öykülerinden bir başkasıdır. Diktirdiği bir ceketin cebinden durmaksızın para çıkan adam sonunda zengin olmasına rağmen bu paralar bir başkasının cebinden çıktığı ve onların felaketine yol açtığı için mutluluğu bulamaz. Sonunda ceketten kurtulur ama bütün serveti de yok olur. Başkalarının felaketleri üzerine mutluluk inşa edilemeyeceği usta işi bir kurguyla gözler önüne serilir.

Ölüm olgusu onun öykülerinde sıklıkla işlediği temel insani gerçeklerden biridir. Ölüm olgusu varken insanların bu gerçek hiç yokmuş gibi davranmaları öykülerde eleştirilir. Oysa ölüm en temel insan gerçeğidir. Ölüm olayı iyi kavran-

sa belki hayatın anlamı da kavranabilecek, insanlar böyle makam ve mevki hırslarından, birbirlerine kötülük etmekten vazgeçeceklerdir. "Meçhul General" öyküsünün girişi aslında onun öyküde ne yapmak istediğini net bir şekilde ortaya koyar: "Bir savaş alanında, coğrafi keşif amaçlı kazı yapılırken bir general bulundu. Muhtemelen aradan geçen uzun yıllar boyunca rüzgârın taşımış olduğu kum tabakasının altında, büyük bir general olmasına karşın sıradan bir gariban, piyadelerin en sonuncusu, vatansız bir berduş, susuzluktan bitmiş deve, lanet olası bir hırpani gibi yatıyordu. Farkların varlıklarını sürdürmeleri bizlerin yaşamaya, konuşmaya, giyinmeye, üzerimize düşen komediyi oynamaya devam etmemize bağlıydı; sonra bitiyordu. Ölüm insanları sadeleştiriyor, sonsuzluğun arzularına gayet uyumlu olarak herkesi eşit kılıyordu." Görüldüğü gibi, güç, hırs ve ölüm kavramları metinde işlenir. General ve asker ölüm karşısında eşittir. Hiç kimse bu dünyada general olarak ölümsüzleşemeyecektir. Sonunda insanda ne hırs ne güç kalacak hepsi yok olacaktır.

Gençlik, fanilik, ölüm

"Bahçedeki Tümsekler" hayatın geçiciliği, fanilik üzerine metaforik bir öyküdür. Bahçesinde birdenbire oluşan tümseğe takılan anlatıcı bunun ölen bir arkadaşı olduğunu öğrenir. Daha sonra bahçesindeki tümsekler bir bir artmaya başlar. Çünkü dostları bir bir ölmektedir. Sonunda kendisi de bir tümsek olacaktır. "İhtiyar Avcıları" yine hayat, fanilik ve gençlik üzerine sembolik bir öykü olarak kurgulanır.

Dino Buzzati'nin hayatın anlamını, yaşanan modern hayatın açmazlarını, insan ruhunun karmaşıklığını anlattığı öyküleri; düşlerin derinliğinden, fantastiğin gücünden ve masalın yumuşaklığından süzülüp hikmet incilerine dönüşür. (•••)

COLOMBRE

Dino Buzzati
ÇEV: Eren Cendey
CAN YAYINLARI

GÜNCEL

DUYGU KARALI
karslduygu@gmail.com

Onur Askin

HAYATLA SANATI İÇ İÇE GEÇİREN BİR PERFORMANS: DUVARLARDAN GEÇMEK

Duvarlardan Geçmek bir otobiyografi olarak okunabileceği gibi bir var olma biçimi olarak da okunabilir. Hepimizin çevrili olduğu duvarları yıkarak geçmenin canlı bir örneği Marina Abramovic'in hayatı. Ailenin, toplumun, ruhun ve bedenin sınırlarını aşmak yolunda bir macera. Öğrenmeye âşık, her zaman bir üst aşamayı denemeye tutkulu sanatçının yaşamına birinci elden tanık olmak çok kıymetli.

Performans sanatının yaşayan en büyük isimlerinden Marina Abramovic, bu yılın başında Türkiye'deki ilk retrospektif sergisiyle Sabancı Müzesi'ndeydi. Sonra Covid-19 salgını başladı ve sergi belirsiz bir tarihe kadar kapandı. Sergiye paralel olarak mart ayında, sanatçının 2016'da yazdığı otobiyografisi *Duvarlardan Geçmek* Türkçede yayımlandı. Kitap, bütün yaşamını performansla adanmış sanatçıyı yakından tanımak için büyük bir nimet. Özellikle çağdaş sanatın anlaşılma güçlüğü düşünülecek olursa, sanatçının yaşadığı coğrafyayı, kültürünü bilmek, yaşamsal detaylarını öğrenmek sanatının kodlarını çözmeyi kolaylaştırıyor. Nitekim kitapta çocukluğundan başlayarak ailesini, Yugoslavya'yı, aşklarını ve sanat kariyerini anlatan sanatçı, samimi üslubunu kitap boyunca koruyarak serüvenine bizi de dâhil etmeyi başarıyor.

Kasvetli, karanlık Yugoslavya

Toplumsal yapının yaratıcı disiplinlerde üretenler üzerinde büyük bir etkisi var. Sanatçıların bakış açılarını şekillendiren bu unsur, özellikle Balkan coğrafyası gibi içinde her daim gergin bir potansiyel barındıran toplumlarda daha baskın. Belgradlı Abramovic'in de, savaş sonrası komünist Yugoslavya'nın çocuğu olduğunu vurgulaması boşuna değil. "Karanlık bir yerden geliyorum. 1940'ların ortasından 70'li yılların ortasına kadarki savaş sonrası Yugoslavya'dan. Komünist bir diktatörlük, Mareşal Tito iktidarda. Her şey her zaman kıt, her yerde kasvet". Bu öyle bir etki ki ruhsal alandan estetik bakışa kadar belirleyici rol oynuyor. "Komünizm ve sosyalizmle ilgili bir şey var- bu saf çirkinlik üzerine

kurulu bir estetik. Çocukluğumun Belgrad'ı, Moskova'nın Kızıl Meydanı'nın anıtsallığına bile sahip değildi. Her şey her nedense ikinci eldi... Yaptığınız her şeye bir baskı hissi ve biraz da depresyon eşlik ederdi”.

Üstelik Abramovic'in ailesi ayrıcalıklı bir çevredendir. Anne ve babası savaş kahramanıdır ve zamanla Tito'ya yakın konumlanırlar. Belgrad'ın merkezinde büyük bir dairede oturan Abramovic ailesi, her türlü imkâna sahip olmasına karşılık mutsuzdur. Aşkla evlenen karı koca arasındaki sevgi zamanla biter, saygıyı da beraberinde götür. Marina bağırsık çağırışıyla geçen günleri dün gibi anımsar. Anne baskın bir figürdür, baba ise kadınlara düşkün. Prematüre doğduktan sonra daha iyi bakılmak için altı yıl evden uzakta, aneannesiyile yaşayan Marina annesinden hiç sevgi görmediğini söyler. Sert mizaçlı anne, Marina'yı komünist disiplinde yetiştirmek amacıyla sıkı. Marina neredeyse 40'lı yaşlarına kadar akşam ondan önce evde olmak zorundadır. Annesinden gördüğü şiddetten de bahseden sanatçı, özellikle ergenlik döneminde içe kapanır. Fiziksel özelliklerini beğenmez ve takıntı haline getirir. “Ergenlik yıllarım umutsuzca tuhaf ve mutsuzdu. Akılcı, okulumdaki en çirkin çocuktum; olağanüstü çirkin. İnce ve uzun boyluydum ve çocuklar bana zürafa derdi”.

Annesiyle olan ilişkisizliğine rağmen, babasıyla dostça bir iletişimi vardır. On dört yaşında babasından istediği yağlı boya setiyle resme başlar. Babası partizan arkadaşlarından birinden resim dersi de ayarlar kızına. İlk resim dersinin Marina üzerinde müthiş bir etkisi olur. “Bir tuval parçası kesip yere koydu. Bir tutkal tenekesi açtı ve sıvıyı tuvale döktü, biraz kum, biraz sarı renk, biraz kırmızı renk ve biraz da siyah renk ekledi. Sonra üzerine yarım litre benzin boşalttı, bir kibrit çaktı ve her şey patladı. ‘Bu bir günbatımı,’ dedi bana. Ve sonra gitti”. Marina kuruyan karışımı duvara asar ve günler sonra baktığında renklerin yok olduğunu, kül dışında bir şey kalmadığını görür. Marina bu deneyimle birlikte zihninde, sanatın belli bir sonuç üretmekten çok sürecin ta kendisi olduğu fikrinin uyandığını söyler. “Bir şeyi oluşturma sürecini ve onun bozulma sürecini gördüm. Devamlılığı ya da kalıcılığı yoktu. Saf süreçti”.

Belgrad'da performans sanatı

Abramovic, sanatın iki boyutla sınırlı kalmaması gerektiğine, yaşamın içinde yaşamla yoğrulursa anlamlı olacağına inanır. 1969'da Slovenyalı sanatçı grubu OHO'nun Belgrad'da gerçekleştirdiği performansı izlemesiyle aradığı ilhamı bulur. Sanat pek ala kullanılan eşyalarla, gündelik yaşam pratikleriyle, bedenin kendisiyle yapılabilir. Beden Abramovic'e göre sonsuz bir güce sahiptir. Onu esneyebildiği kadar esnetmek, acıyı da mutluluğu da içeren yapısını olabildiğince zorlamak sanatının özünü oluşturacaktır. Performans sanatı dönemin Belgrad'ı için çok cesurdur. Devletin sanat üzerindeki baskısı katıdır, yeniliklere kapalıdır. “Belgrad'da devlet sanatı denetliyordu ve devletin sanattan anladığı tek şey ofisleri ve parti üyelerinin dairelerini dekore etmektir”. Böyle bir anlayışta Abramovic'in sanatıyla kabul görmesi mümkün değildir.

Öğrenci Kültür Merkezi'nde gerçekleştirdiği birkaç performansla başta annesi ve sonra akademi çevreleri tarafından dışlanır. O da çareyi Avrupa'da bulur. Avrupa cesur sanatı için kapı açar Marina'ya, kısa sürede ismi duyulur. Yaptığı performanslarla insani bütün duyguları hem yaşar hem de yaşatır. “İnsanlar çok basit şeylerden korkar: Bizi acı çekmek korkutur, bizi ölüm korkutur. Benim Rhythm O'da yaptığım şey bu korkuları seyirciler için sahneye koymaktır: Onların enerjisini kullanarak kendi bedenimi mümkün olduğunca zorluyordum. Bu süreçte ben de kendi korkularımdan kurtuluyordum. Ve bunlar yaşanırken seyirci için bir ayna haline geliyordum- ben bunu yapıbiliyorsam, onlar da yapabilirlerdi”.

Sanatla hayata tutunmak

Amsterdam'a giden Abramovic, orada fotoğraf sanatçısı Ulay ile tanışır. Birbirlerine ilk bakışta aşık olan çift, hem yaşamı hem de sanatı paylaşmaya başlarlar. Performans alanında yaptıkları cesur işlerle ikili olarak ünlenirler. Artık onlar için performans hem bireysel hem de çift olarak birbirlerine karşı bedensel ve ruhsal dayanıklılıklarını test etmek anlamına gelir. Yaşadıkları karavanla ülkeden ülkeye gezerler, ses getiren birçok performans sergilerler. Sanat onlar için bir tür arınma ve kendini bulma biçimidir. Seyirciyi de dâhil ettikleri işler yaşamdan bir parçadır. Bir müddet sonra ayrılışlar da Abramovic bunu da sanata çevirmeyi bilir. Yaşadığı acıyı, Uzakdoğu'da çekildiği inzivayı, tanıttığı Tibetli keşişleri performans olarak sunar. Sanat sayesinde tekrar yaşam enerjisini bulur.

Duvarlardan Geçmek bir otobiyografi olarak okunabileceği gibi bir yaşama tutunma, var olma biçimi olarak da okunabilir. Hepimizin çevrili olduğu duvarları yıkarak geçmenin canlı bir örneği Marina Abramovic'in hayatı. Ailenin, toplumun, ruhun ve bedenin sınırlarını aşmak yolunda bir macera. Öğrenmeye âşık, her zaman bir üst aşamayı denemeye tutkulu sanatçının yaşamına birinci elden tanık olmak çok kıymetli. İstanbul'daki sergiyi kitabı okuyup gezebilme şansımız olmadı ama salgının bitip serginin yeniden açılmasına dair umudumuz hâlâ var. O zamana kadar Abramovic'i takip etmeye ve kitaptan aldığımız ilhamla dolup taşmaya devam. (•••)

DUVARLARDAN GEÇMEK

Marina Abramovic
ÇEV. Dila Altındiş Balci

EVEREST YAYINLARI 2020

İLK TÜRK ROMANCISI 'LIBERAL-MUHAFAZAKÂR' İMİŞ!

Ahmet Midhat Efendi'nin ürün vermediği bir edebi tür neredeyse yoktur. Elli senelik gazeteciliğinin ve devlet memurluğunun yanında çeviriler, hikâyeler, ders kitapları, tiyatro oyunları, felsefe kitapları, iktisat ve askeriye alanında incelemeler, tarih, anı, seyahatname...

İlk romanın ne olduğu Türkiye'de hayli tartışılmış bir konu. Bugün bile o tartışma devam ediyor. Gelen kabul, ilk "Türk romanının" Şemsettin Sami'nin *Taaşuk-ı Talat ve Fitnat*'ı olduğu. *Taaşuk-ı Talat ve Fitnat*'ın tefrikası 1871, kitap halinde yayımlanışı ise 1875. Oysa, ilk "Türkçe roman" dediğimizde Vartan Paşa'nın Ermeni harfleriyle Türkçe olarak yazdığı *Akabi Hikâyesi*'ni (1851) görüyoruz. Tabii son dönemki çalışmalarla yeni eserler gün yüzüne çıkıyor ve nereden baktığınızna bağlı olarak "ilk roman" meselesi sürekli değişiyor.

Öte yandan, "ilk romancının" kim olduğu ise bellidir: Ahmet Midhat Efendi. Roman, bize Tanzimat ile geldi. "Tanzimat edebiyatı" dediğimiz dönemi 1870-1900 gibi düşünebiliriz. Tanzimat romancıları arasında, Ahmet Midhat'tan başka, "Üç Zadelere" -Recaizade Mahmut Ekrem, Nabizade Nazım, Samipaşazade Sezai-, Mizancı Murat'ı, Namık Kemal'i, Şemsettin Sami'yi ve Fatma Aliye'yi görüyoruz. Son yıllardaki çalışmalar, genellikle yedi-sekiz kişi olarak kabul edilen bu listeyi biraz değiştirdi. Fatma Aliye'nin kardeşi Emine Semiye'yi, Latin harflerine ilk kez 2018 senesinin Aralık ayında aktarılan *Haver*'i ile Ahmet İhsan'ı, Recaizade Mahmut'un kardeşi Mehmet Celal'i de artık Tanzimat romancıları arasında saymamız gerekiyor.

Farklı türlerde yol açıcı bir yazar

Ama Ahmet Midhat'tan -ve bir ölçüde Fatma Aliye'den- başka bu isimlerin hiçbirisi gerçek manada bir "romancı" değil. Bunu edebi nitelik anlamında söylemiyorum. Öyle baksak, bütün bu dönemin edebi üretimi *Araba Sevdası*'nın gölgesinde kalır. Bu yazarların hepsi yeni tür olan "roman" formunda ürünler vermişler. Ama genellikle bir, nadiren de iki-üç tane yazıp bırakmışlar. Ahmet Midhat ise diğer bütün meziyetlerinin yanı sıra, Nüket Esen'in saptamasına göre, otuz beş romanın yazarı olarak karşımıza çıkıyor. Elli senelik gazeteciliğinin ve devlet memurluğunun yanında çeviriler, hikâyeler, ders kitapları, tiyatro oyunları, felsefe kitapları, iktisat ve askeriye alanında incelemeler, tarih, anı, seyahatname... Ahmet Midhat'ın ürün vermediği bir edebi

tür neredeyse görmüyoruz. Bunları yaparken birçoğunun da "ilkini" oluşturduğunu, bu manada yol açıcı olduğunu söylemek gerekir.

Örneğin, en bilinen romanlarından biri olan *Müşahedat*'ı ele alalım. "Çerkezce, Arapça, Farsça ve Fransızca'yı kendi adadili gibi konuşan Ahmet Midhat, İngilizce, İtalyanca, Bulgarca, Latince ve Yunancayı da okur, anlar, fakat sadece iyi konuşamazdı." [113]

Ahmet Midhat, Fransızca okuduğu eserler sayesinde "natüralizm" akımından haberdar olur, dahası beğenir ve bir roman yazmaya karar verir. Dolayısıyla, elinde bir örnek olmadığı için yazacağı bu roman Türkçe'deki ilk "natüralist roman" olacaktır. O dönemin terimleriyle söylersek, Ahmet Midhat, "tabii roman" yazmak için *Müşahedat*'ı kaleme almıştır. Bu romanın en çarpıcı özelliklerinden biri, Ahmet Midhat'ın bizzat bir roman kahramanı olarak metnin içine girmesi ve çeşitli yerlerde bilerek ve isteyerek Türkçedeki ilk "tabii romanı" yazmakta olduğunu söylemesidir. Getirdiği yeniliğin farkındadır. Bunu okurun da anlamasını ister.

Müşahedat'ı ben Everest Yayınları'ndan okumuştum -Behçet Necatigil sadeleştirmesiyle. Necatigil, *Müşahedat*'ın başında Ahmet Midhat'a dair uzun bir giriş yazar. Orada, yazarın kişiliğinden bahsederken, bir kitaptan sık sık alıntı yaptığını

görürüz. O kitap, oğlu Kamil Yazgıç tarafından yazılmış olan *Oğlunun Kaleminden Ahmet Midhat Efendi ve Dönemi*'dir.

Kamil Yazgıç, 1880 doğumlu -bir rivayete göre ise 1878. Ahmet Midhat'ın ölümü ise 1912. Babasına dair anlattıkları birinci elden tanıklık olduğu için çok önemli. Başka hiçbir yerden öğrenilmesi mümkün olmayan bilgilere ulaşıyoruz: Ahmet Midhat'ın evdeki hali, neler yaptığı, kamusal hayatın dışında nasıl yaşadığı, zevkleri ve daha birçok özelliği... "Hurda malumat" ilk başta önemsiz gibi gözükse de bir insanı anlamaya çalışırken en ihtiyaç duyulan şeye dönüşür.

Kamil Yazgıç, babasını anlatırken çok sevgi dolu bir dil kullanıyor. Onun çok çalışkan, becerikli, birikimli, inançlı bir insan olduğunu döne döne anlatıyor. Ama bunları yaparken bazı matrak özelliklerini de ilk kez ondan öğreniyoruz.

Hatta bir aralık Ahmet Midhat Efendi cins tavuk yetiştirmeyi bile merak etmiş ve bunda da muvaffak olmuştu. Bu meraklar yüzünden, Beykoz'daki çiftlik adeta bir "numune çiftliği" halini almıştı: Çünkü mesela ziraatçılıkta, hayvan yetiştirme işinde kullanılan bütün fenni vasıtalar o çiftlikte mevcuttu. Ve mesela, Türkiye'ye ilk "suni kuluçka makinesi"ni ve ilk "fenni arı kovani"ni getiren ve bunları ilk tecrübe eden adam da Ahmet Midhat'tı. [127]

Sirmakeş suyunun sahibi olduğu için suçluluk yaptığı bilinir de tavukçuluk ile Ahmet Midhat'ı yan yana düşünmek bile tuhaf. Kamil Yazgıç, Ahmet Midhat'ı "liberal muhafazakâr" [139] olarak tanımlıyor. Bir yönüyle, alabildiğine Batılı biri -Rakım Efendi gibi. Beykoz'daki yalının en üst katına bir sahne yaptırmış, onu mükemmelen dekore ettirmiş ve ailece yazdığı piyesleri oynamaya başlamışlar. Bir yönüyle de alaturka müziği her şeyin üstüne koyan bir Doğulu. "Alafrangalıktan katiyen hoşlanmazdı," diyor babası için. [362]

Ahmet Midhat ve dönemi

Aktarın yanında çıraklık yapan Ahmet adlı bir delikanlı, Midhat Paşa'nın maiyetindeki abisine yazdığı mektuplarda dile ne kadar hakim olduğu fark edilince apar topar Sofya'ya çağrılır. Çeşitli olaylardan sonra Paşa kendisini sever, birlikte Bağdat'a giderlerken Ahmet'in abisi Hafız Ali vefat eder. Paşa da bunun üstüne, en değerli varlığı olan ismini genç Ahmet'e teklif eder. [43] İşte o günden sonra Ahmet Midhat diye çağrılır olmuştur. Tabii bu ismi Abdülhamid devrinde

taşımak risklidir. Kamil Yazgıç, babasının Sadrazam olması'nın önündeki tek engelin ismi olduğunu ve Abdülhamid'in hükümdarlığı boyunca Midhat adı taşıyan kimseye "paşa" unvanı verilmediğini söylüyor.

Ahmet Midhat, matbaasını ve gazetesi *Tercüman-ı Hakikat*'i binbir maddi imkânsızlığa rağmen bu devirde kurar. O *Tercüman-ı Hakikat*'te Ahmet Rasim, Hüseyin Rahmi gibi birçok ismin yazıları yer alır. Bir yerde, kendi yazdıklarının toplumu eğitmek için olduğunu, edebiyatı ise Abdülhak Hamid ve Recaizade Ekrem'e bıraktığını biraz da küçümseyerek anlatır. Henüz eğitime aşamasında olan bu topluma ciddi bir eser vermenin zamansız olduğu inancını bir ömür taşır. "Ne yalan söyleyeyim, elimde imkan olsaydı onları da o devirde 'edebiyat' yapmaktan men ederdim." Ona göre, "yüzde doksan dokuzu koyu cehaletten tamamıyla kurtarılmamış bir memlekette" edebi eserler yazmak, "karnını doyuramamış bir kimseye meyve ikram etmekle" eşdeğerti. [52] Ama Cevdet Paşa'nın kızı Fatma Aliye gibi kadın yazarların da, kabiliyetli gençlerin de önünü hep açtığını görürüz.

Abdülhamid devrinden "İstibdat" diye bahsediyor olsa da Ahmet Midhat saraya uzak biri değil. En çok yakındığı şeyin "sansar" dediği "sansür" olduğunu Kamil Yazgıç anlatıyor. [299] Hakkında çok sayıda jurnal yazıldığını ama sevilen bir insan olduğu için birçok zaman başına bir iş gelmediğini bizzat oğlu söylese de, Ahmet Midhat, Namık Kemal'in *Vatan Yahut Silistre*'sini öven bir makale yazdığı için Rodos'a sürgüne de gönderilmiş -Abdülaziz devrinde.

Gene bu kitapta Ahmet Midhat'ın ailesine dönük ilginç bir tavrını okuyoruz. Ahmet Midhat'ın iki karısından da beşer çocuğu vardır. On çocuklu bir adam, görece iyi bir para kazandığını da biliyoruz, ama onlara handiyse hiçbir şey bırakmıyor. "Çocukların kendilerine servet bırakacağı hissedilerse yan gelip gevşerler. Ve ilerde bunun çok zararlarını çekerler." [152]

Bu tavrının arkasında, Tanzimat edebiyatında da sıklıkla yer verilen ve "rantiye" denen mirasyedilere duyduğu nefretin yattığını düşünüyorum. Kendi yazdığı Felatun da böyledir, ama tabii esas *Araba Sevdası*'nın Bihruz'u insanı üzecek kadar saf ve vasıfsız bir mirasyedir. Kaleme gidip hiçbir iş yapmayan, hiçbir şey bilmediği halde her şeyi bildiğini sanan bu "alafranga züppelerin" ortak özelliği mirasyedi olmalarıdır. Son analizde, "kalem" dediğimiz yer, devleti yönetmesi gereken "bürokratlardan" oluşur. Bu mirasyedilerin kalemdaki işe yaramaz varlığı da devlet yönetimindeki sorunların kaynağıdır. O yüzden, bu "rantiye" gençler ile devlet bekası arasında bir ilişki olduğu kabul edilir. Ahmet Midhat, bu konuda çok kararlı davranmış ve doktor olan iki oğlundan başka üç kızını da doktorla evlendirmiştir. [281]

Kamil Yazgıç'ın babasına dair farklı mecralarda anlattığı hikâyeler Erol Gökşen tarafından titizlikle bir araya getirilmiş. Bu kitapta ilk Türk romancısına ve yaşadığı döneme dair önemli bilgiler var. (●●)

OĞLUNUN KALEMİNDEN AHMET MİDHAT EFENDİ VE DÖNEMİ

Kamil Yazgıç

VAKIFBANK KÜLTÜR YAYINLARI 2020

GUJNCEL

MUSTAFA UÇURUM

mucurum@gmail.com

çizer: Tayfun Yağci

CAHİT ZARİFOĞLU'NUN ŞİİRİ

Yılmaz Daşcıoğlu, Cahit Zarifoğlu okurlarına şairin giriş için bir anahatır sunuyor *Kader Hep Erken Zaman Hep Geç* diyerek. Bu kitaptan sonra, Zarifoğlu şiiriyle ilgili aklında soru işareti olanların bütün sis perdelерinin ortadan kalkacağı muhakkak. Çünkü bir şairin bir şaire kulak verdiğini hissediyoruz her cümlede.

Kader Hep Erken Zaman Hep Geç ismiyle okuyucuya ulaştı Yılmaz Daşcıoğlu'nun Süle Yayınları arasında çıkan *Cahit Zarifoğlu'nun Şiiri* kitabı.

Daşcıoğlu'nun doktora tezi olan bu kitap, çok titizlikle hazırlanmış ve Cahit Zarifoğlu şiirine girmek isteyenler için açık bir davet incelğinde sunulmuş. "Elbette bu çalışma da modern şiir üzerinde yapılacak başka inceleme, yorumlama çalışmaları gibi şairi kesin olarak anladığı, şiirleri artık başka türlü okunamaz denilecek şekilde tüketildiği iddiasında değildir. Kendisine belirlediği yöntem yardımıyla şairi okumak ve anlamak isteğinin mütevazı bir sonucundan ibarettir. Özellikle Zarifoğlu gibi her okumada başka özelliklerini okura gösteren şairlerin metinleri farklı okunmalara açıktır ve hatta bunu zorlar.

"Biz, ilk çıkışından itibaren 'anlamışız', 'kapalı', 'anlaşılmaz' nitelikleriyle karşılaşan Cahit Zarifoğlu'nun şiirleri için bir kapı aralayabilirsek kendimizi mutlu hissedeceğiz." (Önsözden)

Zarifoğlu'na giriş yapmadan önce "modern Türk şiiri ve inceleme üzerine birkaç söz" ile okuyucuyu kitaba hazırlıyor

Daşcıoğlu: "Öncelikle şiir artık, Barthès'in de dediği gibi tıpkı bir dilçinin bir cümlenin anlamını değil, anlamın dilde getirilmesini sağlayan biçimsel yapıyı belirlemesi gibi, eserlin illettisini değil, dizgesini belirlemek amacıyla incelenmelidir. Bu, dil yapılarının şiirdeki biçimlenişinin belirlenmesi, yapıyı oluşturan anlam özelliklerinin ortaya çıkarılması çabası demektir. Bu konuda yapısalcı, post yapısalcı yaklaşımlar, dil bilimsel çalışmalar ve yöntemler edebiyat eleştirmeninin en önemli yardımcısı olacaktır."

Cahit Zarifoğlu'nun Hayatı ve Sanat Anlayışı ile başlıyor kitap. Ayrıntılı biyografinin ardından şiir anlayışı bölümü başlıklar halinde ilerliyor. Zarifoğlu'nun şiir anlayışı verilirken aynı zamanda özgün yorumlarla modern şiire açılımlar da getiriliyor.

"Zarifoğlu sanatçının hasbî, eserine karşılık beklemeyen bir insan olduğunu düşünür. O, hak bildiğini yazar ve yalnız yasar. Bunu yaparken toplumun yerleşik değerlerine sırt çeviremez. Kendi toplumuna yabancılaşan sanatçı, insana ve hayata saygısını yitirmiş demektir. Bu durumdaki bir sanatçı ise kabukta kalır, 'insanın var oluşundaki öze eğilmez. Ruhlu veremez."

“Yaklaşık otuz yıl şiir yayımlayan ve bunları sağlığında iken dört kitapta toplayan şairin kendine özgü bir şiir anlayışına sahip olduğu görülür. Şiirlerindeki bu temel anlayış ilk kitabından itibaren zaman içerisinde mesaj kaygısının öne çıkması yönünde bir eğilim sergilemiştir. Bu değişimin hayatı ile paralel bir değişim olduğu, hayata bakışında, şiirin işlevi, şiir-toplum, şiir-ahlak gibi konulardaki düşünce değişiminin şiirlerine yansıdığı görülüyor.”

“Şair ve şiir ortak bir hedefin yolcusu gibidir”

Zarifoğlu şiirinin işlevi kavrandığı zaman şairle ilgili birçok sis perdesi de ortadan kalkacaktır. Şiirlerine yüklenmek istenen anlam da bu işlevle daha netlik kazanmış oluyor.

“Şiir kavramını kişileştiren Zarifoğlu, onun da tıpkı insan gibi ‘yaranan’a doğru bir yönelme içerisinde bulunduğuna inanır. Bu bağlamda şair ve şiir ortak bir hedefin yolcusu gibidir. Elbette bağımsız bir kişiliğe sahip olan şiir ile şair arasındaki ilişki de bu özelliğe uyumlu olmalıdır. Yani şairin şiire müdahalesi özen gerektirir. *‘Bir iddiam yok. Ama kelimeyi şiire, dışarıdan bir kişi ya da bir şey, saplantı telkin ya da teklif etmemeli. Şair özgürdür. Şiirse ayrıca özgür.’* sözleriyle bilincin şiiri zorlamasına karşı çıkar: *‘Akıl şiirle eğilip bükülmelidir, yoksa akıl şiiri eğip bükmeye kalkışmalıdır.’*

Birinci bölümden çok önemli bir noktayı paylaşmak istiyoruz. Şiir üzerine en fazla yürütülen tartışmalardan birine de Zarifoğlu’nun penceresinden açıklık getiriliyor burada:

“Öte yandan hayat ve şiir kavramlarının iki ayrı alan olarak düşünülmesine karşı çıktığı da görülmektedir. *‘Söyleyin iki hayatımız mı olacak. Biriyile inancınızı fiilen yaşarken ötekiyle sanat mı yapacaksınız. Ne saçma! Olamaz bu! Ama oluyor bile. Yazık ki böyle iki canlılar var. Ve acısı bunu fark etmemişler dolu.’* Şiir ile hayatın örtüşmesi samimiyet kavramını akla getirmektedir. İdeolojinin ve dünya görüşünün şiire zorlama bir biçimde sokulması güdümlü edebiyat anlayışının sonucudur.”

Zarifoğlu şiirinin biçimsel özellikleri

Kitabın ikinci bölümünde Cahit Zarifoğlu’nun Şiirlerinin Biçimsel Özellikleri ele alınmış. Şiirde biçim, sözdizimsel sapmalar, edat yinelemesi, zıt koşut yinelemesi, metin yinelemesi, söz varlığı: kelime, cümle ve dizi gibi birçok başlıkta ele alınıyor Zarifoğlu şiirinin biçimsel özellikleri.

Kitabın bu bölümünde hem Daşcıoğlu’nun açıklamaları hem de Zarifoğlu’ndan verilen örnekler şairin şiirini bundan sonra yorumlarken daha isabetli tespitler yapılmasını sağlayacaktır. “Zarifoğlu’nun bu ilk şiirlerinde en çok görülen sapma biçimi sözdizimsel sapmalardır. Ancak onun şiirlerindeki sözdizimsel sapmaların İkinci Yeni şairlerinin şiirlerindeki uygulamalardan çok farklı bir nitelik taşıdığını belirtmek gerekir...” Bunu dedikten sonra Daşcıoğlu, Zarifoğlu’nun düşüncelerine de yer vererek konuyu somutlaştırmış oluyor. “*Şiirde kurulu olarak bir şeyler söylemek istediğimi sezmiyorum. Yazıyorum işte. Gözümün önüne psikolojik tablolar sergileniyor. Bu tablolar giriyor şiirime, şiirimi oluşturuyor.*

Şiirdeki gramer kurallarına uymayan tamlamaların ise farkındayım. Ama onu söylerken bu sanki gramer kurallarına uygunmuş gibi geliyor. Öyle söylemek istiyorum. Mesela ‘babamı yürütmek’. Evet, bu gramerin dışında bir söyleyiş tarzı. Ama ben içimden bu yapıda düşünüyorum. Böyle geliyor zihnime...”

Aslında bu açıklamalardan sonra Zarifoğlu şiirinin anlam farklılıkları üzerine kafa yoranların kafa karışıklıkları da bir nebze giderilmiş oluyor. Çünkü şair açık bir şekilde ifade ediyor: “*Böyle söylemek bana tabii geliyor. Anlam, bu biçimi ile oluyor bende. Pek öyle düzenle söylenen bir anlam düşünmüyorum.”*

Modernist Türk şiirinin en önemli metinleri arasında

Üçüncü bölüm; Cahit Zarifoğlu’nun Şiirleri Üzerine Bir Anlam Araştırması. Daşcıoğlu bu bölümde Zarifoğlu’nun şiir kitaplarını tek tek ele alarak bir anlam arayışına giriyor. Dizeler üzerinde durarak, şiirlerin geçiş özelliklerini vurgulayarak bizlere şairin şiirini adeta serh ediyor. Bu bölüm aslında kitabın ana fikri gibi. Şairin özellikle sık sık karşı karşıya kaldığı şiirlerinin anlamsızlığı ile ilgili soru işaretlerine de net cevaplar buluyoruz bu bölümde.

“Birçok şiirde birden fazla karşıtlığın anlam yapısını oluşturduğu, belirgin görünen bir karşıtlığın başka bir karşıtlığın kapsamı içerisinde yer aldığı görülmüyordu. *İşaret Çocukları* şiirlerinde biçim ve içerik bakımından önemli bir belirleyici olan şiir/şair karşıtlığı içerdiği yüksek gerilimi aslında ben/öteki ve doğa/ kültür karşıtlığından alıyordu. Bu iki temel gerilim bütün şiirlerde bir şekilde varlığını devam ettirmekle birlikte nitelik olarak değişime de uğrar. Öte yandan bu gerilimin yerdeşlik bakımından da belirli odaklaşmalara yol açtığı görülür.” Kitabın sonuç cümlesi de Zarifoğlu şiirinin Türk şiiri içerisindeki yerini belirtmesi anlamında önemli bir tespit olarak yer alıyor kitapta.

“Zarifoğlu şiiri çağdaş bireyin sancı ve sıkıntılarını, kendisini ve varlığı idrak etme çabasını gösteren, sahip olduğu yapı özellikleriyle kendisinden önceki şiir akımının kimi mensuplarını etkilediği gibi kendisinden sonrakiler için de yol gösterici bir nitelik taşıyan modernist Türk şiirinin en önemli metinleri arasındadır.”

Yılmaz Daşcıoğlu, Cahit Zarifoğlu okurlarına şairin şiirine giriş için bir anahtar sunuyor *Kader Hep Erken Zaman Hep Geç* diyerek. Bu kitaptan sonra, Zarifoğlu şiiriyle ilgili aklında soru işareti olanların bütün sis perdelerinin ortadan kalkacağı muhakkak. Çünkü bir şairin bir şaire kulak verdiğini hissediyoruz her cümlede. ☺☺☺

KADER HEP ERKEN ZAMAN HEP GEÇ

Yılmaz Daşcıoğlu

SÜLE YAYINLARI 2020

MEKÂNIN EVLEŞTİRİLMESİ: HAYAL OTEL

B. Nihan Eren'in *Hayal Otel*'i, bir taşra yamacına kurulan otele çağırıyor okuru. Uzatmalı evliliklerinden kaçıp bu oteli yapmış bir çiftle tanışıyoruz önce. Her biri farklı hikâyelerin içinden çıkıp da gelmiş "konuklar" ise otelin herkes için bir kaçıışı işaret ettiğini gösteriyor.

Kuşağım, yazdığı ne tür bir edebiyat eseri olursa olsun mekânın üzerine gitmekten, içine girmekten ve karakterlerini bu tanımlı boşluğun içerisinde bina etmekten hoşlanıyor. Romanda, öyküde ve şiirde onlarca kitapla sağlamasını yapabiliriz bunun. Bir adım daha öteye taşımak gerekirse, o sözünü ettiğim "mekânın" bir biçimde eve indirgendiğini iddia etmek boşa olmayacaktır. Bunu bana ilk anımsatan Adalet Çavdar olmuştu. Bir söyleşide, kuşağımın ev ile olan derdini sormuş, ben de, "ev"i daha üst ölçekte mekanla eşitlemiş, bizi dönüştüren bir şey olarak ele aldığımızdan dem vurmuştum.

B. Nihan Eren'in pandemi günlerinin hemen öncesinde Yapı Kredi Yayınları'ndan çıkan kitabı *Hayal Otel* de, benzer bir mekân anlatısı olarak öne çıkıyor. Numaralar yerine on iki farklı bitki ve ağacın isimleriyle tanımlanmış odalarıyla, bir taşra yamacına kurulan otele çağırıyor okuru. Bir taraftan "bitmiş" bir otel değil bu, kitabın başından sonuna bir tamamlanmaya şahit oluyoruz. Uzatmalı evliliklerinden kaçıp bu oteli yapmış bir çiftle (İsmet ve Feryal) tanışıyoruz önce. Baş kahramanlarımız onlar şüphesiz. Otelin açılışı yapılmıyorsa da birer "konuk" olarak kabul edilen kişilerin sayısı birer ikiye artmaya başlıyor sonra. Ahmet, Meryem, Deniz, Leyla, Doruk, Nilüfer, ötekiler ve her birinin geride bıraktığı hikâyeler otelin içine doluyor. Her biri farklı hikâyelerin içinden çıkıp da gelmiş zira, ki yazar bize o detayda bir sunum yapmıyorsa bile bu hikâyelerin epey zorlu olduğuna, Hayal Otel'e gelişin her biri için bir kaçıışı işaret ettiğine ikna oluyoruz.

Ahmet, yine hiç aşına olmadığı bir dünyanın ortasında kalmış, kim olduğunun anlaşılmaması için yersiz çabalarda bulunuyordu. Yabancıydı. Yaşamın pratik manevralarından uzakta, yalnızca orada olması gerektiğinin bilinciyle. Duruyordu. Salih bağlantıyı kurdu. Ahmet'e döndü. Bir ürperme geçti Ahmet'in bedeninden. Bilmediği bir yerden geleceğini biliyordu. Biliyordu. (s.60)

Bir kaçış mekânı olarak Hayal Otel

Odalara bir bir dolarken, bir kasırga haberi yayılıyor. Coğrafi olarak oldukça korunaklı görülen bu kaçış kasabasının üzerine kara bir bulut gibi çöküyor böylece endişe. Tıpkı bu küresel salgın günlerinde yaşadığımız gibi insanlar alışverişlere koşuyor, belediyenin anonsuyla "evlerine kapanıyor". Hayal Otel'in bir eve dönüştürüleceğinin ilk sinyalinin burada alıyoruz belki, henüz resmi açılış yapılmadığından

aslında hiçbirinin orada olmaması gereken konukların tümü bu kaçış mekânına saklanıyor. Kasırgadan, kaçtıkları şeylerden ve biricik korkularından Hayal Otel'e sığınıyorlar.

B. Nihan Eren'in *Hayal Otel*'de bir araya getirip henüz açılışı yapılmamış otel odalarını doldurduğu karakterlerin simgesel olduğuna şüphe yok. Kanundan, evliliklerinden ve çoğunlukla kendilerinden kaçan bu kişilerin bir bir içine girilip kitabın politize edilmesi mümkün müydü? Neden olmasın. Fakat yazar bunu okurun gözüne sokabilecek, hikâye boyunca aralık bırakılan kapıları sırayla kapatabilecekken yapmıyor. Okur, Ahmet'le Meryem'in neden kaçtığını, hangi sebeple kendilerine başka isimler taktığını bütün detaylarıyla bilsin istemiyor. Neden mi? Çünkü *Hayal Otel*'i bir öykü olarak kurguluyor.

Anlatıyı, karakterlerin kendi hikâyelerindeki eksiklerin iza-hıyla kalabalıklaştırmak istemeyen yazar, böylelikle metne bir öykü tadı verebilmiş. Gelgelelim, *Hayal Otel* apaçık bir roman kurgusuna sahip. Bitki ve ağaç isimleriyle tanımlanmış odalardan oluşan bölüm başlıkları, pekala birer öyküden öte derli toplu bir romanın bölümleri. Okalıptüs bölümünden itibaren artan tansiyona kadar, yani kitabın son iki "bölümüne kadar", oldukça durağan bir akış ve deyim yerindeyse, çizilen genel çerçevenin köşelerinden geçilen bir olay örgüsü okuyoruz. Buraya kadarki bölümlerin hiçbir bağımsız birer öykü değil, tek başlarına okunduğunda anlamlı değiller, ancak *Hayal Otel*'in içerisinde işe yarar bir şeye dönüşüyorlar.

Yazarın önceki kitapları *Yavaş* ve *Kör Pencerede Uyuyan* ile kendini ispatlamış öykücü biçemi ve yayıncının müdahalesizliği, *Hayal Otel*'i, mekânın evleştirilmesiyle zenginleşen şahane bir roman olmaktan alıkoymuş bana göre. Nasıl bir şey tarif ettiğimi merak edenler, Sema Kaygusuz'un benzer bir konaklama tesisi imgesiyle örneğine az rastlanır bir toplumsal anlatı sunduğu romanı *Barbarın Kahkahası*'nı okuyabilirler. (●●●)

HAYAL OTEL

B. Nihan Eren

YKY 2020

Dilediğin Kitabı İstediyin Yerde Oku

Kobo E-kitap Okuyucular

Kobo Forma

- Sadece 197 gr
- 8.0" Carta E-Ink dokunmatik ekran
- Yatay ve dikey modda kullanım
- Sayfa çevirme tuşu
- 2 aya kadar şarj ömrü*
- HZO Protection™ ile içten dışa su geçirmez**
- 8 GB depolama alanı

Kobo Clara HD

- 6.0" Carta E-Ink dokunmatik ekran
- Sadece 166 gr
- 2 aya kadar şarj ömrü*
- 8 GB depolama alanı

Kobo Libra H2O

- Siyah ve beyaz renk seçeneği
- 7" Carta E-Ink dokunmatik ekran
- Yatay ve dikey modda kullanım
- Sayfa çevirme tuşu
- 2 aya kadar şarj ömrü*
- HZO Protection™ ile içten dışa su geçirmez**
- 8 GB depolama alanı
- Sadece 192 gr

* Şarj ömrü kişisel kullanıma göre değişir.

** IPX8 derecelendirme gerekliliklerini karşılamaktadır. 2 metre suda 60 dakikaya kadar su geçirmez.

TANRI KIERKEGAARD'LA NE KASTETMİŞ OLABİLİR?

Geçtiğimiz aylarda Pinhan Yayınları'ndan Nur Bieber çevirisiyle Türkçeye kazandırılan kitabı *Kırdaki Zambak ve Gökteki Kuş*'ta duanın bilinen anlamını ters yüz eden, müthiş bir saptama yapan Kierkegaard. Duanın bilinen yorumuna tezat olarak Kierkegaard, duaya dinlemek yakıştırması yapar. Duanın konuşmak olduğunu sanan modern insan Tanrı'dan bir karşılık gelmeyince bu yüzden Tanrı'ya küser, kızar, yok sayar.

"Hayatım insanları haberdar kılmak için hesaplanmış bir vecizedir"

Mizacı çatışması olarak tanımlar William James, antitezler savasına dönmüş felsefe tarihini. Haksız sayılmaz. Varlıkla-rına ve yazgılarına temas edildikçe felsefelerini ifşa etmez mi birçok filozof? Tıpkı varlıklarına benzeyen varoluşlarıyla, önce kendilerini sonra da eserlerini var eder birçoğu. Bazen de o meşhur diyalektiğin kurucusuna dahi antitez gelmiştir; modern egzistansiyalizmin kurucusu kabul edilirler. Bize de kimi zaman varlıklarından kimi zaman da var ettiklerin-den varoluşlarını anlamak düşer. Evet, Hegel'in o kudretli felsefesine yaptığı antitezlerle kendine bambaşka, ayrıksı ve özerk bir yer inşa eden Kierkegaard'ı ve kastının ne olduğunu keşfedeceğiz.

Heidegger, Kierkegaard'ın felsefi metnlerinin yetersizli-ğinden bahsederken yaşamından damıtılmış yazılarının özüğüne layık olduğunu söyler. Sartre da benzer şekilde (Kierkegaard'ın kendini filozof olarak addetmeyişinden cüret bularak belki) onu Hegel'in nesnel, evrensel ve akılcı felsefesine karşı, yaşamın özgüülüğünü savunan bir Hristiyan olarak görmekte ısrar eder. H. J. Blackham ise *Altı Varo-luscu Düşündür* kitabında bütün bunlara cevap verircesine Kierkegaard'ın "asrınıkları kontrol eden ve ayağı yere basan diyalektik bir ustaalka, Sokrates'in Hegel ile nasıl alay ede-ceğini" hayal ettiğini söyler. Çünkü o nihayetinde Sokrates'in öğrencisidir, ironisi de ondan mirastır.

"İman şövalyesi" ve aşk

Varoluşu soyulmuş bir eylem olarak görür Kierkegaard. Çünkü ona göre önemli olan insanın tamamen, tümüyle ve tek "insan olma cesareti" göstermesidir. Bu muazzam zahmeti Tanrı'nın karşısında göze alma cesareti göstermek, onun

felsefesinde "İman şövalyesi" kavramına tekabül eder.

Kierkegaard gibi inançlı bir egzistansiyalizm görüşüne sahip olan Ali Şeriatî, kitabı *Kendini Devrimci Yetiştirmek*'te "Egzistansiyalizm, insan varlığına asalet vermenin başka bir türü" olarak tasvir eder. Kierkegaard, yaşam deneyimini üç evreli şekilde tarif eder. Estetik, Törel (etik) ve Dini evreler. Bu varoluşa, tekamülü hedefleyen bir yorum gözüyle de bakılabilir. İlk evre hazzı, hedonist bir yaşama tekabül eder. Diğer evlere geçmek için estetik aşamanın aşılması zorun-ludur. Kierkegaard, insanda iyi adına ne varsa acının ondan doğduğunu düşünür çünkü. Ve ısrap çekmeyi Kierkegaard, Tanrı'ya bir sırrı paylaşmak olarak görür, acıya olan bu hümeti onun *Ölümcül Hastalık Umutsuzluk* ile *Korku ve Titreme* kitaplarındaki kasveti izah etmekte kafidir.

Kendilik felsefesi

Mükemmeli aşkı, "insanın kendisini mutsuz edecek kişiye sevmesi" olarak tanımlayan Kierkegaard, *Baştan Çıkarıcının Günlüğü*'nde aşıkâr ettiği Regine Olsen'a olan aşkını, bir ömürlük kılabilmek adına terk eder. Böylece beraberken sınırlı gördüğü aşkı, ayrıyken sonsuz kılmak ister. Yaratıcı ile ilişkili kurma biçimimiz, aşkla ilişkimizi de aşıkâr etmez mi? Masukla münasebetimiz, Yaratıcı ile münasebetimi-zin kötü bir taklidi olabilir de. Kişiye ama en güzel örneği; Nietzsche'nin meşhur "Tanrı öldü" sözü. Aşka reddiyeler dizenken bile içten içe aşık olmak isteyen küskün, sitenkâr ve ihtiraslı romantikler anımsatıyor. Aşk ve iman arasında-ki bu bağın, aşkın tanrısalığının da en güzel ispatı değil midir? Kierkegaard'ın Tanrı ve aşkla olan münasebetini de böyle okumak mümkün.

Büyükluğu kendi olmakta tanımlayan, can sıkıntısının dahi kendi olmayı reddetmekten kaynaklı bir cehsizlikten ileri geldiğini düşünür Kierkegaard. Ve asıl meselenin kendini

anlamak, kendi varlığında Tanrı'nın ne istediğini görmek ve kendisi için gerçek olan bir hakikat bulmak olduğunu söyler. Kendisinden neredeyse bir asır önce doğan Rousseau'nun kitabında geçen "hakikat uğruna yaşamını riske atan kişi" anlamına gelen "Vitam Vero Impendunt" tabirinden haberdar mıydı bilinmez ama Kierkegaard da *Yalnız Gezerin Düşleri*'nin peşine takılıyordu: "Benim için hakiki olan bir hakikat bulmalıyım. Yaşayıp uğruna ölmek isteyeceğim bir fikir." İnsanın ne olursa olsun kendisiyle yüzleşmesi gerektiğini söyler Kierkegaard çünkü insanı değiştirecek asıl şey insanın kendisidir. Bunlardan hareketle Hegel'in usçu felsefesine tutkulu antitezlerle şekillenen Kierkegaard'ın felsefeyi bir tür Kendilik Felsefesi yaptığına varılabilir.

Kitabı *Ya - Ya da*'da iki yaşam tarzından bahseder ve okurunu bir seçim yapmak noktasında tahrik eder. Çünkü "İnsan sonra neyi seçerse seçsin, Tanrı'yı seçmediği vakit, ya - ya da'yı da ıskı geçmiş olur yahut da kendi ya - ya da'sı yüzünden mahv-u perişan olur." *Kırdaki Zambak ve Gökteki Kuş* kitabında "Hiç kimse iki efendiye birden kulluk edemez" cümlesiyle başlayan vaazdan ilhamla bu durumda insanın iki seçeneğe mahkum olduğunu söyler: Ya - Ya da.

İslah edilmemiş zeka veya tinsel zeka

Akıl, ona sahip olmayanların asla göremeyeceği saklı bir hazine; aptallık, aynı yoldan defalarca geçtiği halde başka yere varmayı ümit eden bir körlük; ahmaklık kendi kendini ifşa eden bir gülünçlük; zekâysa fark edilmemesi namümkün bir yetenek. Mizaçlar kadar felsefe varsa, mizaçlar miktarınca da farklı zekâ türleri mümkün olamaz mı?

Zarafetle incelmemiş, zihinsel bir görgüyle ölçü kazanmamış, tecrübeyle aklı selime varamamış, ıslah edilmemiş vahşi zekâların ancak ıslah edilmesiyle kemal bir akla çıkıyor yolu. İslah edilmemiş zekâlar, uslanmazlar. Usları marazlıdır

çünkü. Fikirleri dahi kırbaçlıdır onların. İlkel hazları vardır ve ancak o ilkel haz ortaklığı ile bağ kurabilirler. İslah edilmedikçe; şifa bulamaz, tekâmül edemezler. Buna tezat olarak Kierkegaard'ın zekasına ise tinsel zeka güzellemesi yapılabilir. Kierkegaard, kutsal kitaplar, büyük anlatılar ve vaazlardaki ilahi ve alegorik mesajları tinsel zekası, estetik ve felsefi dokunuşuyla başka bir hale büründürür. İbadet halinde giyinen özel elbiseler gibi kitaplarındaki mesaja uygun mahlaslarla kuşanır. Onlardan biri olan "Johannes de Silentio" Tevrat'taki İbrahim ve İshak kıssasından mülhemdir mesela.

Tanrı'nın kasti

Geçtiğimiz aylarda Pinhan Yayınları'ndan Nur Bieber çevirisiyle Türkçeye kazandırılan kitabı *Kırdaki Zambak ve Gökteki Kuş*'ta duanın bilinen anlamını ters yüz eden, müthiş bir saptama yapar Kierkegaard: "*O dua etmenin konuşmak olduğunu sanmıştı; dua etmenin sırf susmak olmayıp, kulak vermek de olduğunu öğrenmişti. Ve bu böyledir, dua etmek kendi söylediğine kulak vermek değil, susma raddesine gelmek ve suskun kalmaktır, sabırla beklemektir, dua eden kişi Tanrıya kulak verene dek.*" Duanın bilinen yorumuna tezat olarak Kierkegaard, duaya dinlemek yakıştırmaları yapar. Duanın konuşmak olduğunu sanan modern insan Tanrı'dan bir karşılık gelmeyince bu yüzden Tanrı'ya küser, kızar, yok sayar.

Kierkegaard'a göre müphemiyetin olduğu yerde ayartıcılık vardır. Şeytan, müphemiyetin olmadığı yerde acizdir; Tanrı ise hiç kimseyi ayartmaz. Kierkegaard, kırdaki zambak ve gökteki kuşun varlığıyla Tanrı'nın kastına kulak verir. Kırdaki zambaktan ve kuştan sükutun ilmini öğrenir. O ses, hikmetin başlangıcı Tanrı korkusu; Tanrı korkusunun başlangıcı ise sükut olduğunu söyler. O sessizlikte "Tesellinin Tanrısı"nı bulur; ilahi sevinci keşfeder. Sevinçli olmak kendine yakın olmaktır, hakikatte kendine yakın olmak ise bugünde kaim olmaktır der.

Kierkegaard, Tanrı'nın kendi varlığıyla ne kastettiğini merak ediyordu. Tanrı, onun vecizesiyle bize neyi olabilir peki? Kendimizi? Hayatı? Kendi hayatımızı? Hayatın anlamının peşine düşmekten çok hayatın bize ne anlattığına kulak vermeyi... Belki de hayatın bizi anlaması değil bizim onu ve kastını anlamamız gerekiyor. Kierkegaard'dan ilhâmla: Hayat bununla bize ne kastetmiş olabilir? (☺☺)

KIRDAKİ ZAMBAK VE GÖKTEKİ KUŞ

Søren Kierkegaard
ÇEV: Nur Bieber

PİNHAN YAYINCILIK 2020

DOSYA

HÜZÜN VE ÖFKENİN
ŞAKIYAN SESSİZLİĞİ:
SİYAH
AMERİKALILARIN ŞİİRİ

Afro-Amerikan Şiiri, hem Batı hem de Doğu şiirlerindeki sembolik temsillerle dolu, oldukça düzenli bir metin geleneğinin aksine, zaman içinde sürekli olarak gelişen zengin bir sözlü gelenekten köken bulmuştur. Sözlü gelenekle ilişkili deyim ve esneklik bu tür şiirleri gerçekten eşsiz kılar. Sözlü gelenekler ve hikaye anlatımı Afrika'dan gelen köleler için birincil öneme sahipti. Başlangıçta, sözlü öyküler Afrika anavatanından gelen kültürel gelenekleri korumak için kullanıldı ve zorla yer değiştirme sorunları arasında süreklilik sağlandı. Paylaşılan müzik besteleri, kölelerin herkesin anlayabileceği tanıdık dilsel yapılar, jestler ve tematik içerik oluşturmaya izin vererek iletişim ve kültürel konsolidasyonu kolaylaştırdı.

SAMET KÖSE

Ah Özgürlük, ah Özgürlük,
Ah Özgürlük, üzerimde benim!
Köle olmadan önce ben
Mezarıma gömüleceğim,
Ve eve Rabbim'e dönüp özgür olacağım!

Martinikli usta şair Aimé Césaire *Sömürgecilik Üzerine Söylev*'inde "kendi yarattığı problemleri çözmekten aciz olduğunu ispat etmiş bir medeniyet, çökmüş bir medeniyettir" der ve ekler: "En hayati sorunlarına göz yummayı seçmiş bir medeniyet hasta bir medeniyettir." ABD'de yaşanan son olayların ışığında gerçek şu ki; Batı Medeniyeti denilen şey ve özelde sömürgecilik arketipleri hortlamış Beyaz Amerikalılar ahlaken ve ruhen daha da savunmasızdır.

Gerçekten, kimsenin düzeltmeye gücünün yetmeyeceği ve çekilecek hiçbir cezanın bedelini ödeyemeyeceği günahlar vardır. Öz suları kurutulup tüketilmiş, kültürleri ayaklar altında çiğnenmiş, kurumları yerle bir edilmiş, toprakları zapt edilmiş, dinleri darmadağın edilmiş, muhteşem sanat eserleri yok edilmiş, olağanüstü kaynakları yağmalanmış Afrikalı siyahların trajik öyküsünden söz ediyorum. Charleston'daki plantasyonlarda, içlerine korkunun aşılandığı, kendilerine aşağılık kompleksine sahip olmanın, korkuyla titremenin, diz çökmenin, umutsuzluğa kapılmanın ve dalkavukça davranmanın öğretildiği milyonlarca siyah köleden bahsediyorum. Darmadağın edilmiş doğal ekonomilerden söz ediyorum, öncesinde yerli nüfusa adapte olmuş ve uygulanabilir olan ekonomilerden, tahrip edilen tarımsal mahsulden, sürekli olarak karşılaşılan kötü beslenmeden, ürünlerin, hammadde-lerin yağmalanmasından söz ediyorum.

Afro-Amerikan şiiri Wheatley ile başlar

Bu tarihsel arkaplanda gelişen Afro-Amerikan şiir geleneğinin Phillis Wheatley ile başladığı yaygın olarak kabul edilmektedir. Batı Afrika, Gambiya'daki doğduğu köyden kaçırılan altı yaşında küçük bir çocuk köle olarak alınan Wheatley'in, Londra'da yayınlanan *Dini ve Ahlaki Konulardaki Şiirleri*, bir Afro-Amerikalı tarafından yayınlanan

ilk şiir koleksiyonu olarak kabul edilmektedir. Üzücü kısa hayatı boyunca Wheatley, ulusal ve uluslararası düzeyde olağanüstü dilsel bilinci ve edebi yeteneği ile ün kazanmıştı. Phillis Wheatley eğitilmiş bir köle olarak rahat ve ayrıcalıklı durumuna yansıyan şiirler yazdı. Şiirleri kölelik ve evrensel eşitlik ahlaki meselelerini ele almaktan çok, dini özveri, vatanseverlik ve kurtuluş meselelerine odaklanmıştı. Wheatley, siyah bir kölenin de bu tür rafine şiirler yazabildiğini kanıtlaması için şiirlerini yayınladıktan kısa süre sonra mahkemeye çıkarılmıştı.

Afro-Amerikan şiirini neyin benzersiz kıldığını kesin olarak tanımlamak zor olsa da, farklı kültürel bağlamlardan eserlerle karşılaştırılması önemli bir içgörü sağlar. Batı geleneklerindeki şiirsel eserler, sembolizm sağlayan entelektüel ve mecazi dil, tutarlı bir kafiye ve metre parametreleri açısından Afro-Amerikan şiirinden önemli ölçüde farklılık gösterir. Batı geleneklerindeki şiirler sistemli, organize, bilgece, özlü ve semboliktir. Yüzyıllar boyunca gelişen Batı ve Doğu yazı stillerinin aksine, Afro-Amerikan şiirinin gelişimi çok daha yeni bir fenomendi. Bu durum, kölelerin okuma ve yazma yeteneğini engelleyen kısıtlamalardan kaynaklanmaktaydı. Güney Carolina için yazılmış olan 1739 Köle Kodu bu kısıtlamaları şu şekilde açıklıyordu:

"Bir köleye okumayı ya da yazmayı öğreten herkes için yüz dolar ve altı ay hapis cezası verilir. İsyan çıkarıcı literatürün dolaşımı için ise ölüm cezası verilir."

Kimliklerini şiir ve şarkıyla korudular

Başlangıçta edebi kısıtlamaların isyancı fikirlerin yayılmasını engelleyeceği düşünülüyordu. Her ne kadar yasal sınırlamalar yazılı ifadenin 18. ve 19. yüzyıl köleleri arasında kullanımını ortadan kaldırsa da, şiirsel ifade hiçbir şekilde bastırılmadı. Okuma ve yazma konusundaki yaptırımlar aslında köleleri Batı ve Doğu şairlerini sınırlandıran yapısal kısıtlamalardan kurtararak Afro-Amerikan şiirinin ayırt edici özelliğini geliştirdi.

Afro-Amerikan Şiiri, hem Batı hem de Doğu şiirlerindeki sembolik temsillerle dolu, oldukça düzenli bir metin gelene-

Phillis Wheatley

ğinin aksine, zaman içinde sürekli olarak gelişen zengin bir sözlü gelenekten köken bulmuştur. Sözlü gelenekle ilişkili deyim ve esneklik bu tür şiirleri gerçekten eşsiz kılar. Sözlü gelenekler ve hikaye anlatımı Afrika'dan gelen köleler için birincil öneme sahipti. Başlangıçta, sözlü öyküler Afrika ana-vatanından gelen kültürel gelenekleri korumak için kullanıldı ve zorla yer değiştirme sorunları arasında süreklilik sağlandı. Paylaşılan müzik besteleri, kölelerin herkesin anlayabileceği tanıdık dilsel yapılar, jestler ve tematik içerik oluşturmalarına izin vererek iletişim ve kültürel konsolidasyonu kolaylaştırdı. Geleneksel kültürleri içinde, griot olarak adlandırılan hikaye anlatıcısı, köyün en saygın üyesi idi. Griotlar, kültürel mirasın tarihçileri ve koruyucuları olarak hizmet ettiler ve kabile efsanelerinin yayılmasıyla toplumsal kimliği katılaştırdılar. Geçmişteki kabile anlatıları gibi, Afro-Amerikan şiirindeki anlatılar da ortak bir ırksal ve toplumsal kimlik oluşturdu.

Afrika'dan yeni kıtaya taşınırken, kültürel etmenler ABD'de ortak bir deneyimle harmanlandı. Bu deneyim 18. yüzyılda 6-7 milyon kölenin yolculuğuyla başladı. Kaçırılan Afrikalılar birbirine bağlandı, genellikle cırlıçıplak soyuldular ve yolculuk deneyimlerine giderken ya da bir sonraki köle gemisini beklerken, aylarca kalacakları taşınma noktalarına dek yürümeye zorlandılar. Zulüm, öfke, acı ve sağlık tehlikeleri düşünülemezdi ve yolculuk boyunca ölüm oranları olağanüstü idi. Kaçırılan Afrikalıların yakalama anından Amerika kıyılarına ulaşması bir yıl kadar sürebiliyordu. Hayatta kalanlar için fiziksel ve psikolojik hasar o kadar çoktu ki birçoğu hiçbir zaman tam olarak iyileşemedi. Depresyon, şok ve terörden kaynaklanan intiharlar yaygındı. Virginialı bir köle tüccarı satın aldığı 400 kölenin ertesi gün topluca intihar ettiklerini bildirmişti. Travmatik yolculuk sonunda hayatta kalanlar ise köle sahipleri için hızla bir statü ve eğlence kaynağı haline geldiler. Şarkı söyleyerek ve dans ederek efendilerini eğlendirmeye zorlandılar. Beyaz toplum tarafından zorlama ve tahakkümü temsil eden ifadeler, Afrikalı Amerikalılar için direniş, isyan ve kimliğin korunmasını eşit olarak temsil etti. Geçici ya da kalıcı olmama, genellikle beyaz sahipler

tarafından göçe zorlanan kölelerin sürekli bir gerçeğiydi. Dinamik coğrafi kaymalar ve ölüm köleler arasında ırksal, toplumsal ve ailevi kimliğin somut gelişimini tehdit etti. Ailesel ya da toplumsal ilişkilerin değişmesi nedeniyle, köle şarkıları ve şiirler sosyal bağları korumaya çalışmış, böylece bir topluluk ve kimlik duygusunun korunmasını sağlamıştır. Emirleri uygulama zorunluluğunun neden olduğu hayal kırıklığı ve çaresizlik, beyaz egemen bir rejim altında kimlik kaybının bir tezahürüydü.

“Bazen annesiz bir çocuk gibi hissediyorum/Evden çok uzaklarda”

Afrikalı Amerikalılar sayısız kabile ve dilbilimsel geçmişten bir araya geldikçe, üstesinden gelinmesi gereken kültürel, dini ve dilsel zorluklarla karşı karşıya kaldılar. Çeşitliliğin getirdiği kültürel, dilsel ve sosyal engelleri aşmak için, şarkı ve dans yoluyla ortak bir iletişim aracı geliştirilmişti. Köle şarkılarının Afro-Amerikan kültüründeki önemi nedeniyle, çoğu Afro-Amerikan şiirinin oluştuğu temel haline gelmiştir. Jestler, dil çeşitliliği, tematik içerik ve bu şarkıların sosyal ilişkileri, Afro-Amerikan şiirinin de yaygın bileşenleridir. Sözler, örneğin, birbirinin yerine kullanılabilir ve sık sık tekrarlar görünür. Bu, kölelerin müzik besteleri içindeki dili daha iyi kullanmalarına ve anlamalarına izin vermiş olabilir. Sözlük basitleştirilirken, var olan kültürel bilgi fonları üzerinde bir kapitalizasyonu yansıtan ritmik kalıplar ve yaygın yerel diller daha fazla kullanıldı. Köleleştirilmiş Afrikalılar, benlik saygısını korumak, kimliklerini güçlendirmek, sahiplerinin inanç sistemlerini reddetmek, ataların geleneklerini korumak ve empoze edilen nesnelleştirme ve ötekileştirmeyi reddetmek ve direniş başlatmak için köle şarkılarını kullandılar. Köle şarkılarının ayırt edici teolojisi, sözleri, performans stili ve müzikal özellikleri, hayatta kalmalarının otantik gücü, ruhun olağanüstü şaşırtıcı esnekliği ve dayanıklılığı örnekliydi. Köle şarkılarının temasını ve ahlaki doğasını yansıtan bir köle şarkısına örnek olarak, “Bazen Annesiz Bir Çocuk Gibi Hissediyorum” da gösterilebilir:

Bazen annesiz bir çocuk gibi hissediyorum,
Bazen annesiz bir çocuk gibi hissediyorum,
Bazen annesiz bir çocuk gibi hissediyorum,
Evden çok uzaklarda.

Bazen neredeyse ölmüş gibi hissediyorum,
Bazen neredeyse ölmüş gibi hissediyorum,
Bazen neredeyse ölmüş gibi hissediyorum,
Evden çok uzaklarda.

Gerçekten inançlı, gerçekten inançlı,
Evden çok uzaklarda.

“Mesih Alabama'da...”

19. yüzyıl boyunca, sanat formunun karmaşıklığını örnekleyen sayısız lirik kompozisyon geliştirildi. “Go Down Moses”, “Oh, Freedom” ve “Come by Heah, Lawd” gibi eserleri içeren altı binden fazla köle şarkısı kataloglandı. Köle şarkılarının tematik içeriği benzersizdi. Her ne kadar Batı

bağlamlarında yaygın olan dini temaları kullansa da, İncil anlatıları genişletildi. Dini temalar en yaygın olmakla birlikte, genellikle bir konudan diğerine sıçrayan ayrık anlatılar kullanılarak atalar, kahramanlar ve ruh rehberleri tanımlanmıştı. Hristiyanlık, bir kontrol mekanizması olarak hegemonik kullanımına rağmen köleler için bir sığınak haline geldi. Köleler bunu özgürlük ve eşitliğin gerçekleşebileceği bir “zihin durumu” olarak kullandılar. Hristiyan temalarının şiir içinde kullanılması ve diğer sanatsal ifade biçimleri, bir başa çıkma mekanizması ve protesto aracı olarak hizmet etti. Afro-Amerikan şairler, geleneksel Avrupa Hristiyanlık anlayışlarını karşı bir söylemle renklendirdiler, böylece köleleştirilenin sosyal ve fiziksel yıkıcı bağlarını aşabiliyorlardı. Tanrı için ırksal bir kimlik söz konusu değildi. Meryem oğlu İsa’nın geleneksel Avrupa tasvirlerine meydan okunarak hikayenin kahramanlarının haysiyetini korumalarına izin verildi. Harlem Rönesansının en önemli şairlerinden biri olarak kabul edilen Langston Hughes siyahların Amerikan toprakları tarihindeki trajik, acılı ve yorgun geçmişine iz düşüren pek çok şiir yazmıştır. Hughes’un şiirlerinin tümü derin bir hüznün ve keder yüklüdür. Langston Hughes “Mesih Alabama’da” şiirinde sunları söylüyor:

Mesih karaderilidir
Sopayla dövülen ve kara:
Ah, aç sırtını kamçılara.

Annesi Meryem:
Güneyde dadıdır.
Tokadı yer susmazsa.

İsa’nın babası Tanrıdır:
Beyaz efendi yukarda
Haydi göster sevgini ona.

En kutsal gayrimeşru çocuk,
Kan kusuyor ağzından.
Karaderili Mesih
Çarmıha gerilidir
Eyaletlerinde Güneyin.

İnsanlığı keşfetmek için doğa ve din temalarını kullandılar

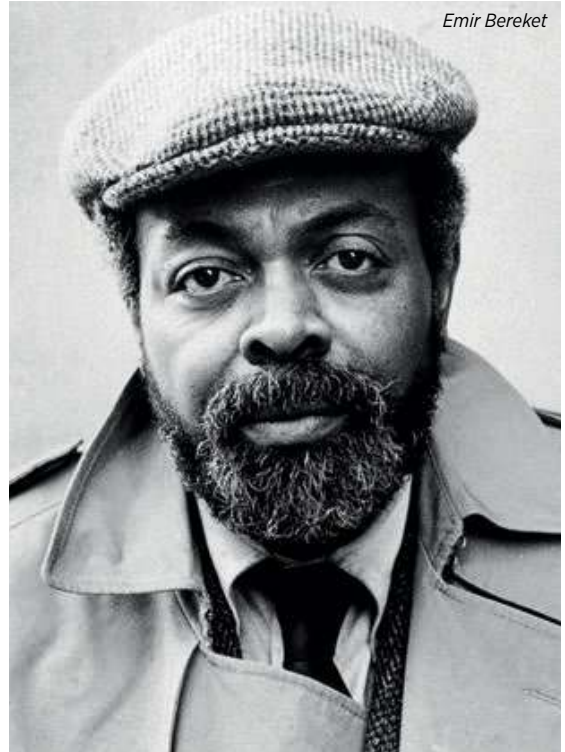
Afro-Amerikan şiirler kafiye ve metreye sahip Batı ya da Doğu şiirlerinin aksine, kafiyeli olmayan dizeler kullanır. Ayrıca, dizeler hece uzunluğunda önemli ölçüde değişiklik gösterir. Bu değişkenlik, doğal konuşma içindeki söylemsel esnekliğin açık bir tezahürüdür. Uzun zamandır devam eden yazılı geleneklerden beslenen şiirler okuyucuya göre entelektüel üstünlük pozisyonunu örneklerken, Afro-Amerikan şiiri sosyal eşitlik perspektifinden yazılmaktadır. İfadeler ayrıca ortak bir ırksal gelenek ve topluluk duygusu ortaya koymaktadır. Sanatsal ifadenin son derece alışılmadık ve eşitlikçi özelliklerine ek olarak, Afro-Amerikan şiiri, insanlığı keşfetmek için doğa ve din temalarını kullanır. Örneğin, Sterling Brown’ın “Ma Rainey” şiirinde, şair insanlığı doğaya aşağıdaki satırlarla ilişkilendirir:

Gök gürledi şimşek çıktı ve fırtına yuvarlanmaya başladı
Binlerce kişinin gidecek bir yeri yok.
Sonra ben yüksek kimsesiz bir tepenin üzerinde durdum,
Bir zamanlar yaşadığım yere baktım durdum.

Burada Afro-Amerikan halkının sıkıntılarını temsil etmek için fırtına gibi doğa unsurlarını kullanıyor. Amerika kıtasında tuzağa düşmenin neden olduğu hareketsizlik, “gidecek yeri olmayan binlerce köle” olarak tasvir ediliyor. Tepe, bir vaat yerini temsil ediyor gibi görünüyor ve dolaylı olarak Musa’nın halkını kurtardığı zaman tırmandığı dağı çağırıştırıyor. Langston Hughes da Afrikalı kültürel mirasını “Nehirlerden Sözedene Karaderili” şiirinde anlatıyor. Şiirde, “Nehirler bilirim: yeryüzü kadar eski ve insan damarlarındaki kan akışından daha yaşlı nehirler” diyerek uzun süredir devam eden bir geleneği simgeliyor. Kongo, Nil ve Mississippi gibi nehirlerden söz ediyor, bunların her biri farklı bir Afro-Amerikan kültürel mirasının yüzünü kapsıyor.

Yine, hem köle şarkıları hem de şiir içindeki tematik süreksizliklerin ya da şiirsel sıçramaların aşkın bir etki yarattığı da iddia edilebilir. Bu perspektif Emir Bereket’in (Amiri Baraka) şiirleriyle örneklenmiştir. “Tarih ve Kültürün Üç Modu” şiirinde, Amerika Birleşik Devletleri’ne bütünsel ya da farklı bir dünya görüşü sağlamak için ayrı stanza kullanıyor:

Kadınlar telefonları arayarak süzülüyorlar. Haritalar
gözyaşı döküyor
ve anneler ve kızları müzik öğretmenlerini dinliyor.
Ağır başlangıçlardan. Plantasyon,
öğreniyorlar
Amerikayı, konuşma ve ortak bir boşluk olarak.

Geleneksel Beyaz hâkimiyetine karşı Harlem Rönesansı

Stanzalar içinde Bekeret, ilişkilerin yukarıdan aşağıya yorumlanmasını sağlamak için telefonlar, müzik öğretmenleri ve plantasyonlarla ilgili parçalanmış sahneleri birleştirir. Aslında, doğaüstü bir etki yaratan bu ayırık yapıdır. Doğal varyasyon, okuyucuya uzay ve zaman kısıtlamalarının ötesinde olduğu izlenimini verir. Uzamsal ve zamansal geçirgenlik, sırayla, okuyucuyu sayısız unsur arasındaki ilişkileri tanımlamaya zorlar ve kaçınılmaz olarak yeni bir bütünsel anlayışa yol açar. Özünde, ayırık stil, normal kronolojik ve sosyal kısıtlamaları aşan yeni perspektifler sağlar ve onu gerçekten eşsiz bir sanatsal ifade biçimi haline getirir.

Sözlü geleneklerin bir uzantısı olarak Afro-Amerikan şiiri, hızla değişen bir dinamiğe sahip gruplar arasında sosyal bağları korumaya ve kimlik duygusu geliştirmeye hizmet etti. Bu sosyolojik etkiler dikkate değer olsa da, şiirin Amerikan toplumu üzerindeki genel etkisi gerçekten dikkat çekicidir. Geçmiş kültürel geleneklerin benimsenmesi Afro-Amerikan şiirini farklı kılarken, bu şiirler Amerikan toplumunda da sinerjik etki yarattı ve beyazların egemenliğindeki ayrımcılık kurumlarından da önemli tepkiler aldı. Yazdıkları dizelerle şairler, Anglosentrik Amerikan kurumlarının ayrımcı uygulamalarıyla yüzleşebildi ve reformlar yapabildi. Şiirin toplumsal bir değişim aracı olarak kullanılması, şairlerin geleneksel beyaz hakimiyete meydan okumaya başladığı Harlem Rönesansı sırasında başladı. Bu şiirlerden birincisi Claude McKay'ın "Öleceksek" şiiridir ve zalimlerinin zulmünü "çılgın ve aç köpekler" olduğunu söyleyerek anlatır. Daha sonraki dizelerde isyani teşvik etmeye devam ediyor:

Erkekler gibi, katil, korkakça bir güruhla yüzleşeceğiz,
Duvara bastırılacak, ölüyor olacağız ama savaşarak!

"Kim istila etti Grenada'yı/ırk ayrımcılığından parayı kıran kim"

Kimliğin çatışan yönlerini tanımlamanın yanı sıra, bazı Afro-Amerikan şairler günümüz Amerikan toplumunda beyaz ve siyah sosyal sistemler arasındaki çatışmayı tanımlamaktadır. "Yarıbeyaz Üniversite Öğrencileri için Şiir"de Emir Bereket, kim olduklarını tanımlamak için mücadele eden karma ırklı çocuklar arasındaki çatışmayı ortaya koyuyor. Bu bireylere "siyah kalbinizde kim olduğunuzu ve bu görüntünün siyah mı beyaz mı olduğunu sorunuz" çağrısında bulunuyor. McKay'ın aksine, Bereket açıkça beyaz hükümet yetkililerinin tepkilerini provoke edecek şekilde adaletsizliğe başkaldırdı. Başkaldırısına, silâhsız bir Afrikalı Amerikalının vurulmasını protesto eden "Amadou Diallo için 41 Ses, 41

Görüntü" adlı şiiriyle başladı. Ardından, Belediye Başkanı Giuliani'nin suçluluğunu açıkça vurgulamak için "Hassas Gelenler" ve "Giuliani'nin Kırk Bir Dizeye Aykırı Olarak Görevinden Alınması için Mütevazı Bir Öneri" yazdı. Sonunda, 11 Eylül bombalamalarına yanıt olarak "Birisi Havaya Uçurmuş Amerika'yı" başlıklı manifestosunu kaleme aldı:

Kim istila etti Grenada'yı
ırk ayrımcılığından parayı kıran kim
İrlanda'yı sömürge olarak tutan kim
Şili'yi, sonra Nikaragua'yı deviren kim

David Sibeko'yu öldüren kim, Chris Hani'yi,
aynı kişiler Biko'yu, Kabral'ı, Neruda'yı,
Allende'yi, Che Guevara'yı, Sandino'yu öldürenler

Kabila'yı öldüren kim, Lumumba'yı, Mondlane'i, Betty
Shabazz'ı, Prenses Margaret'i, Ralph Featherstone'u, Küçük
Bobby'yi harcayanlar kim

Mandela'yı hapse atan kim, Dhoruba'yı, Geronimo'yu,
Assata'yı, Mumia'yı, Garvey'i, Dashiell Hammett'i, Alphaeus
Hutton'ı

Kim öldürdü Huey Newton'ı, Fred Hampton'ı,
Medgar Evers'i, Mikey Smith'i, Walter Rodney'i,
Fidel'i zehirlemeye kalkanlar mıydı onlar
Vietnamlı'yı Bastırmayı deneyenler

Emir Bereket'in haykırışı: "Birisi havaya uçurmuş Amerika'yı"

Emir Bereket'in şiirleri temelde Afro-Amerikan şiirinin sinerjik gücünü yansıtan beyazların hegemonyasına bir tepkiyi kıskırtma yeteneğinin dışı vurumuydu. Batı bağlamlarındaki geleneksel parçalardan farklı olarak Baraka, caz ve ortak yerel ifadeler gibi siyah şiirin ayırt edici özelliklerini önemli bir tepkiyi çoğaltmak için kullandı. "Birisi Havaya Uçurmuş Amerika'yı" Emir Bereket'in sömürgeciliğin tarihini betimlediği bir görkemli haykırıştı. Baraka'nın anlatımı, okurların olayı hissetmelerine ve hayal etmelerine izin verir ve siyahların tarihindeki vahşet ve keder hakkında açık bir içgörü sağlar.

Her dönem kendi şiirini yaratır, tarihsel şartlar, her çağda, ancak şiirle ifade edilebilen ve aktarılabilen hamleler, meşaleyi alıp götürebilecek bir ulus, bir ırk ya da bir sınıf seçebilir. Siyah şairler tarafından yazılmış şiirler için ırksaldır eleştirisi getirilebilir. Afro-Amerikalı şairler ırksal protesto, ayrımcılığı protesto eden şiirler ya da diğer ırkçılık türleri hakkında yazmışlardır. Phillis Wheatley örneğinde olduğu gibi siyah şairler tamamen ırksal olmayan bir perspektiften şiirler de yazmışlardır. Sömürülmüş bir ırkta toplumsal olduğu kadar kültürel sarsıntılar da söz konusudur. Afro-Amerikan şiiri elbette işaret fişekleriyle doludur, öfkeyle doludur, isyanla doludur. Kapitalizmin yamyam doğasını ve şiirsel bilginin gücünü aydınlatmak için sömürgeciliğin sonuçlarına ilişkin yeni kavrayışlar ve sömürgecilik sonrası düştüğümüz çıkmazdan bir çıkış yolu hayal etmek için yeni umutlar sunar. Çağa temel eğilimini veren şiirsel hamle, devrimci hamleyle bazen aynı çizgiyi izler, bazen de ondan ayrı bir yol tutturur. Bugün ABD'deki, Antiller'deki, Afrika'daki, Avrupa'daki, geçmişteki ve şimdiki siyahlara, kölelere ve kahramanlara, dünyayı temellerinden sarsacak güçlü bir sesle haykırma imkanını verdiği için son tarihi gelişmeleri, başkaldırıyor yürekten selamlıyorum. (•••)

Claude McKay

FERZAN ZPETEK

Ferzan zpetek'in gizemlerle örülü son romanı *Bir Nefes Gibi*, hayatının sonbaharındaki bir kadının geçmiŐe yolculuğunu anlatıyor. Yarım asrı bulan sürgün yıllarından sonra İstanbul'dan ülkesine geri dönen Elsa Corti, eski evinin kapısını çalar; zira yıllardır görüşmediği ablasına hayatının aŐkıyla ilgili söyleyecekleri vardır...

MINÖR Edebiyatı AFRO AMERİKAN EDEBİYAT HATTI

Sevilen –
Toni Morrison

- 1987 Pulitzer Ödülü

- Özgürleşmeden önce, çocukların köle olarak yaşamasını engellemek için onları öldürmeye çalışan bir kadının, özgürlüğünü kazandıktan sonra gerçeküstü ve doğaüstü öğeler kullanılarak travmalarıyla yüzleşmesinin romanı.

Hep Aska Dair –
Bell Hooks

- Sevmek kavramını, öğrenilmiş gerçekliğini kırarak yeniden inşa etmek üzere bir yola çıkar.

- "Yalnızca sırtınız kadar hastasınız"

Meridian –
Alice Walker

"Onlara tapınıyoruz, yaptıkları şeylere tapınıyoruz, onlara güvenmiyoruz, söylediklerine inanmıyoruz, bayılmıyoruz etkinlik dedikleri şey, ve nükleer santrallara, bayılmıyoruz fabrikalarına ve hava kirliliğine, bayılmıyoruz televizyon programlarına, ve radyoköföf şunlarına, sık sık buluyoruz gazellerimizi."

Bir Başka Brooklyn –
Jacqueline Woodson

1970'lerin Brooklyn'inde annesini kaybetmiş bir kız çocuğunun yükü üzerine

Kafesteki Kuşun Şarkısı –
Maya Angelou

"Eğer öğrenseydim küfür etmeyi, larnını söylerdim sana"

Tannıya Bakıyorlardı –
Zora Neale Hurston

- Hurston kitaplarında, Afrikalı Amerikalıların travmalarına odaklanmak yerine varoluşlarını canlandırarak bir perspektiften bakıyor

- "Eğer tanı onlara benim verdiğim kadar doğru veriyorsa, öldükten sonra işleri zor demektir"

Görünmeyen Adam –
Ralph Ellison

- 20'ler ve 30'larda bir Afrikalı Amerikalı adamın kimlik arayışı

- Görünmeyen Adam ismi, kendi isimli baş kahramanın hakim zümre tarafından başta ırkçılık bağlamında görünmez olduğundan hareketle seçildi.

Bir Başka Ülke –
James Baldwin

"İnsanların insani yok. Sevgi adına seni lime lime ederler. Sonra sen ölünce, onlar seni yaptıklarıyla öldürünce, senin bir kişiliğinin olmadığını söylerler. Kocaman, acı gözyaşlarıyla ağlarlar. Sana değil ama. Kendilerine ağlarlar, oyuncaklarını kaybetmek için"

Mavi Elbiseli Şeytan –
Walter Mosley

Walter Mosley
MAVİ ELBİSELİ
SEYTAN

Bir 'Oh' Desem –
Terry McMillan

Bir 'Oh' Desem –
Terry McMillan

Ertelenmiş Düş Kurgusu –
Lanston Hughes

- Çöz giriliri

- "Bir tek müzikleriyle geldi köleler. Müzik aletleri bile alınmıştı ellerinden. Borulan, devletin zihhar yasağı, müzik yoluyla rifak sokup da ayıklanmasınlar diye. Onlar da bango çaldılar, tırkuş söylediler. "Hüzün" söylediler daha doğrusu."

- "Biliyor musun, bu yaşa geldim doğru dürüst bir radyom olmadı. Badi'i tanımak istordim. Ertelenmiş bir düşün"

Dünyayla Benim Aramda –
Ta-Nehisi Coates

Dünyayla Benim Aramda –
Ta-Nehisi Coates

"Bilmiyorum istediğim şey şu. Amerika'da siyahı bedeni imha etmek gelenekseldir -ministr. İnsanın ülkesinin özündeki 'aşığı' olduğunu anlaması gerçekten korkunç bir şey. Sen ve ben, oğlum, o 'aşığı'yız. Bu 1776'da doğuydu. Bugün de doğru. Sen olmasan onlar olmaz ve seni kime haklı olmasa dağdan düşmek, tannsalıklarını kaybetmek ve Amerikan Rüyası'ndan çıkmak zorundadırlar. Ve bu durumda şehir dışındaki yerleşim yerlerini insan kemikleri dışında bir şeyin üzerine nasıl inşa edebileceklerini, hapishanelerini insan ağılları yerine başka bir geve nasıl çevireceklerini, yarıyamıştan bağımız bir demokrasiyi nasıl kuracaklarını bulmak zorundadırlar."

Biraz Aksiyon Rahat –
Malcolm X

Biraz Aksiyon Rahat –
Malcolm X

"Zaten sizin olan bir şeyi size geri veren birisine nasıl teşekkür edebilirsiniz?"

Azınlık, sayı ile ilgili değildir. Çoğunluğa kim dışlanmışlardan oluşur. Minör edebiyat, en dar anlamda edebiyat olarak tanımlanır; ancak minör edebiyat, işaret etmektedir. Son yıllarda her türlü ana akım bulutsulaşmadan önce Deleuze ve Guattari minör e

1- Dilin yersizyurtsuzlaşması'na dayanır: Yazar, yazma kuralları içinde ifade araçları azdır; bu nedenle hem dilin ilişkisi zayıftır.

2- Her şeyin politik olduğu bir edebiyattır: "Büyük" edebiyat başka meselelere eklenme eğilimindedir. Toplumsal olan, ancak ikincil bir duyarlılık olmaya. Oysa minör edebiyatta bir darlık vardır ve bu darlık bir beyaz-siyah aşkı hikayesi, Marsilya'da yüzen "dokunulmaz"ın yolculuğu politik çerçevesinden ayrılmaz.

3- Her şeyin kolektif bir değer taşıması: Azınlık düşünülürken; azınlıktan bir yazarın kendi üslupunu çıkararak ses azınlığın kolektif sesini hatırlatır. "Uzun düşünülebilmesini sağlar.

Bu üç ölçüt tarihsel düzlemde minör edebiyatı tanımlar. Zaman neye minör denecektir, kriterlerin hepsini bir arada yazdığı her şey politiktir ama dili yurtsuz değil majör (e kullanmadan yazdığı romanı vb.) ancak eserler minör Guattari, minör edebiyatı aşkınsal düzeyde tanımlar. Kafka ve Samuel Beckett üzerinden anlatılır. Kafka edebiyatla - Varşova ve Prag Yahudi edebiyatının sığmaz, ancak yaratıcılığı ve dehası ana hattın içinde "güzel romanlar bir çeşit yabancı dilde yazılmıştır" gibi azınlık gibi düşünerek majör dilde yazmak çok majörün içine ayrı bir hat olarak taşınmış olma yersizyurtsuzlaştırabilip özgürleştirilebilir, dolaysızca yaratan yazarın sesi, o dilin arkasına koyulabilecek aşılabilir hale geldiğinden yaratıcılık da bu damardan çıkar. Üç kriteri, tarihsel düzlemin aksine bu defa birbirleri yazarken bir yazar Özbek gibi, Fransızca yazarken bir düşünmek minör edebiyata ve dolayısıyla yaratıcılığı rahatsız ederken yeni ihtimalleri ortaya çıkartır ve kitaların varlığına yazarı inandırır, edebiyat evrenini

Biz de bu ay Kararsız Okur'u hazırlarken ABD'de yazar tarafından Afrikalı Amerikalıların azınlık olarak "Önemlidir" sloganından ilham aldık. Afrikalı Amerikalı sayılacak Maya Angelou'dan aşkınsal düzlemde minör bir seçkiyi Kararsız Okur'a taşıdık.

in dahil olacağını belirleyen norm tarafından tanımlanmış bir azınlığın, majör (büyük) bir dilde yaptığı edebiyat içinde bundan daha derin ve etkili bir hatta n dışı tavra minör denmeye başlasa da kavram edebiyat için üç ölçüt belirlemişlerdi:

diği dilin tam manasıyla sahibi olmadığından, dilin deneysel hem zorlama kullanıma açıktır. Kurallarla

edebiyatlarda bireysel bir mesele yine bireysel olan ısal olan, genelde çerçeveyi ve arka planı sunar. meyleder (ör. Victor Hugo, Balzac, Orhan Pamuk). larda toplumsalla bireysel iç içe geçmiştir. ABD’de ıkselen bir Arap’ın hikayesi, Hindistan’da bir ın düşünülemez.

ğin eğitim seviyesi ve yüksek kültür ile ilişkisi ı bunu kurması daha zordur. Kurşa bile bu esnada ıstalar”a ait bir edebiyattan başka bir sesin

nımlar. Üçü birbirlerinden bağımsız gözükürler. O ırdan mı sağlamak gerekecektir? Mesela, Gorki’nin ır edebiyat dilidir; Georges Perec dili yurtsuzlaştırır ıri ilk bakışta politik değildir. Burada, Deleuze ve ılayarak önemli bir sıçrama gerçekleştirirler. Bunu ıafka ifade problemini, soyutlamayla değil minör ın araçlarıyla aşar. Kafka tarihsel minör edebiyata ı öbürkü gibi düşünerek hayat bulur. Marcel Proust, ıder; bu dil, yazarın icat ettiği dildir. Kafka’nın yaptığı ık önemli bir hamledir. Böylece bir minör edebiyat ılır. Artık bir İngiliz de İngilizce yazarak dilini ı politikleştirebilir, Proust’un işaret ettiği yabancı dili ık halkın dilinin kolektif sesi olur. Ana hattın sınırları ıdır. Bu aşkınsal düzlemde Deleuze ve Guattari’nin ıyile ilişkiye girerler, aynı noktada toplanırlar. Rusça ı Arap gibi, Hintçe yazarken bir dokuşulmaz gibi ığa kapı aralar. Minör edebiyat geleneği ve kanonu ıve edebiyatın düşünce evreninde keşfedilmemiş ı genişletir.

eniden gündeme gelen Amerikan müesses nizamı ı bırakılmaları sorunundan ve “Siyah Hayatlar ıkalılar başta olmak üzere, tarihsel düzlemde minör ınör sayılacak James Baldwin’e siyahi yazarlardan

Şair X – Elizabeth Acevedo

“Sözcükleri göğsümden taşıyan bir silah gibi kullanıyorum, çünkü savaşabilişğim tek şey bu.”

İnci Gibi Dişler – Zadie Smith

– İngiliz
“(...) ‘Kahretsin!’ Her şeyi sonradan anlamak ne kadar kolay” diye düşündü. Sonradan kimsa yanmaz!”

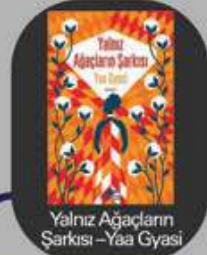
Kafes – Roxane Gay

“İki aynı kadına dönüştüm: her şeyi hatırlayan ve hiçbir şey hatırlamayan. Bu, hassas bir denge ginkirtiyordu.”

İkarus Kız – Helen Oyeyemi

Nijerya doğumlu, İngiltere vatandaşı

Yalnız Ağaçların Şarkısı – Yaa Gyasi

“Tirimiade kesik yok. Ama söyler kanmaz yine de. Biz, kırmız, bata paka ilerledik seninle. Sular farklı görünüyor; hâlbuki aynı her yerde. Tirimiz aynı ten kız kardeşim. Kim bilebildi ki? Ne sen bilebildin; ne de ben!”

Kız Kardeşim Seri Katil – Oyinkan Braithwaite

– Nijeryalı
– Sosyalist kız kardeşi sevgilileri katlettiği arkasını temizeleyen kadının hikayesi

Bölge Bir – Colson Whitehead

“Çivisi çalmış dünyada kaybedecek hiçbir şeyi kalmaması olan keşleri, kopukları ve medeniyet adıyla bilinen hastalığın son safhasını göder önüne seran, dahşetli bir çağdaş yaşam alegorisi!”

Ölmeden Önce Son Ders – Ernest J. Gaines

“Birinin ne düşündüğünü bekler neş bilebilir ki? Birisi bir şey söyler ama belki de başka bir şey düşünüyor kim bilebilir ki?”

Yedi Cinayetin Kısa Tarihçesi – Marlon James

– Jamaika vatandaşı
– Bob Marley’e Jamaika konserinden iki gün önce düzenlenen saldırıdan yola çıkıyor.

Yakın – Octavia Butler

– Beyaz ana karakterlerle dolu bilimkurgu türünde siyah ana karakterleriyle saygın bir yer edindi. Hugo, Nebula, Locus gibi türün prestijli ödüllerinin sahibi.

– “Ölmekten beter şeyler var.”

Sessiz Kalma – Angie Thomas

– “İki aynı kadına dönüştüm: her şeyi hatırlayan ve hiçbir şey hatırlamayan. Bu, hassas bir denge ginkirtiyordu.”

– “Unutmak diye bir şey yok. Unusmamak var. Eger unusmamayı öğrendiyisen başarıdır demektir.”

Kasirga Tutulması – Jesmyn Ward

Katrina’nın bütün gücüyle Kıyamet Günü’ne hazırladığı yoksul dünyada Nuh’un Gemisi’ne kimler binecek?

Ben Senin Zencin Değilim – James Baldwin

– “Siz beyaz da altı veya yedi yaşındayken Gary Cooper karakterleri ölüdür ve siz Gary Cooper’i desteklerken, o karakterlerin siz olduğunuzu keşfetmek büyük şok yaratır.”

– “İki ayrı bu demek işte. Duvarın öte yanında neler olduğunu bilmiyorsunuz, çünkü bilmek istemiyorsunuzdur.”

TANRILAR, İNSANLAR VE ÖLÜLER

Brezilya yapımı *Reality Z*, üzerine kurulduğu vahşi ve kaotik atmosferiyle ilgi çekici ancak peş peşe diziyeye giren karakterler, izleyicinin bağ kurmasına izin vermeksizin acımasızca katledildiği için izleyiciye sarılacak fazla bir şey de kalmıyor. Bol keseden kullanılmış ağır çekim sahneler, tekrar tekrar kullanılan ucuz montajlar ve vasat altı oyunculuk da dizinin istediği etkiyi yaratmasına engel oluyor.

Mezarında kalmayı reddeden ölülerin hikâyelerini, berabere getirdikleri post-apokaliptik atmosferden ötürü her zaman izlemeye değer bulmuşumdur. Zira sebebi ne olursa olsun dünya namına bildiğimiz her şeyin alt üst edildiği kıyamet senaryoları insana dair en derin ve gizli dürtülerin ortaya çıkmasına imkan tanımasıyla sıra dışı ama bir o kadar da içselleştirdiğimiz arketiplerden haberler getirir. Geçtiğimiz ay Netflix kütüphanesine dahil edilen Brezilya yapımı *Reality Z*'ye de içinde ölülerin ayaklandığı hemen her şeyin izleyicisi olarak kayıtsız kalamazdım.

Açıkçası *Reality Z*'nin iki ayrı parçadan oluştuğunu söyleyebiliriz. Dizinin ilk yarısı *Black Mirror*'dan tanıdığımız Charlie Brooker imzası taşıyan 2008 yapımı mini dizi *Dead Set*'in yeniden yapımı. Kuşkusuz *Dead Set*'in fazla ses getirememiş çağdaşı birkaç yapımın arasından sıyrılmasında Brooker'ın televizyon kültürüne getirdiği güçlü ve zeka kokan eleştirilerin etkisi büyük. Ne var ki, *Reality Z* öncülünün birebir kopyası olmanın ötesine gidemeyen ilk yarısında yaptığı tek bariz hamleyle orijinal finalin ironik ve vurucu etkisini kaybetmiş. Aradan geçen 12 seneye rağmen; *Reality Z*'nin nispeten iyi makyajlarına aksine özensiz denebilecek özel efektleri, zaman zaman sahiciliğini yitiren abartılı karakterleri ve kararsız üslubu dikkate alındığında *Dead Set* hâlâ daha iyi bir tercih.

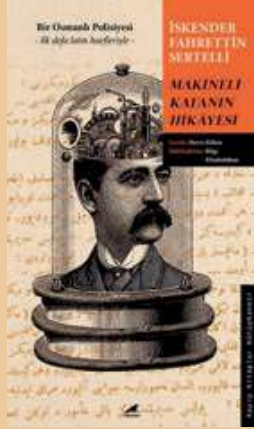
Reality Z'nin ikinci yarısı ise Brezilyalı yapımcıların ilginç ve yaratıcı yönlerine genişleme potansiyeline sahip özgün hikâyesine ayrılmış. Ancak ne yazık ki *Reality Z*, elinin altında bulunan Olimpos alegorisinin vadettiklerine rağmen bu yaratıcı hamleyi bir türlü yapamıyor. Apokaliptik hikâye henüz olgunlaşmadan -yine bir parça abartıyla- sığ ve klişe ahlaki soruların etrafında gezinen bir çeşit çıkar çatışmasına dönüşüyor. Diğer yandan peş peşe diziyeye giren karakter-

ler, izleyicinin bağ kurmasına izin vermeksizin acımasızca katledildiği için izleyiciye sarılacak fazla bir şey de kalmıyor. Çoğu zaman derinleşme imkanı bulamadan "tüketilen" karakterlerle *Reality Z*, aslında muhatabını hikâyede tutacak enstrümanlarını tüketmiş oluyor. Elbette ekip, bu yıkıcı anlatım biçimiyle kıyamet ortamında ölmenin işten bile olmadığını göstermek ve dizinin üzerine kurulduğu vahşi ve kaotik atmosferi güçlendirmek istemiş olabilir. Hatta *Reality Z*'nin bu konuda kısmen başarılı olduğunu söylemek de mümkün. Ancak bol keseden kullanılmış ağır çekim sahneler, tekrar tekrar kullanılan ucuz montajlar ve vasat altı oyunculuk dizinin istediği etkiyi yaratmasına engel oluyor. Dizi için olası bir ikinci sezon gelip gelmeyeceği henüz meçhul yine de atletik zombiler ve yüksek tempolu, kaotik bir hikâye ilginizi çekiyorsa *Reality Z*'ye göz atmak isteyebilirsiniz. (●●)

Makine Kafanın “Unutulmuş” Hikâyesi

Karakarga Yayınları bir süredir kendi çapında kayda değer etkileri olsa da zamanla unutulmuş eserleri bir araya getirdiği Kayıp Kitaplar Kütüphanesi ile dikkate değer işler yapıyor. Seride daha önce yayımlanan *Başka Dünyalarda Canlı Mahlukat Var mıdır?* ve *Ejderha Kitabı*’nın ardından geçtiğimiz ay okuyucuyla buluşturulan *Makineli Kafanın Hikâyesi* de bunlardan biri. Dönemin önde gelen polisiye yazarlarından İskender Fahrettin Sertelli’nin Behlül Dâna müstearıyla kaleme aldığı “dime novel” türündeki öykülerinin bir seçkisi olan kitapta yer alanların hemen hepsi ilk defa latinize edilmiş eserler. Sertelli’nin dönemin önemli gazetesinde tefrika edilmiş, yayımlandığı zamanlar Cingöz Recai, Nick Carter gibi benzerleri yanında geniş kitlelerce sevilmiş karakterlerini bugün olduğumuz yerden değerlendirmeye çalışmak elbette anakronik bir yaklaşım olur. Haliyle türün sıkı bir takipçisi değilseniz neredeyse 100 yıl önce kaleme alınmış “onparalık öyküler”de aradığınızı bulamayabilirsiniz. Ne var ki, Sertelli’nin öyküleri Türk Edebiyatında polisiyenin köklerine inmek ve türün izlegine hakim olmak adına kendi içinde öneme sahip eserler.

Nebula ödülleri sahiplerini buldu

Bilimkurgu ve fantazya alanında verilen en önemli ödüllerden biri olan Nebula’nın 2019 yılı kazananları belli oldu. Amerikan Bilimkurgu ve Fantazya Yazarları Birliği tarafından 1966 yılından bu yana verilen prestijli ödülün töreni Covid 19 tedbirleri kapsamında çevrimiçi olarak yapıldı. En İyi Roman Ödülü, *A Song For a New Day* ile Sarah Pinsker’a verilirken En İyi Novella Ödülü’nün sahibi *This Is How You Lose the Time War*’ın yazarları Amal El-Mohtar ve Max Gladstone oldular. En İyi Novelette Ödülü’ne ise *Cat Rambo* imzalı Carpe Glitter layık görüldüğü törende ödül alan isimler ne yazık ki henüz Türkçe okuma fırsatına sahip olmadığımız isimler. Ancak ülkemiz yayıncılarının son yıllardaki performansı dikkate alındığında ödüllü eserleri okumak için fazla beklememiz gerekemeyebilir.

Kısa kısa

- Ursula Le Guin bilimkurgu ve fantazya okurları için türe kattıkları ile asla yeri doldurulamayacak bir isim. Eserleri ile sadece okurlarını değil türü de dönüştüren Le Guin’in yazı ve hikâye anlatıcılığı üzerine derinlikli söyleşilerinin toplandığı *Yazma Üzerine Sohbetler*, Özde Duygu Gürkan çevirisiyle Metis Yayınları tarafından dilimize kazandırıldı. Kurmaca, şiir ve kurmaca dışına odaklanan üç ayrı sohbetin yer aldığı kitap, büyük ustanın poetikasının ana hatlarını ortaya koymasının yanında uzun ömrü boyunca biriktirdikleri ile edebiyat, bilim, politika ve doğa ekseninde besleyici bir okuma vadediyor. David Naimon imzalı *Yazma Üzerine Sohbetler* ilk yayımlandığı 2018 yılında kurgu dışı kategorisinde Locus Ödülü’nü almış, Hugo Ödülü’ne ise aday gösterilmişti.

- Geçtiğimiz yıl boyunca kült yapımların *The Matrix*’in devam filmi hakkında peş peşe iyi haberler almıştık. Şubat ayında başlayan çekimlerin pandemi nedeniyle kısa süre sonra durdurulmasının ardından Warner Bros cephesinden Matrix hayranlarını üzecek bir haber daha geldi. Henüz çekimlerin ne zaman başlayacağı belirsizliğini korurken Mayıs 2021 olarak belirlenen vizyon tarihi neredeyse 1 yıl öteye Nisan 2022’ye ertelendi. Rol aldığı yapımların yanında özel yaşamında takındığı tavırlarla da çeşitli çevrimiçi topluluklarca bir nevi yaşayan efsane olarak görülen Keanu Reeves’in *John Wick 3* filminin ardından *The Matrix 4*’ün gösterim tarihinin de ertelenmesiyle ilk etapta filmlerin vizyon tarihi olarak belirlenen 21 Mayıs 2021’in Dünya Keanu Reeves Günü olarak kutlanmasına dair yapılan planlar da en azından şimdilik suya düşmüş oldu.

YAZMA ÜZERİNE HIÇ BİTMEMEYECİK SOHBETLER

Yazmak üzerine düşünen, hiçbir şey yazmasa da başkalarının yazdıkları eserler -romanlar, öyküler, şiirler, denemeler- üzerinden hayata farklı pencerelerden bakmayı başarabilen okurlar için kısa ama öz bir kılavuz *Yazma Üzerine Sohbetler*. Ursula K. Le Guin'le birlikte içimizde yaşayan hikâyelerimizi, bizi biz kılan şiiri, ancak kelimelere dökülünce hayat bulan düşüncelerimizi duyabilmek için bu sohbetlere kulak vermeli.

Rumen düşünür E. M. Cioran, kendisiyle yapılan söyleşilerden mürekkep bir kitap olan *Ezeli Mağlup*'taki söyleşilerinden birinde, kendi yazma serüveni üzerine şunları söyler: "Eminim ki eğer kâğıtları karalamasaydım, uzun zaman önce kendimi öldürmüş olurum. Yazmak olağanüstü bir tesellidir." *Tatar Çölü* romanı başta olmak üzere, yazdığı tüm roman ve öyküleriyle okurunun zihninde bambaşka tatlar bırakan İtalyan yazar Dino Buzzati ise 26 Ekim 1957 tarihli bir notunda, "Yazmak en gülünç ve en patetik hayallerimizden biridir. Ak kâğıt üzerine kara kıvrırcık çizgiler çizerek önemli şeyler yaptığımızı sanırız." diye tanımlar, yazmak eylemini.

Elbette birçok yazardan, düşünürden ya da yazının herhangi bir türüyle yakın ilişkisi olan birinden daha nice tanımlamalar, örneklemeler gösterilebilir: Birbirinden farklı, birçoğu öznel, aslında söyleyen kişinin de tam olarak bir türlü dört başı mamur kelimelere dökemediği açıklamalar... Çünkü gerçekten de "yazmak" hâlâ büyüünü ve gizemini koruyan bir eylemdir yazan her insan için. Sorular art arda gelir, durup düşününce: Neden yazarız, niçin yazarız, yazmasak ne değişir? İnsanlık tarihini "yazının icadı" ile başlattığımızı düşünürsek hele, bu neden ve niçin sorularının altında öyle kolayca yanıtlanmayacak bir anlam yatıyor olmalıdır.

"Ben yazdıklarımı duyarım"

Ursula K. Le Guin de yazdığı fantastik, bilimkurgu romanlar, öyküler ve şiirlerinin yanı sıra, yazmak üzerine birçok farklı açıdan düşünce üreten yazarların başında gelen bir isim. Kendi deyimiyle "hikâye anlatıcıları için bir el kitabı" niteliğindeki *Dümeni Yaratıcılığa Kırmak* adlı kitabı başta olmak üzere, yazmak üzerine, kitaplar üzerine düşünüp tartıştığı birçok denemesi de kurmaca eserlerinin yanında ayrı bir önem taşır. Metis Kitap etiketiyle geçtiğimiz günlerde yayımlanan *Yazma Üzerine Sohbetler* adlı kitap da Le Guin'in yazmak üzerine zihin açıcı düşüncelerini-yorumlarını okuyabileceğimiz zengin külliyatına eklenmiş oldu. Kurmaca, şiir ve kurmacadışı olmak üzere üç ayrı konu başlığında Le Guin ile yapılan söyleşi-sohbetlerden oluşan bu kitap hem Le Guin okurlarının hem de yazmak üzerine düşünen herkesin ilgisini çekecek, oldukça samimi bir eser. Ursula K. Le Guin, neredeyse hayata gözlerini yumduğu son ana

kadar yazmak üzerine sorular sormaya ve bu sorulara yanıt aramaya devam eden nadir kalemlerdendi. Zaten *Yazma Üzerine Sohbetler* kitabındaki üç bölümlük söyleşilerin yapılsı tarihleri de Le Guin ölmeden yaklaşık iki sene öncesi. 2018 yılında, 89 yaşında hayatını kaybeden Le Guin, söyleşileri gerçekleştiren David Naimon'un soruları karşısında hem yılların birikiminin güveni hem de sanki yazarlığının ilk günümüş gibi heyecanla yanıtlar vermiş. Bu da kendisinin edebiyata, yazmaya, cümlelere, kelimelere olan o sonsuz sevgisini ve bağlı bir kez daha gözler önüne sermiş.

(Tam da burada, Le Guin'in Dingin Bir Zihin şiirindeki şu dizeleri hatırlatmak isterim: "Sözcüklerdir bütün derdim. Yontar / durumum bir taşı otuz yıl, bitmez / yine de göremediğim o şeyin imgesi") Kitabın bir diğer dikkat çeken tarafı da söyleşilerin arasına giren metin parçaları: Gerek Ursula K. Le Guin'in eserlerinden, gerekse konuşmaların arasında adı geçen yazarlardan/metinlerden yapılan alıntılar serpiştirilmiş kitaba. Böylece söyleşiler esnasında gönderme yapılan metinleri hiç bilmeyen ya da okumuş olsa da hatırlamayan okurlar için rahatlatıcı ve anlamlı bir yapı kurulmuş. Kitap kâğıdından farklı bir renkle ve sade bir çerçeveye ayrılmış bu bölümlerle oldukça verimli bir okuma yapma imkânı sunulmuş okurlara.

Yazmak üzerine düşünen, hiçbir şey yazmasa da başkalarının yazdıkları eserler -romanlar, öyküler, şiirler, denemeler- üzerinden hayata farklı pencerelerden bakmayı başarabilen okurlar için kısa ama öz bir kılavuz *Yazma Üzerine Sohbetler*. "Ben yazdıklarımı duyarım." diyen Ursula K. Le Guin'le birlikte içimizde yaşayan hikâyelerimizi, bizi biz kılan şiiri, ancak kelimelere dökülünce hayat bulan düşüncelerimizi duyabilmek ve hayal gücünün önemini bir daha kavrayabilmek için bu sohbetlere kulak vermeli. (•••••)

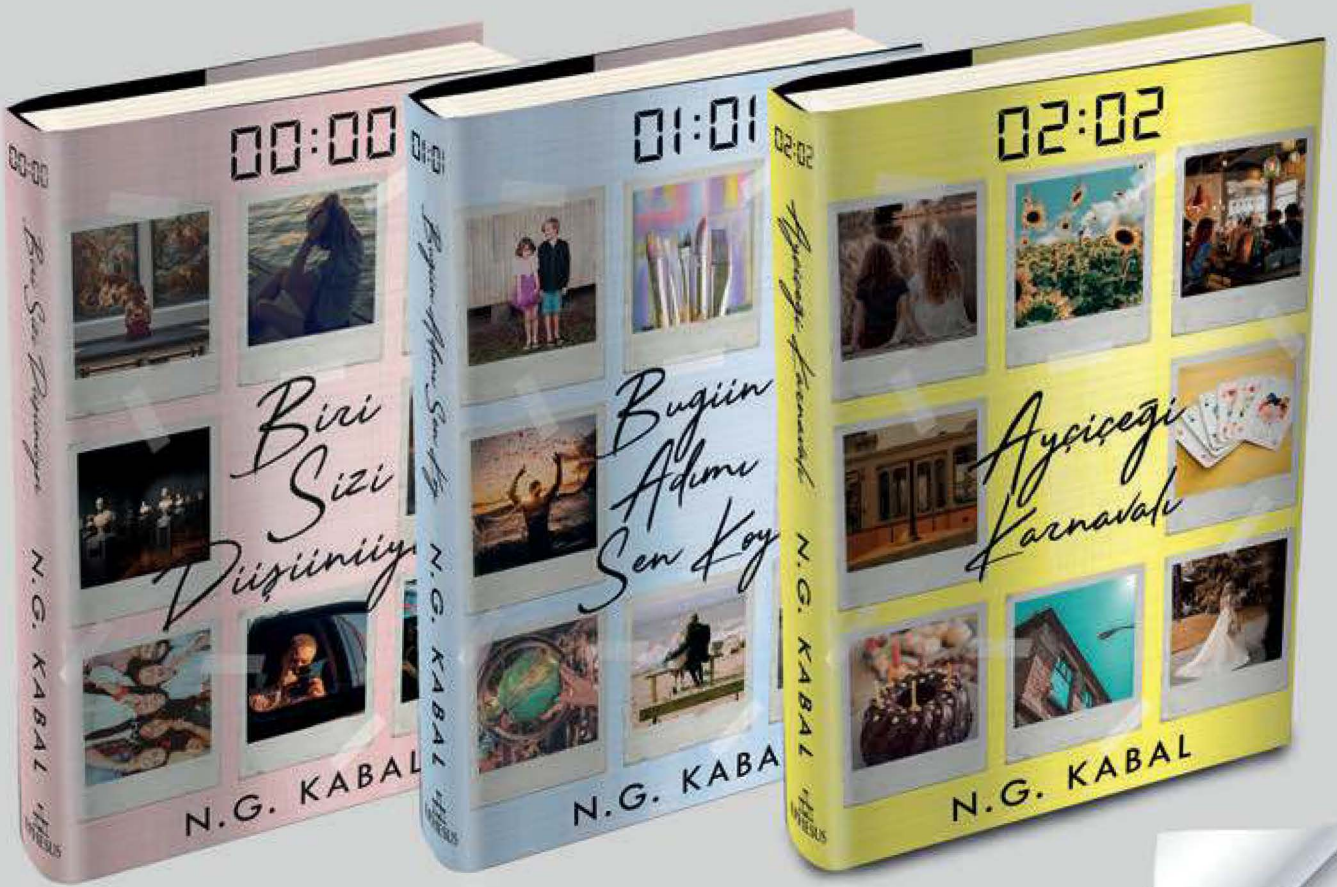

YAZMA ÜZERİNE SOHBETLER

Ursula K. Le Guin

CEV: Özde Duygu Gürkan

METİS KİTAP 2020

ÖMER YALÇINOVA
oyalcinova@gmail.com

ÖKSÜZ YUSUF'UN DELİ DOLU HAYATI

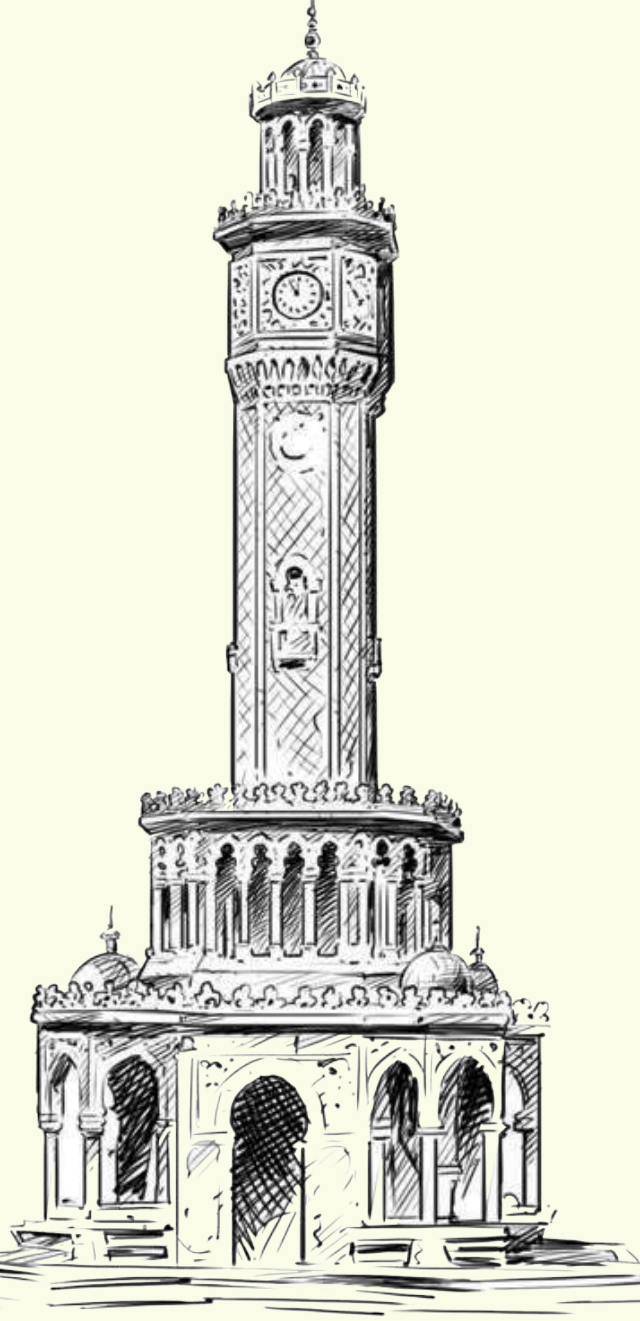
Murat Uyrukulak imzalı *Delibo*'dan okuyucuda şiir kitabı çıkaran, fikirleri uğruna sürgün yemeyi göze alan, eşiyle ayrıldıktan sonra yeniden evlenmeyi düşünmeyen, edebiyat öğretmeni Sefer Kavala'nın yalnızlığı, yoksulluğu ve dramı, Selo'nun ölen iki oğlundan sonra deliren annesi, Yusuf'un uğradığı talihsizliklere karşı bitmek bilmeyen kaçıışı kalmaktadır. Rastlantıların birbirini kovaladığı, bu yüzden inandırıcılığı zayıf düşen *Delibo*'nun hikâyesi ise, roman bütünlüğü içinde değişik bir renk mesabesinde kalmaktadır.

Murat Uyrukulak'ın yeni romanı *Delibo*'da üç farklı karakterin -edebiyat öğretmeni Sefer Kavala'nın, onun oğlu Yusuf'un ve zihinsel engelli İbrahim'in- hayat hikâyesini okuyoruz. Anlatıcımız Yusuf. Onun ağzından dinliyoruz hikâyeleri. Ayrıca Yusuf ana karakter. Diğer ifadeyle romanın merkez kahramanı. Hem anlatıyor, hem yorumluyor olayları. Bu yüzden anlatılanları kendi başlarına düşünebildiğimiz gibi Yusuf'un zaviyesinden de değerlendirebiliyoruz.

“İzmir kalmıştı geriye...”

Yusuf'un zaviyesinden bakmaya kalkıştığımızda, romanda göreceğimiz sadece İzmir'de doğup büyümüş olmanın, aşılması çok güç, “Batıcı” önyargılarıdır. Bu, romanın en zayıf yönüdür. Çünkü bunlar basmakalıp, klişe yargılardır. Romanda ilgisiz yerlerde okuyucunun karşısına çıkarılır. Yazar, Yusuf üzerinden vurmak istediği dini ve siyasi yöne-

limlere, adeta vurmuş olmak için vurur. Buna Deli İbo/Abraham/Delibo'nun hikayesinde de rastlanır. Yusuf Konya'da on iki yıl kalınca, İzmirli sevgilisi tarafından “dindar” sanılır. O yüzden Delibo'nun Yahudi olduğu ondan saklanır. Bu şekilde bol miktarda önyargıların yönlendirmesiyle kurulanmıştır *Delibo*. Olayları araştırma, düşünme, tartışma da yoktur romanda. Yusuf'un göçüp gitmiş olan Rumlarla, sorgulamadan kendini ve Yasemin'i Cemevi'nde ayine çeken Alevilerle, çeşitli sebepler nedeniyle İsrail'le göç etmiş Yahudilerle hiçbir sorunu yoktur. Onun sinirini bozan yalnızca “dincinin kokuşmuş ahlakı”dır. Mesela onlar meyhanenin önünden “Ya Allah, bismillah, Allahüekber,” diye bağıra böğüre” geçerler. “Kuran kurslarında gönüllü hocalık yapan” kişi, aslında bir “sübyancı”dır. Zihinsel engelli Delibo'nun bu ülkede ezandan kaçabileceği hiçbir yer yoktur. “Böğüren” kalabalığın fethetmediği bir “İzmir kalmıştı(r) geriye”. Yusuf'un “İzmirli” babası Sefer veya sevgilisi Yasemin için de

bu, böyledir. Onlara göre bu ülkede “ganimet istahı” olmayan, “öyle kötü, öyle karanlık, öyle utanc verici” olmayan bir Müslüman dinci yoktur. Bunlar “Bosa cavar İzmir demişimiz lar... Biz bu ülkeye ait değiliz abi... Yunanistan'la birleşmemiz lazım bizim...” diyen kişilerin, ortak duygu ve tepkileridir. Bu tür genellemeci yaklaşımdan dolayı o kadar “komünizm”, “sendikacılık”, “devrimcilik”, “enternasyonalizm” vurgusuna rağmen Delibo'nun siyasi boyutu yüzeyssel kalmakta, günlük siyasi tartışmaların ötesine geçememektedir.

Melankolinin nedenleri

Roman, Delibo'nun kaybolmasıyla başlar. Delibo'yu aramak olgusu, romanda geçen olayları bir noktada toplamaya yarar. Çünkü Yusuf'un çocukluğunu da okuruz bir yandan. Delibo'nun kaybolması, Yusuf'u yıllardır küskün olduğu babasıyla ve görüşmediği Yasemin'le buluşturur. Yusuf mutsuz bir çocukluk geçirmiştir. *Delibo*, fakirliği “öğretmen çocuğu” üzerinden işlemesiyle diğer yoksulluk anlatılarından ayrılmaktadır. Yoksulluk, Yusuf'un düşüğü melankolinin, içinden bir türlü çıkmadığı depresyonun, başlıca nedenlerinden biridir. Diğer bir neden ise, babasını ve kendini terk eden annesidir. Bunlar Yusuf'un Yasemin'e “taparcasına” bağlanmasının da nedenleridir: fakirlik ve öksüzlük. Yasemin paraya değer vermez, Yusuf'u koruyup kollar, Yusuf'a acır ve merhamet gösterir. Yusuf her şeyini bu annesinin yoksulluğunu dolduran Yasemin'e göre yapar. Aslında Yasemin hiçbir zaman anne yoksulluğunu gideremez. Çünkü onun da bir hayatı vardır. Film ve dizilere oynayan bir aktristtir kendisi. Çok ünlüdür, özgürlüğüne de düşkündür. Yusuf'u sever ama onun yaşadığı “anne yoksulluğu” giderecek kudreti kendinde bulamaz. Yusuf, bu durumun farkında değildir. Duygularının peşinde hareket eder. Fazlasıyla tepkiselidir. Anlık duygu değişimleri yaşar. Yasemin'in yaklaşıp uzaklaşmasıyla, nefretten sevgiye, devrimcilikten ihanete gidip gelir.

Bir de Selo vardır, Yusuf'un arkadaşı. Yusuf önce annesini ve kardeşini kaybeder. İkisi de bir trafik kazasında ölmüştür. Selo ise, bir hırsızlık esnasında vurularak öldürülmüştür. Belki de Selo, Yusuf için kaybettığı kardeşidir, yaşayamadığı kardeşlik duygusunu yaşadığı kişidir. Yasemin'le adeta anınezisliktten, Selo'yla da kardessizliktten doğan boşluğu doldurmak ister Yusuf. Yusuf kime bağlansa onu acı bir şekilde kaybeder. Yasemin'i defalarca kaybeder. Bunlar Yusuf'un mutsuz geçen çocukluğunun kırılma noktalarıdır. Yusuf, Selo'da kendini görür. Selo'nun iki ağabeyi ölmüştür. Babası yoktur. İki ablası, ailenin geçimi için sabahtan akşama kadar çalışmak zorundadırlar. Zaten Selo'nun taşkınlıkları ve yaramazlıklarının nedeni de, bu yoksulluk ve savunmasız kalmışlıktır. Yusuf adeta olmak istediği kişiyi Selo'da bulur ve ona kopmaz bağlarla bağlanır. Fakat ilk hırsızlık teşebbüsünde dostunu kaybeder. Aslında bu, Yusuf'un yükseklere yer çekilişi anlamına gelir. O, Selo'da hayata kafa tutma gücü ve pervasızlığı bulmuştur. İlk girişimlerinde Selo'nun öldürülmesi, yere çökme anlamına gelir. Yusuf bu olaydan sonra isyankarlığın, işi “serseri”liğe vurmanın da bir kurtuluş ve kaçış yolu olmadığını anlar. Bir nevi Selo'yla birlikte kanatlarını da kaybeder. Yusuf ne zaman kanatlanmaya kalkışsa, fazla yükselmeden yere çöker. İsparta dönüşü, Yasemin'le yakınlaşmalarının hüsrana sonuçlanması ve hapse girmesi de, bunlardan biridir.

Kaçırılmış fırsatlar

Murat Uyrukulak hikayeleri özetteyip birleştirerek kurgular *Delibo*'yu. Bu yüzden aslında *Delibo*'da kaçırılmış birçok fırsattan söz edebiliriz. Selo'nun öldürülmesi mesela. Fazlasıyla trajik ve etkileyici olan bu olay, bir paragrafı geçilir. Uyrukulak ayrıntıya giremez. Selo'nun oysa, o esnada bütün hareketleri önemlidir. Depoya girmesi, bekçinin onu fark etmesi, sahte tabancasını kullanması, Yusuf'un onu mobiletlerle beklerken gözlemesi, Selo'nun vurulması, Yusuf'un kaçarken duyduğu korku gibi ayrıntıların hiçbirisi yoktur romanda.

Ayrıca Yusuf'un anne ve kardeşini ziyaret etmesi, yine ayrıntılarıyla anlatılmayan, roman için kaçırılmış fırsatlardan bir diğeridir. Yusuf'un ilkokuldan beri aşık olduğu Yasemin'le kırkılı yaşlarda yaşadığı ilk cinsel ilişkisi de, tek paragrafta geçirilen olaylardandır. Oysa bu tür trajik ve etkileyici olaylar, bizzat bu olayı yaşayan kişinin ağzından anlatılmaktadır. Yasemin'le yaşanan ilk cinsel ilişki, Yusuf'un dudağında kalan ruj izi kadar bile işlenmemiştir. Oysa bu öpüşme, ilişkiden birkaç gün sonra, bir takside, alelade olmuştur.

Delibo'dan arta kalan

Uyrukulak, *Delibo*'da olayların nedenlerini açıklamayı sonraya bırakarak merak uyandırır. Yusuf neden hapse girdi? Yasemin Delibo'yu neden arıyor? Jülyet kimdir? Okuyucu bu soruların peşinde Yusuf'un karışık ve acıklı hayatıyla karşılaşır. Delibo'nun hikâyesi, okuyucuyu Yusuf'un hikâyesine taşıyor; roman için kıymeti bu kadar. Şöyle de söylenebilir: Delibo'nun hikâyesi, romanın merkez kahramanı olan Yusuf'un hikâyesine giydirilmiştir. Delibo'ya dönük romanın başında oluşturulan ve merak uyandıran sorular, romanın sonunda çözülüyor. Fakat roman boyunca Yusuf dışında aslında anlatılan hiçbir şey yok. Uyrukulak'ın özetteyici (Kısa kesen mi demeli?), hemen konuya giren anlatımı; kısa cümleleri, anlatımla yorumu dozajında yürütmesi de *Delibo*'nun kolay okunmasını sağlayan yönleridir.

Delibo'dan okuyucuda şiir kitabı çıkaran, fikirleri uğruna sürgün yemeyi göze alan, esiyile ayrıldıktan sonra yeniden evlenmeyi düşünmeyen, edebiyat öğretmeni Sefer Kavalâ'nın yalnızlığı, yoksulluğu ve dramı, Selo'nun ölen iki oğlundan sonra deliren annesi, Yusuf'un uğradığı talihsizliklere karşı bitmek bilmeyen kaçışı kalmaktadır. Rastlantıların birbirini kovaladığı, bu yüzden inandırıcılığı zayıf düşen *Delibo*'nun hikâyesi ise, roman bütünlüğü içinde değişik bir renk mesa-besinde kalmaktadır. (🔪🔪)

DELİBO
Murat Uyrukulak
CAN YAYINLARI 2020

H. SALİH ZENGİN

hsalihzengin@gmail.com

Yazma, yayımlama ve baskı ile ilgili birçok meseleye çocuksu bir üslupla değinen *Gelmiş Geçmiş En Kötü Kitabım*, kitabın oluşum süreciyle bir yazarın yazma serüvenini gerçekten iyi ve eğlenceli bir kurguyla çocuk okuruna sunuyor. Ayrıntılara boğmadan ana hatlarıyla süreci özetleyen eser aynı zamanda yazarın gündelik hayatından da kesitler aktararak bir yazarın kendi gibi bir insan olduğu fikrini de çocuğa veriyor. Talihsiz bir kitabın başına gelenleri eğlenceli kurgu, dil ve iyi bir illüstrasyonla anlatan bu kitap sanırım çocuklar kadar büyüklerin de ilgisini çekecektir.

Çocuklar okumayı sever evet ama kitabı yazan kişinin nasıl yazdığını, nelerden etkilendiğini de acayip merak ederler. Konferans ve imza günlerimde sıkça karşılaştığım soruların başında geliyor bu: "Nasıl yazıyorsunuz, nerede yazıyorsunuz, kimden ilham alıyorsunuz, kitap nasıl yapılıyor?" Yazarın kitabının raflara çıkıncaya kadarki serüveni çocukların ilgisini çekiyor. Peki bu süreci anlatmak yerine bir masal halinde okumak eğlenceli olmaz mıydı? İşte böyle bir kitap, yazar Allan Ahlberg'in yazdığı *Gelmiş Geçmiş En Kötü Kitabım* isimli eser.

Doğrusu bir kitabın ortaya çıkma serüvenini masalsı bir atmosferle ve küçük nüansları atlamadan sunma becerisiyle dikkate değer bir kitap bu. Aklında timsah ile ilgili bir hikâye yazmak olan yazar bunu kâğıda dökmek için yazı masasına oturuyor oturmasına ama işler o zaman başlıyor

işte. Sonuçta iyi bir fikir harika bir başlangıç olsa da tek başına yeterli bir şey değil. Dış müdahalelerden bağımsız değil çünkü hiçbir şey. Evin yaramaz kedisinin masadaki fincanı kâğıtların üstüne devirmesiyle başlayan aksiliklerin ardı arkası kesilmiyor. Buna bir de kâğıt yiyen salyangozları, zırt pırt odasına dalan çocuklarını ve yaz tatilini de ekleyin. Bütün bu zorlu süreçleri atlatan ve hayal ettiği kitabı bitiren yazarın işi bitiyor mu dersiniz? Bitmiyor elbette.

Yazdığı metnin resimlenmesi aşaması var bu süreçten sonra. Kendi kitabının kahramanı olan yazarımız önce hikâyesini resimlendirmek için illüstratör arkadaşına gidiyor. Timsahı çok sıkıcı bulan illüstratör timsah yerine bir suaygırı çiziyor ve bunun daha iyi olduğunu söylüyor. Çizerini timsah yapmaya ikna eden yazar bir hafta sonra çizerle beraber yayınevine gidiyorlar. Yayınevindeki editör yazara timsahı

dinozorla değiştirmesini öneriyor. Tasarımcısı süslü yazı tiplerinden bir kitap fikri sunuyor vesaire... Bütün bu fikirlerle karşı mücadelesini sürdüren yazar hepsini ikna ediyor ve kitap baskıya gidiyor.

Ama olay burada bitmiyor tabii. Matbaada kitap basılırken matbaacının dört yaşındaki kızının çikolatalı el izleri kitaba basılıyor. Bununla da kalmayıp küçük kızın o sırada sayfaların yerlerini değiştirmesiyle ortaya yazarı hayal kırıklığına uğratan kitabı çıkıyor. Yazarın 'gelmiş geçmiş en kötü kitabım' dediği bu kitabı onu üzüyor ama o bütün bunları unutup örümcekler hakkında bir kitap yazmaya koyuluyor.

Eğlenceli bir kurgu

Yazma, yayımlama ve baskı ile ilgili birçok meseleye çocuksu bir üslupla değinen *Gelmiş Geçmiş En Kötü Kitabım*, kitabın oluşum süreciyle bir yazarın yazma serüvenini gerçekten iyi ve eğlenceli bir kurguyla çocuk okuruna sunuyor. Ayrıntılara boğmadan ana hatlarıyla süreci özetleyen eser aynı zamanda yazarın gündelik hayatından da kesitler aktararak bir yazarın kendi gibi bir insan olduğu fikrini de çocuğa veriyor. Bir kitabın arkasındaki fikri ve aktörleri görünür kılan kitap, bir yazarın bakış açısıyla yazıldığı için elbette çizerin, editörün ve tasarımcının emeklerini bir müdahale olarak görme eğilimini barındırıyor. Belki de bu her yazarda olan bir şeydir: Kafasında kurduğu dünyanın ve kelimelerinin aynen aktarıldığı bir kitaba hiç ulaşamama duygusu...

Talihsiz bir kitabın başına gelenleri eğlenceli kurgu, dil ve iyi bir illüstrasyonla anlatan bu kitap sanırım çocuklar kadar büyüklerin de ilgisini çekecektir. <<00>>

BEN ÇOCUK OLSAM...

- Bu kitabın içinde anlatılan kitabın oluşum hikayesini keyifle okurdum. Okuduğum kitapların aslında ne kadar büyük bir emekle hazırlanmış olduklarını fark eder ve kitaplara başka bir gözle bakardım.
- Kitabın dili kadar eğlenceli bulacağım şey de resimlenmesi olurdu. Kitaptaki metnin ruhunu çok iyi aksettiren bu çizimlere de bayılırdım.
- Kitabın baskı kalitesi ve kare şeklindeki ebadı da ilgimi çekerti.

AYRILIK VE ÜZÜNTÜYE DAİR

Küçük çocuklar hayatta karşılaştıkları zorlukların üstesinden nasıl gelir? Bir ayrılıkla öğrendiği üzüntüyü nasıl atlatır? Herhalde onun üzüntüsünü alacak en etkili yöntem, ruh dünyasına uygun bir anlatım ve masal uydurmaktır. Çünkü bu yaştaki çocukların olaylara bakışı, yaşadığı kırılganlık ve üzüntüler biz büyüklere benzemez. Bu hikâye de tam bu konuya eğilen başarılı bir çalışma. En yakın arkadaşı olan Kuzi isimli kedisinin kaybolmasıyla büyük bir boşluğa düşen küçük bir çocuğun hikâyesini anlatıyor kitap. Kedisinin kaybolmasıyla birlikte yaşadığı acıyı annesinin söyledikleriyle katlanabilir kılıyor küçük çocuk. Arkadaşlığı, acıyı ve hüznü ele alan Kuzi, dokulu siyah beyaz çizim tekniğiyle de ayrıcalıklı bir yerde duruyor. 4 yaş ve üzeri çocukların seveceği bir eser.

BEN ÇOCUK OLSAM...

- Kedinin kaybolmasına elbette üzülürdüm ama onu hayalimde ve kalbimde yaşatmanın da yollarını öğrenmiş olurudum.
- Kitabın resimlenmesini beğenirdim. Kitabın sade metinleriyle uyum sağlayan çizimler hoşuma giderdi.
- Kitabın karton kapak cildi ve iç baskısı hoşuma giderdi. Kitaplığımın başucuna koyacağım bir kitap olurdu bu.

AYRILIK ÇEŞMESİ SOKAĞI: ZIPIR VE KALLAVİ ROMAN

par

sel

Selçuk Altun'un yeni romanı *Ayrılık Çeşmesi Sokağı*, ana karakteri II. Mahmut'un soyundan gelen kurmaca bir akademisyen Ziya Adlan'ın hayat hikâyesinden renkli sayfalardır. İşte burada ana başlıktaki zıpirlik devreye girer. Selçuk Altun'un romanlarında kahramanların hayatlarında hep bir zıpirlik, hinlik söz konusudur. Bu da okurun hikâye akışındaki takibini renklendirir, sürprizler yapar ve okura keyifli anlar yaşatır.

Teknolojik gelişmeler neticesinde hayatımızdaki okuma normları artık kıaldı malum; yüz kırk karakterde (yakın geçmişte iki yüz seksen karakter oldu gerçi) meramımızı anlatmaya çalışıp, yüz kırk karakterde insanların meramlarını okuyup anlamaya çabalarken, artık eskisi gibi 500 sayfalık romanlara vakti ancak yaz tatillerinde ya da alacağımız yıllık izin günlerine bırakıyoruz. Salgın sebebiyle evlerde kaldığımız şu günlerde bile bol vakit bulunca okumayı hedeflediğimiz hacimli (sayfaca) kitapların sayfalarını çevirir gibi yapıp sonra teknolojiye yenildik, kısa ama hacimli (pahada) kitaplara tercihimizi yönlendirir olduk. Buraya kadar yazıklarım tabii görecelidir ve gözlemlerimi bağlar, katılmayabilirsiniz.

Son zamanlarda çokça rastladığım sayfası kısa anlattığı kal-lavi kitapların arasından Selçuk Altun'un yeni romanı *Ayrılık Çeşmesi Sokağı* bu yazının konusu olacak.

Selçuk Altun'u bence artık uzun bir zamandır (elli yaşından sonra ilk kitabını yazıp yayınladığını düşünürsek), sadece dönemine damga vuran Yapı Kredi Yayınları'nın efsane Yönetim Kurulu Başkanı olarak değil başarılı romanların yazarı olarak da anıyoruz.

Hadi sözünü açmışken kısaca bahsetmeden geçmeyelim: Selçuk Altun Türkiye'deki kültür sanat dünyasına büyük

katkılar sağlamış, vesile olmuş bir bankacı. Yapı Kredi Yayınları'nın kültür sanat alanında ataklar yapmasına vesile olmuş, kitap dostu, bibliyofil, koleksiyoner ve yazmaya geç başlasa da kısa sürede okurunu kazanmış bir yazar aynı zamanda.

Z. Adlan'ın renkli yaşamından pasajlar

Selçuk Altun'un bu yeni romanı *Ayrılık Çeşmesi Sokağı*, ara başlıktan da anlaşılacağı üzere, ana karakteri II. Mahmut'un soyundan gelen kurmaca bir akademisyen Ziya Adlan'ın hayat hikâyesinden renkli sayfalarıdır. İşte burada da ana başlıktaki zıprılık devreye girer. Selçuk Altun'un romanlarında kahramanların hayatlarında hep bir zıprılık, hinlik söz konusudur. Bu da okurun hikâye akışındaki takibini renklendirir, sürprizler yapar ve okura keyifli anlar yaşatır. Ve kısa sayfalı romanlarının bir solukta bitmesine üzülmü ama estetik bir yazarın kaleminden çıkan kallavi bir hikayeyi okuduğunuzun ayırdına sayfalar bittiğinde varırsınız.

Ziya Adlan, Cenevre'de okuyup, profesörlüğe kadar yükselip ailesinden koptuğu konağa geri döner. Kanserdir ve biz onun son günlerine tanıklık ederiz. Osmanlı Hanedanlığı'na mensup olan Ziya Adlan, son günlerini yanına aldığı yardımcısı Artvin'e anlatır.

Artvin, isminden anlaşılacağı üzere, nevi şahsına münhasır bir karakterdir. Doktora öğrencisidir ve tek tutkusu saksa-fon çalmaktır. Azmederek giriştiği bu zor müzikal sürecin tam meyvelerini toplayacağı sırada, kimliği belirsiz kişilerce dövülür ve sol elinin iki parmağını kaybeder. Bu trajik olay hayatını ve kaderini değiştirir Artvin'in. Maceralı süreçlerde ona bu işkenceyi yapanları bulmakla geçer hayatı. Bu serüvenin ortasında Ziya Adlan'la yolları kesişir. Ziya Adlan'ın da kendi hayatındaki maceralarını sırtlanarak kader yoldaşlığı yaparlar Adlan'ın kanserden kısa kalan ömründe. Ve hikâyelerinin sonuna doğru büyük bir sürprize ilerlerler birlikte.

Beckettvari bir serüven

Selçuk Altun'un her romanında karakterler yanlarına bilgeliklerini de alırlar ve bizi kendi hikâyelerinin yanında bilgeliklerinden de ipuçları paylaşarak metni daha da eğlenceli kılarlar.

Altun'un bu romanının az önce anlattığım iki hayat ve iki hikayenin yanı sıra çevresinde İrlandalı oyun yazarı, eleştirmen ve şair Samuel Beckett dolanır. Felsefe profesörü Ziya Adlan'ın tutkusudur Beckett. Onun *Godot'yu Beklerken* adlı ünlü oyununun şifresini çözer. Önce neden Beckett bu romanın gizli üçüncü kahramanıdır, ona bakalım isterseniz. Selçuk Altun kitabına dair verdiği bir söyleşide şöyle açıklıyor konuyu:

"Beckett entegre, estetik ve gizemli bir kültür-sanat kişisi; 20'nci yüzyılın Shakespeare'iydi. Değil yapıtlarını irdelemek, hayat hakkında da konuşmazdı. Mektuplaşmayı yeğlerdi; 20 binden fazla yazmıştır. Oyunlarından *Catastrophe* 7 dakika ve *Breath* 45 saniye sürer. Kendisi değil, ama başyapıtı *Godot'yu Beklerken* ıskalandı. Verdiği onca ipucuna rağmen

Selçuk Altun

akademisyen ve izleyiciler oyunu çözemeyince o da içinden güle güle gitti. Romanının bir parçasıdır bu olgu; ıskalana-cağına bahse girerim!"

Gelelim çözülen şifreye! Selçuk Altun bize oyun oynar burada. Çünkü aslında şifreyi çözen kişi Ziya Adlan değil, yazarımız Selçuk Altun'dur.

2011 yılında basına haber olan bir konudur bu aslında. Selçuk Altun, uzun çalışmasının sonucunda *Godot'yu Beklerken*'in şifresini çözmüş ve bu konu hem Türkiye'de hem de dünyada ses getirmişti. Beckett'in ünlü oyunundaki sır şuydu, Ziya Adlan'dan, pardon yazarımız, Selçuk Altun'dan dinleyelim:

"Bir biyolojik terim olan symbiosis aynı ortamda buluşan iki değişik organizmanın birbirinden etkilenmesi anlamına geliyordu. Aklıma birden; buyurgan bir filozof ve traji-komikleşme arasında gelgitler yapan Estragon ve Vladimir nam karakterler geldi. Godot'yu çözmüştüm; o God (Tanrı) ile İdiot (Budala) sözcüğünün son iki harfinin birleşmesiydi. Bu ipucunun üstüne bir de Estragon'un takma adıyla (Gogo) ile Vladimir'inkilerini (Didi) ekledim. Orada da Godot'ya yakın bir sufle vardı. Evet, Godot'un gelmesine gerek yoktu; o zaten sahnede idi. İki arkadaş bir absurd oyuna yakışır şekilde aralarında şakalaşıyor, izleyiciye tuzak kuruyorlardı; Godot onlardı!"

Selçuk Altun'un *Ayrılık Çeşmesi Sokağı* adlı bu yeni romanını bir an önce edinmenizi öneririm. Hem kısa, hem kallavi hem zıprır bir roman okuyacaksınız. Romanı okurken pek çok sürprizle, bilgiyle ve evet bir de Ziya Adlan'ın üniversiteden arkadaşı Enis Batur'la karşılaşacaksınız. (●●●)

AYRILIK ÇEŞMESİ SOKAĞI

Selçuk Altun

İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI 2020

FÂNİ ÂLEMDE HOŞ BİR SADA: MARTİN LİNGS

Martin Lings (Şeyh Ebubekir Sirâceddîn) bir şair, müellif, mütercim ve edip olmasının yanı sıra kelimenin aslî anlamında fakîr hüviyetiyle gönül dünyamızda iz bırakan entelektüellerden birisidir. Batıdaki düşünce ve hayat tarzına yeni bir soluk getiren Martin Lings, İslâm'ın öncelik ve inceliklerini kendi hayatına ve etrafındakilere aktarma konusunda büyük çaba sarf etmiştir.

20. yüzyıl - kaotik bir dönem

20. yüzyıl başları, dünyanın tüm bölgelerinde olduğu gibi Avrupa'da da geniş çaplı bir kaosun hükümran olduğu bir döneme karşılık gelir. Kilise geniş halk kitleleri üzerindeki nüfuzunu kaybetmiş, din ise arka plana atılarak “ben-merkezi” anlayışlar öne çıkmıştır. Tüm bu olumsuzluklar mevcut buhranı katmerli hale getirirse de kurtuluşu İslâm'da gören kimi entelektüellerin, Batıdaki düşünce ve hayat tarzlarına yeni bir soluk getirdiklerine tanık oluruz. İngiltere'nin kuzeyinde yer alan Lancashire'de dünyaya gelen Martin Lings de bir şair, müellif, mütercim ve edip olmasının yanı sıra kelimenin aslî anlamında fakîr hüviyetiyle gönül dünyamızda iz bırakan bu entelektüellerden birisidir.

Martin Lings, 1909'da dünyaya gelir ve Protestan bir aile çevresinde yetişir. Babasının görevi nedeniyle çocukluğunun bir bölümü Amerika'da geçse de aile tekrar İngiltere'ye döner dönmez eğitime burada devam eder. Oxford Üniversitesi İngiliz Edebiyatı Bölümü'nde öğrenirken, içinde bulunduğu durumu sorgulamaya başlar ve bir arayış içine girer.

Arayışla geçen yıllar ve Guénon'un yazıları

Hocaları arasında, *Namria Günükler'i*ni kaleme alan C. Lewis de bulunmaktadır. O sıralarda Hindüizm ve Doğu İrfânı incelemeye koyulan Lings, Fransız asıllı Müslüman mütefekkir René Guénon'un yazılarını okuma fırsatı bulur. Bunu işten Lewis'in bir miktar hayal kırıklığı yaşadığı söylenir. Martin Lings'in hakikat arayışı, artık farklı bir sürece girmiştir. Guénon'un yazıları, iç dünyasında belli bir karşılık bulmuş ve

kendi ifadesiyle hakikate hiç olmadığı kadar yakın hissetmesini sağlamıştır. 1932'de Oxford'dan mezun olunca, bir süreliğine Litvanya'da Kaunas Üniversitesi'nde Anglo-Saxon ve Ortaçağ İngilizcesi dersleri verir. Daha sonra Mısır'a, 11 yıl boyunca İngiliz Edebiyatı dersleri vereceği Kahire Üniversitesi'ne geçer.

Bir rehber arayışı

Martin Lings, çocukluk yıllarından itibaren aralıksız dua etmiş ve kendisine yol gösterecek bir müşşide karşılaşmayı

Martin Lings, en girift meseleleri bile anlaşılır bir dilde aktarmaya özen göstermiş, İslam'ın zahiri ve bâtinî yönlerini bir bütün olarak ele almak suretiyle yalnızca uzmanlara değil genel okurun ihtiyaçlarına da hitap edebilmiştir. Ayrıca Müslümanlara yönelik islamofobik yaklaşımların öne çıktığı dönemlerde, İslam'ın gür sesini özellikle entelektüel çevrelerde duyurmaktan geri durmamıştır.

dilemiştir. Ne ki böylesi bir müşşidin (Şeyh Ahmed el-Alevî) ismine ulaştığında, şeyhin üç yıl önce vefat ettiğini öğrenir. Fakat o günlerde İsviçre'nin Basel şehrinde, Frithjof Schuon (Şeyh İşâ Nüreddin) isimli bir zâtın bir zâviye tesis ettiğini öğrenince Basel'e gider. Zâviye olarak kullanılan mekânın kapısını açan kişi, kendisine uzun yıllar yoldaşlık edecek olan Titus (Sidi İbrahim İzzeddin) Burckhard'tır. Lings'in gelişinden haberdar olan Frithjof Schuon, eğer kendilerine katılmayı arzu ediyorsa Müslüman olması gerektiğini iletir. Böylece Martin Lings, İslam'la müşşerref olarak Ebubekir Sirâceddin ismini alır. Kendisini tanıyanlar, sıdk ve hilm sahibi bir kişiliğe sahip olması nedeniyle ismin onu çok iyi yansıttığı görüşündedirler. Sonraki yıllarda dahil olduğu bu iklim ve sanatkâr kişiliği birleşerek birbirinden değerli eserler kaleme almaya başlar. 1944'te çocukluk arkadaşı Leslie (S. Râbia) Smalley ile evlenir ve Kahire'nin kalabalıktan uzak bir muhitinde yaşamaya başlarlar. 1948'de eşiyle birlikte hacca giderler. Guénon'nun 1951'de vefatı ve 1952'de Mısır'da patlak veren siyasi kargaşanın ardından Lings ve eşi Londra'ya dönmek durumunda kalırlar.

Yoğun telifatla geçen yıllar

Londra'ya döndükten sonra doktorasını tamamlayan Martin Lings, British Museum'da Doğu elyazmalarının bulunduğu bölümde önemli görevler üstlenmiştir. *A Sufi Saint of the Twentieth Century: Shaykh Ahmad al-Alawi (Yirminci Yüzyılda Bir Velî)*, *Ancient Beliefs & Modern Superstitions (Antik İnançlar&Modern Hurafeler)*, *The Book of Certainty: The Sufi Doctrine of Faith (Gerçek Bilgi; Yakîn Risâlesi)*, *Eleventh Hour (11. Saat)*, *What is Sufism? (Tasavvuf Nedir?)* ve *Mekke* gibi irfân ve modern insanın konumu üzerine yazdığı eserlerin yanı sıra *The Heralds* gibi şiir kitapları telif eden Martin Lings'in *Muhammad: His Life Based on the Earliest Sources (Hz. Muhammed'in Hayatı)* isimli siyeri, yalnızca İngiltere'de değil Türkiye dahil İslam âlemindeki çok sayıda okura ulaşmıştır.

Âhırzaman ve imkânları

Martin Lings'e göre âhırzamanın alametleri, Ortaçağ'dan itibaren daha aşikâr bir hal almıştır.

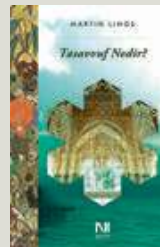
Yaşlanan bir bedenın kimi zaaf ve noksanlıkları olsa da tecrübi birikimin yeni bazı imkanlar sunması gibi *11. Saat* meselinde izah bulduğu şekliyle âhırzamanda hakikatin onu arayan az sayıda kişi için ulaşılır olması başlı başına bir imkân gibi durmaktadır. Müşşidi Şeyh İşâ Nüreddin ve dostu Sidi İbrahim İzzeddin ile aynı doğrultuda Lings de sanatın

özünde aslî anlamda gelenek (tradition) izleri taşıdığını düşünen büyük bir sanatkâr ve ediptir. Ona göre geleneksel öğretilerde sembollerden oluşan bir âlem tasavvuru mevcuttur ve sembollerde içkin olan anlama erişmek, bir bakıma insanın çevresini ve kendi hüviyetini anlaması açısından büyük önem taşır. Bir bedene oranla kalbin merkezî konumu gibi makrokozmdan mikrokozmda merkezidir. İlahî nefha üflenmiş insanın aksine modern insan "son"un yakın olduğunu fark eder ancak kâinatın yüksek menzillerine kayıtsızdır. Oysa insan, bu geçici âlemde halifetullah şeklindeki konumu gereği beşerî halden beşer-üstü tabiatına yükselme çabasında olmalıdır.

Lâtîf bir entelektüel olarak Martin Lings

Ele aldığı konulara büyük bir incelik ve titizlikle yaklaşan Martin Lings, İslam'ın öncelik ve inceliklerini kendi hayatına ve etrafındakilere aktarma konusunda büyük çaba sarfetmiştir. Kent'teki evine ziyaret için gelenler, misafirlerini mütevazı bahçesinde gezdirirken yaptığı hoş sohbetlerine tanıklık etmişlerdir. Bu yönüyle Martin Lings, en girift meseleleri bile anlaşılır bir dilde aktarmaya özen göstermiş, İslam'ın zahiri ve bâtinî yönlerini bir bütün olarak ele almak suretiyle yalnızca uzmanlara değil genel okurun ihtiyaçlarına da hitap edebilmiştir. Ayrıca Müslümanlara yönelik islamofobik yaklaşımların öne çıktığı dönemlerde, İslam'ın gür sesini özellikle entelektüel çevrelerde duyurmaktan geri durmamıştır. İslam sanatının arka planında yer alan muazzam anlam dünyasına ilişkin gözlemlerini konferansları ve eserleri yoluyla yediden yetmişe tüm sevenleriyle paylaşarak bu fânî âlemde hoş bir sadâ bırakan Martin Lings (Şeyh Ebubekir Sirâceddin), 12 Mayıs 2005 yılında Mahbûb'una kavuşur. Ömürlerini Gerçek Sahibine adayarak O'nun Habib'inin izinden gidenlere selâm olsun. ﴿﴾

Yazıda geçen kitaplar

Evime; daireme kadar gelen Jose Arcadio'nun kanını takip etmiş ve annesi Ursula beni oğlunun ölüsü başında görünce olan olmuştur.

ÖLDÜRDÜN ONU!

Anlaşıldığı gibi G.G.Marquez'in Yüzyıllık Yalnızlık romanının içindeyiz.

Oraya gittiğimde ölmüştü zaten. Beş dakika öncesi Peyami Sefa ve Cahit Sıtkı Tarancı beylerle evimdeydim.

Efendim bir silah patlaması duyulmuş. Kan kapının altından süzül-müş, oturma odasına geçmiş Türkler Sokağı'na kadar inmiş, Buendiaların....

Evinin tam karşısına gelmiş, halıları kirletmemek için duvar diplerinden dolaşmış

Vay be kana bak!

Kolombiya karakolu.

Aureliano Jose'ye ders çalıştıran Amaranta'nın sandalyesinin altından görünmeden süzölmüş. Kileri geçmiş, ekmeği pişirmek üzere olan Ursula'nın bulunduğu mutfığa gelmiş durmuş.

Çok ilginç yahu!

Benim apartmanıma evimin dairesine kadar da çıkan kandan iz yok mu?

Kan merdivenlerden yukarı nasıl çıksın ya hahaha

Başkomiser kendince inandırıcılığına katkıda bulunmak için masanın üstüne karnıyla beraber çöktü.

Kan bilinçli diyor bilim adamları bu bilinçle hareket etmiş olabilir. Ama merdivene nasıl çıksın bu da fiziğe aykırı.

Buendiaların halılarını kirletmemek için duvar diplerinden geçmiş ama o nasıl oluyor?

Ve nezaret.

Tüm bunlar başıma nasıl geldi? Dün Peyami Sefa'nın Dokuzuncu Hariciye Koşu'sunu okuyordum sonra da üzerine tatlı niyetine birkaç Cahit Sıtkı Tarancı şiiri serpiştirdim. Gece deliksiz uyudum ve kalktım; Peyami Sefa çalışma odamda daktilo ile çalışıyor, sonra zil çaldı Cahit Sıtkı Beyler kapıda...

Sonra Yüzyıllık Yalnızlık romanını okumak için balkona çıktım. Karşı apartmandan kapıma kadar bir kan geldi ve onu takip ettim; Maconda'da hiçbir zaman çözilemeyen tek sırlı cinayetin içine düştüm.

Kemal Tahir dedik Kelleci Memet çıktı. Demek başka şey istesem olacak. Arthur Conan Doyle'nin Sherlock Holmes'inin dava bakmasını istiyorum o zaman.

Beni mi çağırıyor?
Evet, beni çağırıyor.

Ya buradan hiç çıkamazsam. Romanlardaki gibi...

Cinayetten birini getirdik komiserim. Kelleciymiş.

Cinayet?
Allahhhh!

Kelleci Memet önüm-den elleri kelepçeli geçti gitti.

Derken Kelleci Memet'i yanıma getirdiler. Bu romanını okumadığım için bilmiyorum nasıl birisi. Belki kader mahkumudur. Ama ismi kelleli melleli korkutucu geliyor. Devlet Ana'dan olsa tanırdım.

Yanına yanaştım

ve...

"Ben Sherlock Holmes..." diye fısıldadı

1865’TE BEN, BİR DİLİN KIYISINDA ŞİİRLE

1865’te Ben, varlıkla yokluk arasında mütereddit bir ruhla dolaşanlar için sahici bir dertleşme. “İnsan, bu dünyada şairane mukimdir,” demişti Hölderlin. Yıldız’ın şiirleri dil aracılığıyla bu mukim olmanın imkânlarını sonuna dek yokluyor.

Bir şiirin içinde tarihler geçiyorsa, şiirle tarih arasında kurulması elzem bağları hatırlarım ilk elde. Tarihsiz şiir de, şiirsiz tarih de muhaldir. Bilincimizin dehlizlerinde iki fiyakalı dektif gibi dolaşır her ikisi de. Birini diğerinden ayırmak ne derece mümkün? Türkçenin tarihi şiirimizin de tarihi değil midir bir bakıma? Bu bağı nerede aramalı? Sivil şairimiz Ece Ayhan, *Bir Şiirin Bakır Çağı*’nda şöyle söyler: “Evet, gerçekten, eğer şair şairse yarısı tarihçidir! Yani şiir ve tarih, bu uslu ve halim selim Anadolu’da iç içedirler.” Bu iç içe oluşu, şiirin hafızayla yani geçmişle kurduğu ontolojik kaygılar özelinde değerlendirebiliriz belki de. Tarih bir kökse, hafıza o kökün saçaklarıdır.

1865’te Ben, Bünyamin Yıldız’ın uzun yıllar sonra nihayet yayımlanan ilk şiir kitabı. Nihayet diyorum, çünkü Yıldız’ın nerdeyse çeyrek asra varan şiir macerası iki kapak arasında derlenip toplanıp görücüye çıkma imkânı buldu. Kitaptaki şiirler, Yıldız’ın bu tarihsel kesit içinde hangi ana/ara arterlerde dolaştığını göstermesi açısından oldukça anlamlı. Nerdeyse otuz yıllık bir şiir birikiminin hepsinin bir kitapta toplanmasının hem biçim hem de içerik açısından bize daha yetkin ve sağlıklı bir okuma sunacağı da atlanmamalı kanımca. Kitabın ilk şiiri Nikel ile son şiiri Bir Geliyor Ki arasında estetik söyleyiş ve dil işçiliği açısından hatırı sayılır bir kaygı birlikteliği var. Bunu şairin yıllar önce şiirle imzaladığı mesuliyet ortaklığının bir tezahürü olarak okuma tafaftarıyım. Elbette insan neredeyse orasıdır: “kaç kişi anlıyorki şiirden diye kişiyi terkedelim/ kaç kişi den anlıyor şiir/ bu şekilde bir soru daha soralım” (Der Saç, s.61)

Dil anlamı örterse

Bünyamin Yıldız’ın şiirinde “kaygı”nın merkezinde her zaman dil var. Bir şeyi nasıl anlatabilirim kaygısından

bahsetmiyorum, hayır. Bahsettiğim kaygı dilin kendisinde yoğunlaşan bir karaktere sahip. Onun şiirleri dergilerde yayımlanırken, yapılan eleştiriler daha çok şiirinin zor anlaşılır olduğu hatta anlaşılmaz olduğu merkezinde odaklanıyordu. Kim anlaşılmamak için yazar? Bu eleştirileri, haklılık paylarını da gözeterek şimdilik bir kenara bırakalım. Çünkü Yıldız’ın şiiri bir dilin kıyısında yapılan arkeolojik bir kazı gibidir. Bir kelime arkeolojisidir onun şiiri. Anlamdan dile doğru değil de dilden anlama doğru bir seyrüsefer hattı kurmaya çalışır şair. Bu açıdan dil, kelime oyunları, imgeler, analogiler bir gerilim hattında bizi şiirin/şairin uyanıklığıyla baş başa bırakır: “dövük eşyalar arasında gece gün dolaşırım/ hiç bulamam kütük gibi yumuşağını soğuk gibi arsızın” (Nikel, s.7)

Kuşkusuz “zor” bir şiir yazıyor Yıldız. Bu zorluğu şairin dile yüklediği misyon özelinde kullanıyorum. Yıldız şiiri hem biçim hem de içerik açısından okuru uğraştırmayı seviyor.

Bünyamin Yıldız'ın şiirinde "kaygı"nın merkezinde her zaman dil var. Yıldız'ın şiiri bir dilin kıyısında yapılan arkeolojik bir kazı gibidir. Bir kelime arkeolojisi onun şiiri. Anlamdan dile doğru değil de dilden anlama doğru bir seyrüsefer hattı kurmaya çalışır şair. Bu açıdan dil, kelime oyunları, imgeler, analogiler bir gerilim hattında bizi şiirin/şairin uyanıklığıyla baş başa bırakır: "dövük eşyalar arasında gece gün dolaşırım/ hiç bulamam kütük gibi yumuşağını soğuk gibi arsızın"

Eziyet kelimesi kaba olacağı için uğraştırıyor dedim. Bir şiirden, yazıldığı dili dönüştürmesi, derinleştirmesi beklenir elbette. Ne var ki, dil kendi doğal bünyesi içinde "yapay" bir müdahaleyle içi dış edildiğinde anlamı örtmeye başlar. Yıldız şiirinin zor yönü aynı zamanda onun zayıf yönü de. Dil anlamı örttüğünce, okurun kelime oyunları içinde kaybolma tehlikesi baş gösterir: "bugün biçğin gölüne girmiş ördek/ almış nefes almış turne/ demiş yunuk madem ek/ hık demiş eltmış gelmiş/ cilk/ biristanbul şivesiz" (Şive, s.11)

Demek istediğim, bir şiiri sadece sentaksları, kelimeler arasında kurulan ses/prozodi öğeleri için okumayız. Biçimle anlam arasındaki altın dengeyi yitirdiğinizde arada sadece dilin zarında yankılanan ritmik sesler kalır. Hâlbuki şiir, bu ritmik seslerden daha fazlasıdır. Yıldız'ın bazı şiirleri yer yer bu riskleri içinde barındırıyor. Dil anlamı örterse müşkülpe-sent okur alır başını gider. Burada iş, okurun maharetine kalmış artık. Dille zoraki bir kavgayı göze alıp şiirin çeperlerini yoklamaya ahdetmiş bir okur için sadece anlam değil dil de bir mevzidir. Gözü pahasına o mevziyi ele geçirmenin soylu kavgasını verir o. 1865'te Ben'deki şiirleri bu gözle okumakta fayda görüyorum.

İşkân önerileri

Bünyamin Yıldız şiirinde mazinin ayrıcalıklı bir konumu var. Yukarda bahsettiğim tarih ve hafıza denkleminde bir hatırlama/unutmama imgelemi içinde kendine bir yurt kuruyor şair. Mazi dedim ama bu mazi bir nostalji havasından ziyade bilinci ve duruşu kavi kılan bir enstrüman gibi kullanılıyor Yıldız şiirinde. Daha uç bir şey söyleyeyim, onun şiirinde maziye geçmişte değil de gelecekte aramak gerek belki de. Gelecekte bir mazi var mı? Zaman sarmalını ters yüz edersek niye olmasın? Ki, bu tavır Yıldız şiirinde pek de yabancı olmadığı bir olgu: "1865'te ben/ epey eskimiştim/ madeni bir raftan/ peynir mi ne indirmiştim" (1865'te Ben, s.14) 1865 bir tarih şüphesiz ama hangi takvimin tarihi? Belki miladî değil de hicrî bir tarihtir bu, 'epey eskimiştim' dizesini kerteriz alacak olursak. İnsan geçmişinde değil geleceğinde eskir şüphesiz.

İskele başlıklı şiir, Yıldız'ın biçimle içerik arasında kurmaya çalıştığı ilginç korelasyonu örnekleyen bir metin. Tam on bir sayfalık bu uzun şiirde, nerdeyse birkaç kelimeyle örülmüş kısa kısa dizelerin sıralanmasıyla bir iskele imajı da oluşturulmuş gibi. O şiirden iki dize: "Ben aradakiyim/ mütereddid" (İskele, s.32) Yıldız şiiri, çelişkilerin ve sorguların içinde

bir var oluş kaygısı çekiyor daha çok. Belki de yok oluş kaygısı demeliyim. Şairin zamana yani maziye attığı çapanın ucunda bu kaygının ayak izlerini görüyoruz. "herşeyin içinde kaybolduğu bu düşten çıkıyorum az daha düş" (Hatasız Şair, s.34) Mazi söz konusu olduğunda unutmak da yadırgatıcı bir hâldir. Bir tezat gibi görünmesine rağmen hatırlamak da korkutucudur. Hatırlamanın ıstırapıyla dolu olsa da, şair tam orada bir direnç noktası aramaktadır: "insanım unutmaktan utaniyorum/ hatırlamak korkutucu olsada hatıralar/ dan bir tat umuyor içimdeki proust/ içimdeki şerefe: kurban" (Mürchie Che Ne, s.65)

Yıldız şiiri, bir anlam örgüsü içinde konuşmaya başladığında dilin içinde bir gerilim hattı gibi duran kelimeler birer hakikat remzine dönüşüyor. Var olduk, peki yok olmaktan nasıl kaçınacağız, mümkün mü bu? Gelmiş bulunduk bir kere bu dünyaya. Hatta kendimizi gelmiş bulduk. Ya ötesi? "şu sözü güzellikle yazıyoruz;/ bizim gitme zamanımız geldi/ ama bağrımızda bir mürekkep/ her gizli diviti bildi/ hebadır burada kalmaklığımız/ hebadır götüren de oraya/ cüssemizi (Sol Omza, s.47) Şairin maziyle kurduğu diyalektik ilişkinin çeşitli veçheleriyle yüzleştikçe, bu varlık/yokluk meseli şiirsel bir hesaplasmaya dönüşüyor giderek: "kardeşim ah gün çıkarmadan bu dünyada yapamaz mıyım hiç/ şey/ kardeşim nereye baksam suçlu olmadan yürüyemez miyim" (Gün Çıkarması, s.56)

1865'te Ben, varlıkla yokluk arasında mütereddit bir ruhla dolaşanlar için sahici bir dertleşme. "İnsan, bu dünyada şairane mukimdir," demişti Hölderlin. Yıldız'ın şiirleri dil aracılığıyla bu mukim olmanın imkânlarını sonuna dek yokluyor. "ben ömrümün çoğunda seni bekliyor/ kalanında özlüyorum" (İşkân Önerileri, s.98) (●●●)

HAŞİM ŞAHİN

hasimsahin@gmail.com

“ÂLİMLERİN YAŞADIĞI EVDE KEDİ DE ÂLİM OLUR”

Ahmed Erbilgin

Önemli tasavvuf araştırmacılarından rahmetli Annemarie Schimmel’in *Şark Kedisi* adlı kitabını okuduğumda, kedinin Doğu toplumu özelinde kadim zamanlardan bu yana insan hayatında muhtelif yönlerden edindiği konumu bir kez daha anlamış oldum. Schimmel kitabında şark kedisinin muhtelif toplumlardaki yerini ana hatlarıyla ele almakta, bu argümanlar çerçevesinde şark metinlerinden derlediği kediye ait imgelere yer vermektedir.

Keder göğsümü sıkıştırıp ezdiğinde;
Derim ki: Belki dağılırlar günün birinde;
Yoldaşım bir kedi, sadık dostum
Kitaplar, lambaysa sevgilimdir

(Ahmed Ibn Fâris, ö. 932)

Kediler kadim zamanlardan beri insan hayatının içerisinde yer alıyor. İstanbul’un en güzel ve sakin mekânlarında her an rengârenk kedilerle karşılaşmak mümkün. Eyüpsultan, Üsküdar, Süleymaniye, Kocamustafapaşa, Sarıyer, Beşiktaş her nereye gidersek bir cami avlusunda, bir mezarlıkta, sokak aralarında bize tebessüm ettiren bir kediye rastlarız. Hemen herkesin kedilere dair bir anısı, onlarla bir hikayesi, hayatına dokunan bir yanı, belki de yoldaşlığı vardır. Tıpkı Azra Erhat’ın çocukluk anılarının kahramanı, bir gün gidip bir daha geri dönmeyen Pisiağalar’ı, Atasoy Müftüoğlu’nun Prens’i, Arif Bilgin’in Pamuk’u, bizim evimizin neşesi Boncuk’umuz gibi. Bazı mekânlar oranın sahibi kabul edilen kedilerle sembolleşmiştir. Kediler çocukluk dönemlerimizin en önemli kahramanlarıdır. Çoğumuz, içerisinde kedilerin yer aldığı hikayelerle büyümüşüzdür. *Çizmeli Kedi* masalı-

nı bilmeyen hemen hiçbir çocuk yoktur herhalde. Kediler evlerimizin şen şakrak misafirleridir aynı zamanda. Kedi tutkusunun ve sevgisinin tarifi mümkün değildir pek çok insan için.

Mumyalanmış kediler

Haliyle, hayatımızda böylesine önemli bir yere sahip olan kadim dostumuz ile ilgili geniş bir literatür de oluşmuş zamanla. Kedilere dair hikâyeler, şiirler, şarkılar, deyimler, atasözleri, fıkralar yazılmış, okunmuş, anlatılabilmiştir. İnsanoğlunun bu dostuna karşı ilgisi sadece edebiyatla sınırlı da kalmamış, geçmişte ona kutsal anlamlar da yüklenmiş. Vaktiyle Orta Anadolu’ya yaptığım bir seyahat sırasında ziyaret ettiğim Aksaray Müzesi’nde karşılaştığım kedi mumyaları beni hayli etkilemişti. Müzede antik dönemden kalma çok sayıda insan, bebek mumyalarının yanı sıra birkaç tane kedi mumyası da sergileniyordu. Kedilerin insanlar tarafından sevildiğini bilirdim, ama bu mumyalar kedinin insanoğlu için ne kadar muazzam bir değere sahip olduğunun geçmişten bugüne yansıyan en somut göstergeleriydi.

Şark kedisi

Önemli tasavvuf araştırmacılarından rahmetli Annemarie Schimmel'in *Şark Kedisi* adlı kitabını okuduğumda, müzede gördüğüm mumyaları da düşününce, kedinin Doğu toplumu özelinde kadim zamanlardan bu yana insan hayatında muhtelif yönlerden edindiği konumu bir kez daha anlamış oldum. Schimmel: "Şark kedisi çeşitli formlarda ortaya çıkar. Masallarda ve şiirlerde dolaşır, saraylara ve sufi dergâhlarına yerleşir, minyatürlerde görünür, doğa bilimleri tarafından incelenir ve büyülerde kullanılır, kısacası, her zaman yeniden gizem kazanır, insancıl, insanüstü ve büyüleyici olur" cümleleriyle tanımladığı şark kedisinin muhtelif toplumlardaki yerini ana hatlarıyla ele almakta, bu argümanlar çerçevesinde şark metinlerinden derlediği kediye ait imgelere yer vermektedir.

Schimmel'e göre, kedi İslamiyet öncesi dönemden beri Şark toplumunun hayatında önemli bir yere sahipti. Bu sevimli hayvan Eski Mısır'da kutsal kabul edilmekteydi. Efsaneye göre Tanrı Ra'nın kızı Tafnut'un kendisini takip etmek üzere gelen Thot'a altın renkli bir kedi şeklinde görünmüştü. Kedinin kutsallığı Mısır'da çok yakın dönemlere kadar devam etti. Kedi Müslüman toplumda da ayrıcalıklı bir yere sahip oldu. Hz. Peygamber'in kedilere muhabbet duyduğu, kedilere sevgisi nedeniyle Ebû Hureyre'yi övdüğü bilinmektedir. Öyle ki, zaman içerisinde kedi sevmenin imanın bir parçası ve imanı kuvvetlendiren etkenlerden birisi olduğu dile getirilmiş, kedilerin alındaki lekeler Hz. Peygamber'in okşamasıyla ilişkilendirilmiştir. Yine, Hz. Peygamber'in namaz kıldığı sırada üzerinde uyuyan kedinin rahatsız olmaması için elbisesinin eteğini kestiği yönündeki rivayeti de İslam kültüründe kedinin sahip olduğu konumu ortaya koyan bir yaklaşım olarak değerlendirmek mümkündür.

Biraz da İslâm medeniyetindeki bu konumuyla ilişkili olsa gerek, kediler İslâm tarihi boyunca âlimlerin, şeyhlerin en iyi dostu olmuşlardır. "Âlimlerin yaşadığı evde kedi de âlim olur" sözü muhtemelen bu anlayışın bir ürünü olsa gerektir. Muhtelif yüzyıllarda çizilen minyatürlerde derviş ve kedi imgesi sık sık işlenmiştir.

Derviş kedi

Schimmel, eserinde uzmanlık alanı olan tasavvuf kültüründe kedinin yerine, İslam tasavvufunda kedinin yerini bilhassa vurgulamıştır. Mesela, Kuzey Afrika'daki Hedava tarikatı üyelerinin kedi ile ilgili uygulamaları oldukça dikkat çekicidir. Bu tarikatın mensupları, birçok derviş gibi kedinin de insana benzer şekilde abdest alıp gün boyunca dua ettiğine inanıyorlardı. Bu nedenle kedinin artık bıraktığı yemeği yemekte bir sakınca olmadığını düşünüyorlardı. Tarikata yeni giren müritlere kedicik anlamında kuetat denmekteydi. Tekkede büyüyen kedilere insan ismi veriliyordu. Bunun nedeni ise kendilerine söyleneni anladıkları için kedi ruhunun insan ruhuna benzediğine inanmalarıydı. Kedi, Türk tasavvufunda da etkili bir yere sahipti. Konya'da Pisili Sultan türbesi adıyla bilinen bir makam bulunmaktaydı.

Boncuk

Aramıza kara kedi girmesin!

Kadim dostlarımız elbette ki her zaman iyi ve sevimli yaratıklar olarak görülmemiştir. Bazen bir uğursuzluk sembolü, bazen kurnaz ve sahtekâr, nankör, bazen bencil bazen de hırsız kimliği yüklenmiştir kedilere. Mesela, Nasreddin Hoca'nın eve aldığı ciğeri komşularıyla yiyen hanımının, suçu yüklediği ve günah keçisi ilan ettiği kedi gibi. Eserde bu fıkranın Mevlana'nın *Mesnevî*'sinde yer alan geniş bir versiyonuna da yer verilmiştir. Bencilliği, acımasızlığı ve çıkarıcılığı ile ilgili olarak ise dilden dile nakledilen bazı atasözleri aktarılmıştır. Mesela, "Kediyle köpeğin dostluğu kasabın önüne kadardır"; "Kedilerin kanatları olsaydı, serçelerin hali yamandı" bunlardan sadece ikisidir.

Kediler bazen uğursuzluk sembolü olarak da kabul edilmiştir. Mesela, Ortaçağ Avrupa'sında şeytani varlıklar olarak görülüyorlardı. Doğu kültüründe de zaman zaman kedi kılığına giren yaratıklar tasvir edilmişti. Toplumun bazı kesimlerince geçmişten günümüze bazı eleştirilere neden olsa da kediler bizim hayatımızın en değerli parçaları. Pek çok insanın toplumsal duyarlılığının da denetim mekanizması. Onlar hayatımızda hep vardılar ve var olmaya da devam edecekler. Dünya bizim olduğu kadar, bizim dışımızdaki canlıların da yaşam alanı.

Öneri: Kedilere dair okuma yapmak isteyenler, Schimmel'in kitabının yanı sıra, Beşir Ayvazoğlu'nun *Saatler, Ruhlar ve Kediler*, Dorris Lessing'in *Kedilere Dair* ve Julia Bachstein'in derlediği *Kedi Hikâyeleri* isimli kitapları okuyabilirler. (◀▶)

ŞARK KEDİSİ

Annemarie Schimmel
ÇEV: Firuzan Gürbüz Gerhold

ALFA YAYINCILIK 2020

KÖPEKLERİN BAKIŞLARINDA BİRER KEMAN TADI*

Bugün modern resim sergilerinde görüp de “Bu ne şimdi? Aynısını ben de yaparım” dediğimiz eserlerin belki de tamamını derinden etkilemiş, dâhi denecek bir sanatçı Kandinsky. Bizim rastgele çizgiler, gelişigüzel renkler olarak gördüğümüz resimlerin altında ciddi bir kurgu/maksat olduğunu açıklaması babında *Sanatta Ruhsallık Üzerine*, gerçekten muazzam bir eser.

II. Mahmut döneminde, mumun hammadresi olan kuyruyağındaki bir fiyat artışı sebebiyle medrese öğrencileri kazan kaldırırlar. Çünkü akşamları mum ışığı olmadan çalışmazlar, sohbet edemezler... Bugün biz yukarıdan aydınlatılan parlak odalarımızda oturduğumuz için ışık ve gölgeye, o medrese talebeleri gibi bakamayız. Eşyanın arkasına saklanan, alevle birlikte dans edip köşe bucak kaçan gölge, onlar için bazen dost bazen düşman; fakat sabit olmayan varlığıyla her daim hayatın içindeki bir gizemdi... İşte Gombrich, *Gölge* kitabıyla bize aslında gölgenin bu serencamını sanat tarihi bağlamında, kendine has o “öğretmen” üslubuyla anlatıyor.

Gölge, Batı sanatının öyküsü içerisinde birçok hüviyet kazanmış. Başlarda, hepsi olmasa da birçok sanatçı için, mücadele edilmesi gereken bir izdüşüm olarak addedilmiş. Cicero: “Ressamların diğer insanlardan daha fazla gölge, çıkıntı gördüğü” ifadesinde bir şikayet gizli gibi. Objeye odaklanmış dikkati dağıtan, hesapta olmayan bir şeydi bu gölge ne de olsa... Öyle ki Leonardo Da Vinci, bir sis veya bulutun arkasından gelen ışığın aydınlatığı dünyayı resmetmelerini öğütlemişti resamlara... Batı düşüncesinin eşyayı tahakkümü altına alan gelişimi resme de sirayet etmiş olacak ki, gölge bir vakit sonra araçsallaşır. Örneğin 17. yüzyıl natürlmort ressamı için gölge, bir yanıla estetik diğer yanıla korkunç dünyalarını tasvir için düşerdi eşyaya ve insana. Jean-Léon Gérôme içinse akıp giden zamanı, dolayısıyla eylemi ifadeye yarayan bir araçtı.**

İzlenimcilerin, gölgenin sade bir karartı olmadığını ve üzeri-ne düştüğü yerin rengine göre değiştiğini gözlemlediklerini

ifade eden Gombrich’in aklına Mor Dağlar türküsü elbette gelmemiştir. Gölge ile yapılan oyunları (ombromania) anlatırken Karagöz Hacivat’ı da zikretmez. Elle tutulmayan bir kavram üzerinden sanat tarihini yazması insanı ister istemez yine aynı kavram üzerinden kendi toprağının sanatını düşünmeye itiyor. Bana kalırsa kitabın en etkileyici yanı bu.

Kandinsky, Gombrich’in perspektifini tamamlıyor

Gombrich’in bir dış gözlemci sıfatıyla getirdiği açıklamalar son derece kıymetli. Resim sanatını icra etmiş Kandinsky’nin kuramsal nazarı ilginç bir şekilde bu dev sanat tarihçisinin perspektifini tamamlar nitelikte. Bugün modern resim sergilerinde görüp de “Bu ne şimdi? Aynısını ben de yaparım” dediğimiz eserlerin belki de tamamını derinden etkilemiş, dâhi denecek bir sanatçı Kandinsky. Bizim rastgele çizgiler, gelişigüzel renkler olarak gördüğümüz resimlerin altında ciddi bir kurgu/maksat olduğunu açıklaması babında *Sanatta Ruhsallık Üzerine*, gerçekten muazzam bir eser. Kandinsky’nin kitabını okuyup resimlerine baktığınız zaman, belki ruhunuza dinginlik gelmeyecek. Onun hissettiklerini hissedemeyebilirsiniz de... Fakat şunu kesinlikle fark edebilirsiniz: O ne yaptığını pekâlâ bilen, bize karmaşık gözükten eserlerini ustaca kurgulmuş bir sanatçı...

Kandinsky kendi kuramını ortaya koymadan önce sanata ve sanatçıya dair önemli tespitler yapıyor. Soyut müziğin (Hani şu piyanoya rastgele basılıyormuş gibi gelen, melodisiz müzik) hikâyesinden yola çıkarak aslında resim sanatının henüz tam olgunlaşmadığını iddia ediyor. Tarih öncesi çağlarda

Kandinsky sık sık tını, titreşim gibi kelimeleri kullanır; Scriabin'den, Debussy'den örnekler verir. Hal böyle olunca Sanatta Ruhsallık Üzerine, resim kuramı olmaktan çıkıp daha büyük meselelere bağlanıyor ve bir sanat manifestosuna dönüşüyor. Edebiyat, müzik, resim, plastik sanatlar, ve hatta dansa dair ufuk açıcı tespitlerde bulunuyor Kandinsky. Tabii kendilerine post-modern diyenler onun görüşlerini ne kadar anlıyor tartışılır...

insan ilk başta doğadaki sesleri taklit etti, daha sonra ses denen şeyi keşfetti ve bunu tabiattan soyutladı. Bu müstakil seslerle/notalarla kendi hikayesini anlattı ve en sonunda melodiyi de aştı. İşte resim de ona göre böyle bir eşiktedir. Artık sanatçı sadece renkler ve çizgileri kullanmalı, doğadaki hiçbir formu resmetmemeli. Resmin müzikal imkanlarını kullanarak, “içsel” bir yolculuğun sonucu eser vermeli.

“Zamanla daha açık ve güçlü bir şekilde farkına vardım ki sanatta mecburi olan şey şekil değil arzudur (içerik). Bu da şeklin neye benzeyeceğine karar verir.”

“Sanatçı formu, içeriği uydurmalıdır”

Kandinsky'nin form konusundaki düşüncesinin temelinde aslında içsel kaygılar var. Ona göre tabiattan soyutlanmış bu yeni resim formu, içsel yolculuğumuzu anlatmanın en doğru yolu. İzlenimleri resmetmek eksiktir artık, çünkü onun temeli “dışsal güzellik”tir. Renklerin, çizgilerin, üçgen ve dikdörtgenlerin kompozisyonu ile ancak içsel sesimizi yan-

sıtabiliriz... Form konusunda detaylı bir kuram ortaya koyan Kandinsky'nin, bunu aşkın birtakım değerlere (ruhsallık gibi) dayandırması muazzam bir inşa.

“Sanatçının söyleyecek bir şeyleri olmalıdır. Zira onun görevi formun hükümlerine değil bu formu içeriğe uydurmaktır.”

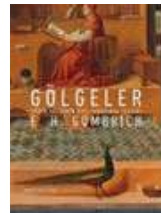
Kandinsky sık sık tını, titreşim gibi kelimeleri kullanır; Scriabin'den, Debussy'den örnekler verir. Hal böyle olunca kitap, resim kuramı olmaktan çıkıp daha büyük meselelere bağlanıyor ve bir sanat manifestosuna dönüşüyor. Edebiyat, müzik, resim, plastik sanatlar, ve hatta dansa dair ufuk açıcı tespitlerde bulunuyor Kandinsky. Tabii kendilerine post-modern diyenler onun görüşlerini ne kadar anlıyor tartışılır...

“Bir şey içsel gereklilikten neşet ediyorsa güzeldir. İçsel olarak güzel olan güzeldir.”

Son bir söz, kitabın mütercimi Mehmet Ali Sevgi'ye... Sanat tarihimizde sınırlı bir yeri olan resim hakkında kuramsal bir kitabı anlaşılır çevirmek oldukça güçtür. Yıllar önce bu kitabı İngilizceden okumuş ve yeniden çevirmeyi düşünmüş biri olarak, Mehmet Ali Sevgi'nin okuyucuyu yormayan, anlaşılır ve içerikten taviz vermeyen dilini takdir ettim açıkçası. Kandinsky soyut ifadenin sınırlarını yer yer zorladığı vakit, bizim kültürümüzden bir kelime ile metni anlamda şerh etmiş Mehmet Ali Sevgi. Anlayarak çevirmenin güzel bir örneğini verdiği için kendisini kutlamak gerek. (••••)

*Ülkü Tamer'in Bruegel şiirinden.

**Jean-Léon Gérôme'un Golgotha tablosunda, çarınla gerilmiş Mesih'in yere düşen gölgesini görürüz sadece. “An”a değil, sonrasına odaklanması bakımından da önemli bir eserdir.

GÖLGELER

E.H. Gombrich
ÇEV: Merve Yalçın

EVEREST YAYINLARI 2020

ABDULLAH HARMANCI

abdullah_harmanci@hotmail.com

MUHAFAZAKÂR ÖYKÜ “RİSKLİ ALAN” A GİREMİYOR MU?

Bu ay üç öykü kitabı üzerine düşünüyoruz: Travmalar üzerinden öykülerini kurgulayan Selim Baki'nin *Bir Kısa Camel*'i, bu yılın en iyi öykü kitaplarından biri olan Engin Elman'ın *Afrika'nın Yapayalnız Lalesi* ve bir dil ustası olan Abdullah Yıldırım'ın ilk öykü kitabı *Sus Yeri*.

Selim Baki'nin “Kısa Camel”ı

Muhafazakâr öykücülerin; hayatın kirlî, karanlık, rahatsız edici, kriminal, “riskli” alanlarını yazmadıklarına ilişkin son senelerde sıkça dile getirilen belirlemelerin veya eleştirilerin bu çevrelerin genç yazarları üzerinde etkili olduğunu düşünüyorum. Bu konuda bir farkındalık yaratılması genç yazarlar için motivasyon kaynağı oldu. Selim Baki'nin bunları düşünerek öykülerini yazdığını söylemiyorum. Ama artık “başka türlü” öykülerin yazılmaya başlandığı kesin. Sebepleri üzerinde düşünebilir, bu sonucun nasıl ortaya çıktığına ilişkin edebiyat içi ve edebiyat dışı birçok etken bulabiliriz. Ama sonuçta her şey gibi muhafazakâr çevrelerin ürettiği öyküler de renk değiştiriyor.

Bir Kısa Camel'i okurken bunları düşündüm. Travmalar üzerinden kurguluyor Selim Baki öykülerini. Genellikle bu travmaların sebebi sarhoş bir baba. Baba, öykü kahramanlarımızın hayatlarını karartan önemli bir etken. Suç işleyen, toplumun, kanunun, hayatın, ahlakın dışına düşmüş bitirim tipler bir anlamda bize geçmişlerini ve iç dünyalarını açarlar. Suçun veya intiharın, tecavüzün, fuhuşun sebeplerini çözümlemeye başlarız. Hepsinin temelinde huzurun ve sükunetin egemen olmadığı, travmatik çocukluklar vardır. Bunun da temelinde kendi dinginliğini bulamamış, alkolik, mutsuz bir baba yer alır. Tecavüze uğrayan, kötü yola düşen, ardından intihar eden bir genç kız veya toplumun bütün yanlışlarına rağmen mutlu bir yuva kurmayı başarmış bir tamircinin hikâyeleri öyküleştirilirken zihnimiz gazetele- rin üçüncü sayfa haberlerini durmadan tarar.

Baki'ye göre toplum, insanı suça, hapisaneye, meyhaneye, batakhane, hayatın dışına iten bir tehlike barındırır. Bu bağlamda öykülerin mekânları da yeterince “bitirim”dir. Barlar, karakollar, meyhaneler, hapisaneler, cinayet mekânları... Ben gene de kitaptaki bu “suç ve günah” vurgusunu abartılı buldum. Adeta hayatın anlatılmakta ihmal edilmiş bu sahneleri de var, demek istenmiş ve bu istenirken “karanlık dünya” vurgusu abartılmış.

Bence çok daha önemli bir husus şu: Bu karanlık alanlar da gene muhafazakâr bir dilin içinden anlatılmış. Dolayısıyla Selim Baki, belki yarım asır önce, *Ruhun Malzemeleri* kitabında bu konuları tartışmış olan Rasim Özdenören'i haklı çıkartıyor. Özdenören, mealen yazıyorum, Müslüman öykücülerin de gerekirse yatak odasına bile girebileceklerini ancak bu alanı dile getirirken kendilerine mahsus bir dil geliştirmeleri gerektiğini ifade etmişti. Baki'nin riskli alan anlatımları bizi tedirgin etmiyor. Benim açımdan bu bir başarı. Tedirgin olduğum husus, bu karanlık hayat aktarımlarının adeta üstümüze boca edilmiş olması.

BİR KISA CAMEL

Selim Baki

MECAZ YAYINLARI 2019

Engin Elman'ın "Afrika"sı

2020 yılının en iyi öykü kitaplarından birisi Engin Elman'a ait: *Afrika'nın Yapayalnız Lalesi*. Elman'ın öykü üretme alanlarından biri içinden çıktığı coğrafya ve buna paralel olarak çocukluğu. "Bakır Çaydanlık" öyküsünde yaratılan yaşlı kadın portresi kitabı tek başına kurtaracak denli başarılı. Anadolu'nun, özellikle de Doğu Anadolu'nun kültürünü, folklorunu, kaderini, tarih ve coğrafyasını adeta temsil eden Zarife Nine, aynı zamanda yazarın dünyada olup bitenlere ilişkin örtük bir dille de olsa politik eleştiriler yöneltişinin bir örneği. Kitaba adını veren öyküde ise bu politik hicivci tavır kendi ülkesinin yakın dönem politikalarına yönelir. Anadolu insanını ve kültürünü yakından tanıyan yazar bunu yazarlığı için bir avantaja dönüştürür. Ancak Elman'ın ikinci büyük avantajı Türkçeye hakimiyeti. Biraz da bu kültürel birikimin desteklediği kısa cümleli, şiirsel dili. Görselliği ön plana alan bu dil, yazarın çoğu metninde lirizme ulaşmasını kolaylaştırır. Yazar çocukluğundan öykü üretirken, aslında daha derine iner ve çocuğa, çocukluğa da eğilir.

Dosyanın son öyküsü "Çocuk ve Allah" ise "çocuk" kavramını evrensel dille yakalayan enfes bir metin. Biyografik bir biçimde çocukluğun anlatımı değil,

çocuk denen varlığın anlaşılmasına ilişkin derinlikli bir çaba bu. Şunu da belirtiyim: Yazarın sinemayı iki farklı şekilde öyküsüne taşıdığı görülür. Birincisi konu olarak. İkinci ise dil olarak. Bir kamerayı dünya üzerinde dolaştırıyormuş gibi yazması öykülerin dilini görselleştirir. Gene de zaman zaman "Zihinler ve kalpler henüz modern dünyanın çılgınlığıyla kirlenmemiştir" gibi öykü dilinin değil düşünce, deneme dilinin, doğrudan ifade biçimlerinin tercih edilmesi kitaba nazar boncuğu olmuş.

Ben Engin Elman'ın yerinde olsam, Doğu Anadolu coğrafyasıyla ve kendi çocukluğumla olan hesaplaşmamı daha uzun boyluca yapar, bu tür öykülerin sayısını artırırdım. Bu toprakların ürünü olan portrelemelere daha çok yer verirdim.

AFRİKA'NIN YAPAYALNIZ LALESİ

Engin Elman

HECE YAYINLARI 2020

Abdullah Yıldırım: Bir Dil Ustası

Abdullah Yıldırım'ın ilk öykü kitabı *Sus Yeri* yazarının dile ve dünyaya hakimiyetini belgeliyor. "Dünyaya hakim olmak"tan maksadım "iptidai bilgi" birikimi. Zira dil başarısının hiçbir sanat eserinde kendi başına bir şey olduğunu düşünmüyorum. Bizim dil ustalığı olarak gördüğümüz neticenin arkasında yaşanmışlıklar, deneyimler, gözlemler duruyor. Kişi, çok farklı ortamlarda bulunup bazı şeylerin çilesini çekince o dünyanın diline de hâkim oluyor.

Yıldırım, ne anlatırsa anlatsın bunu büyük bir keyifle ve özgüvenle anlatıyor. Ancak bunu yaparken, tam da bu işlerin ustası bir kalemin egemenlik alanına girdiği oluyor: Mustafa Kutlu'nun. Bazı metinler doğrudan doğruya Kutlu'yu çağırıyor. Gerek dil kullanımı gerekse anlatılanların benzerliği bunu düşünmemin sebebi. Yıldırım, bıçkın ağızla bir genci konuşturmaya başladığında hem çok başarılı oluyor hem de okurun aklına illa ki Kutlu'yu getiriyor.

Toplumsal sorunlarla büyüdü gerçekçi anlatım öykülerde iç içe sunuluyor. İlk bölümde yer alan öyküler, bir taraftan son dönem öykücülüğümüzün favori konularına giriyor: Mülteciler, özellikle Suriye savaşının olumsuz sonuçları... Bunu anlatırken aynı zamanda gerçekle düş arasında bocalamamızı istiyor yazar ve gerçeklik ne kadar acı da olsa biz sonunda bir düş'ün alanına giriyoruz. Veya şöyle demeli: Gerçeklik bu kadar acı olunca bir düş'ün bağrına sığınıyoruz.

Son dönemde yazılan mülteci öykülerinin büyük bir bölümünde, öykücülerin tecrübeden çok gözlemle işi kotarmaya çalıştıklarını ve gerçekliği, gerçekliğin içinden

yazamamanın sıkıntısını aşamadıklarını gördük. Televizyon haberleri izlemek sanırım Türk öykücüsünün Suriye savaşına yegâne tanıklık etme biçimi. Bir de sokaklarda dolaşırken tanık olduğumuz hoyrat Suriyeli kardeşlerimiz... Abdullah Yıldırım'ın konuyla ilgili tecrübe veya gözlem seviyesini/de-recesini bilmiyorum. Yazardan bağımsız olarak soruyorum: Gözlemlemek yeterli mi? Gözlemlemekle deneyimlemenin kurmaca metne ulaşması ve okurda yarattığı sonuçlar arasında ne gibi farklar olabilir? Düşünmeye değer.

Bitirirken not: Kitabın en iyi öyküsü "Sıkıntı Büyük". Bıçkın bir ağızdan anlatılan öykü aynı zaman büyüldü gerçekçi diyebileceğimiz bir teknikle geliyor. Elindeki kitaba tefeül eden anlatıcı, kitapta hangi cümleyi okursa onu yaşamaya başlıyor. Hem anlatıcının bıçkın dili hem de bu sevimli oyun öyküyü renklendiriyor. Elimizdeki kitaptan okuduğumuzu yaşamamız elbette bir oyun olmaktan çok ötesi anlamlar da çağırıştırır. "Oyun" da postmodern bağlamı dışında dini içeriğiyle başka okumalara açılabilir.

SUS YERİ

Abdullah Yıldırım

İZ YAYINCILIK 2020

ORDET: İMKÂNSIZI BEKLEMEK

Sinemanın ilk büyük yönetmenlerinden olan Carl Dreyer'in filmografisinin en tartışmalı eseri *Ordet*, saf gerçeğe metafiziğin, imanla inkârın, mucizeyle alelade olanın aşırılıklarla dolu birlikteliğine davet ediyor bizi. Zaten, değil mi ki itidali korumak sanatta da dini tecrübeye de müşkül bir meseledir. Fakat Dreyer *Ordet*'te büyük bir ustalıkla bu meselenin üstesinden geliyor. İfrat, mübalağa ve mucize, kolaylıkla makul bir hikâyeye dönüşüyor.

Şiirde, mimaride, edebiyatta, hatta musikide sanatın en yüksek örnekleriyle bütünleşen dini tecrübe, sanki sinema sanatı söz konusu olduğunda o cömert ilhamlarını esirgemiş gibidir. Rembrandt'tan Chagall'a, Itri'den Debussy'ye, Mimar Sinan'dan Michelangelo'ya, Dante'nin *İlahi Komedya*'sından Shakespeare'in tragedya'larına kadar, sanat ve din arasındaki etkileşimin izlerini görebileceğimiz şaheserlerin uzun bir listesini yapmak mümkündür. Fakat sinemada dini ilhamın izlerine rastlamak pek de sık karşılaşılan bir durum olmasa gerek. Bu durumun en büyük müsebbibi belki de modern bir sanat olarak sinemanın doğuşunun, dinin aşkın tezahürleri ile sanatın metafizik ufkunu buluşturan zeminin çoktan ortadan kaybolduğu zamanlara denk düşmesidir.

Sözü, sinemanın ilk büyük yönetmenlerinden olan Carl Dreyer'in bir filmine getirmek niyetindeyim. Dreyer 1968'de 78 yaşında iken hayata veda etmiş. Filmografisinin en tartışmalı eseri *Ordet*, 1955 yılına ait bir film. Film saf gerçeğe metafiziğin, imanla inkârın, mucizeyle alelade olanın aşırılıklarla dolu birlikteliğine davet ediyor bizi. Zaten, değil mi ki itidali korumak sanatta da dini tecrübeye de müşkül bir meseledir. Fakat Dreyer *Ordet*'te büyük bir ustalıkla bu meselenin üstesinden geliyor. İfrat, mübalağa ve mucize, kolaylıkla makul bir hikâyeye dönüşüyor.

Ordet, Karl Munk'un oyunundan sinemaya uyarlanmış. Teknik açıdan bakıldığında kapalı mekânlarda ve sınırlı bir oyuncu kadrosuyla çekilmiş olan filmin zaman zaman seyircide bir tiyatro etkisi bıraktığı söylenebilir. Sinematografik unsurları bakımından basit ve gösterişten uzak bir film; hatta bazen soğuk, durağan ve bunalıcı...

Kierkegaard etkisi

Lüteriyen bir baba olan Marten'in Mikkell, Johannes ve Anders adında üç oğlu vardır. Mikkell bir agnostiktir, Johannes ise teolojiyle ilgilenmektedir, kendini İsa Mesih olduğuna

Carl Dreyer

inandırmasıdır. Ailenin küçük oğlu Anders ise komşuları olan terzinin kızına âşıktır. Bu arada Mikkell'in karısı Inger hamiledir ve kendisini büyük bir felaket beklemektedir. Çocuğunu dünyaya getirirken hayatını kaybedecektir. Mucize tam da burada Johannes'in eliyle gerçekleşecektir.

"Kierkegaard* çalışmaları yüzünden delirdi." *Ordet*'in bütün felsefesini özetleyen bu cümle, filmde kendini İsa zanneden meczup Johannes'in babası tarafından dillendirilir. Eğer mümkün olsaydı da yönetmen koltuğunda Kierkegaard otursaydı galiba tam da böyle bir film çıkardı ortaya. Zira düşünce tarihinin bu büyük filozofu, "Tanrı âşıktır" diyen bu nahif adam, ancak delilikle izah edilebilecek bir imanı sahibi bir iman olarak görür. Düşüncelerine aşına olanlar bilecektir ki Kierkegaard *Korku ve Titreme*'de tam da böyle bir imanı anlatır: Ancak imanın bir mucize olduğuna inandığımız süre-

"Kierkegaard* çalışmaları yüzünden delirdi." Ordet'in bütün felsefesini özetleyen bu cümle, filmde kendini İsa zanneden meczup Johannes'in babası tarafından dillendirilir. Eğer mümkün olsaydı da yönetmen koltuğunda Kierkegaard otursaydı galiba tam da böyle bir film çıkardı ortaya. Zira düşünce tarihinin bu büyük filozofu, "Tanrı aşktır" diyen bu nahif adam, ancak delilikle izah edilebilecek bir imanı sahici bir iman olarak görür.

ce mucizelerin hakikatine ulaşabiliriz. Zira "Tanrı Aşktır" ve iman onun istisna ve şüphe kabul etmeyen biricik yoldaşdır.

Kierkegaard'ın tasavvuru önce tekinsiz bir metafiziğe, oradan sınırları belli olamayan, müphem, itidalsiz bir aşkınlığa açılır. Bir kez olsun dimağında koşulsuz teslimiyetin ve imanın o büyük lezzetini tatmış bir insan, nasıl olur da hâlâ sıradan biri gibi inanabilir? Ordet'in kahramanı Johannes inanmıştır ve "Neden insanlar arasında gerçekten inanan biri yok?" diye sorar. Babasına göre ona bu soruyu sorduran şey Kierkegaard'ın düşünceleridir. Bu gizli gönderme bir yanılla mümince bir teslimiyetin, diğer yanılla patolojik bir vakanın ifadesidir.

Johannes, kendisinin İsa olduğuna inanmaktadır. Ruhsuz, ifadesiz bir hayalet gibi ortalıkta dolaşıp dururken arka planda bir hikâye akıp gitmektedir. John aşırılıklarıyla çevresine yabancılaşmıştır ama yine de aile fertleri onu bu haliyle kabul etmiş gibidir. Saplantılı davranışları, olur olmaz çıkışları hoşgörü ile karşılanır ya da görmezden gelir.

Ve nihayet "mucizenin kutsal paradoksu" gerçekleşir. Tanrı'nın abdalı John, ölüyü diriltmeyi başarır ama bu mucize iman edenlerin imanını artırdığı gibi şüphecilerin tereddütlerinden de hiçbir şey eksiltmeyecek; hayranlık ve şaşkınlık dolu bakışların arkasında, mutmain olmamış kalplerin hezeyanlarını görmek hiç de zor olmayacaktır.

Neden şu inananlar arasında gerçekten inanan biri yok?

Ordet'in kahramanı John katıksız bir imanı yakalamış, mucizeyi mümkün kılmıştır. Onun imanının aşkınlığı, psöşik sanrılarıyla her an yer değiştirebilir. İnancın sekineti kolayca aşırılığın tezahürlerine dönüşebilir. Bundan 500 yıl önce, kurban edilmek üzere çocuğunu And dağlarının zirvelerine çıkaran babanın bakışlarında, inamış bir adamın teslimiyetinden başka bir şey görmek mümkün değildir. Ordet'in kahramanı John, Colomb öncesi Amerika'sında bir İnka olarak dünyaya gelseydi gözünü kırpmadan aynı şeyi yapmaktan çekinmezdi. Ya da 1970'lerin Amerika'sında yaşasaydı ve Jim Jones'in sadık bir müridi olsaydı topluca intihar eden 913 kişiden biri olmaktan imtina eder miydi veya 31 Aralık 1999 yılında 10 Emir'e uyulmadığı için kıyametin kopacağına inanarak intihar eden yüzlerce insandan biri olur muydu? Bilmek değil tehlikeli olan, inanmak. Bilmek bilmektir ama inanmak dünyayı değiştirmek için sınırsız bir güç, bazen kendi inanç

ve değer skalası dışında kalan her şey için tedirgin, şüpheci ve tatmin olmayan protest bir ruh bırakabiliyor geride.

Evet, filmin sonunda seyircinin merak ettiği her şey bir cevap buluyor. John ölüyü diriltiyor ama bu sefer yorumun sonsuz kombinasyonu geliyor orta yere: Gerçekten Inger dirildi mi, yoksa bu bir Lazarus sendromu mu? Yeniden en başa dönüyor, Kierkegaard'a ve onun iman ve teslimiyet teolojisine yaklaşıyoruz: "Hayır! Bu dünyada yüce olan hiç kimse unutulmayacaktır; ancak herkes kendine göre yüceydi ve herkes sevdiğinin yüceliği oranında yüceydi(...) Birisi mümkün olanı bekleme yoluyla yüceldi, bir başkası sonsuzluğu bekleyerek; ancak imkânsızı bekleyen herkesten daha yüce hale geldi."

İsteyen bu hikâyeden manevi ya da profan, bilimsel ya da metafizik bir sonuç çıkarabilir. Gerçek imanın diriltten nefesi ya da Lazarus sendromu... Adı her ne olursa olsun inanmak üzerine, inanmanın kendisi kadar karmaşık bir film *Ordet*. (●●●)

*Søren Aabye Kierkegaard (1813-1855), Danimarkalı filozof ve teolog.

“SEVDİĞİ YAZARLARLA HEP AYNI COŞKUyla YENİDEN BULUŞAN BİR OKURUM”

HümeYra Yabar genç bir yazar. Kendisini Şule Yayınları tarafından yayımlanan *Uykusuz Meyveler* ve *Hayvan Geçidi* öykü kitaplarıyla tanıyoruz. Yükseköğrenimini psikoloji alanında yapan HümeYra Yabar’ın kelimelerle, kitaplarla, yazıyla olan ilişkisi çocukluk yıllarına denk düşüyor. Yabar’dan sevdiği yazarları, edebiyatla olan bağı, unutamadığı roman kahramanlarını, yazma ritüellerini dinledik.

Kelimeler içinde deneyimlerin, fikirlerin ve düşlerin aktığı bir nehir yatağı benim için. Dünyayla bağımlı bu nehrin uzayıp dört bir yana yayılan kolları aracılığıyla kuruyorum. Kelimelerin harflerden değil de anılardan oluştuğunu düşünürüm sık sık. Bellek sayısı kadar mana içeriyorlar bana kalırsa. Bu manaları keşfetmenin yolu da daha çok hikâye dinlemek, okumaktan geçiyor. Kelimeler; yazarken, bir damlasını dahi incitmekten çekindiğim süt incim. Konuşurken, yelkenini yalnız tatlı sulara açmayı tercih ettiğim kayığım. Çalışırken; başka her şeyi geride bırakıp dikkat ve şefkatle o an dinlediğim kişinin kalbine yaklaştırdığım stetoskopum. Düşlerken; renklerinin arasında coşkuya kapılarak varlığına ve cömertliğine şükran duyduğum paletim.

Edebiyat hayatımı sadece değiştirmede onu inşa etti. Borges, Dostoyevski’yi keşfetmenin, “aşkı ilk defa yaşamak gibi, denizi ilk defa görmek gibi” insanın hayatında önemli bir tarih olduğunu söylüyor. Hafız’ı, Attâr’ı, Cibrani, Papini’yi, Hesse’yi, Tagore’u, Peyami Safa’ı, Sabahattin Ali’yi keşfetmek de tarihi bir etkiye sahiptir hayatımda. Suç ve Ceza’yı ilk defa ortaokula başladığım sene okumuştum. O yaştaki bir çocuk ne anlamış olabilir bilmiyorum ama çok etkilediğimi hatırlıyorum. Hayatım boyunca başından ayrılmak istemeyeceğim pınarı bulduğumu sezmıştim. Zamanla suyu bulanan bu pınarı arındırıp; kendi hikâyelerimi keşfetmeye ve onları ifade edecek bir dil geliştirmeme rehberlik eden kişi ise hocam A. Ali Ural’dır. Hakkını ödememe imkân ve ihtimal yok. Onun hem öğrencisi hem okuru olmak ne büyük şans. Öğretmenliği, ömrüm boyunca aradığım kıyı; kitapları, sisli havalarda sığındığım ıslıklı kulübe.

Kitaplar bana, bir başkasının hafızasına taşınarak orada geçireceğim zaman boyunca kendi hikâyemin izlerini sürmeyi öğretti. Okumak, cevaplar bulmaya yardım ettiği gibi sorular sormaya da teşvik ediyor insanı. Ben soruların yanıtlardan daha önemli olabileceğini düşünüyorum. Hayatımızın bir anında “O yoldan değil de bu yoldan gitsem ne olur?” diye soramasaydık nasıl vakif olabilirdik ötekinin bilgisine. Hayatımdaki önemli kararların, duraksama anlarının, pişmanlıkların, galibiyetlerin, birbirine karışmış sevinç ve kederin özünde okuduğum kitapların tesiri vardır mutlaka. Edebiyat ruha

sızarak şifalı bir iksir gibi doldurup tamir ediyor çatlaklarımızı. Onarıyor bizi.

Çocukluğumun unutulmaz kitapları hâlâ en sevdiğim; Ömer Seyfettin’in hikâyeleri, Marti, Küçük Kara Balık, Gümüş Patenler. Okumayı çok seven bir annenin ilk çocuğuyum. Bu sevginin mimarı odur. Elime geçen her kitabı büyük bir iştahla okurdum. Çocukluğum Kilis’te geçti. Merkezde çok güzel bir çocuk kütüphanesi vardır Kilis’in. Arkadaşlarımla okuldun sonra hep oraya giderdik. Bizim için oyun okumaktı. Amcamın içinde bir tane bile çocuk kitabı olmayan büyük bir kütüphanesi vardı. Yasaktı o odaya girmek. Babaannem sadece bana izin verirdi. Ben odadayken diğer çocuklar girmesin diye kapıyı kilitleirdi. O kilitli kütüphanede saatlerce okurdum. Bir de Şule Yayınları’nın bilgi yarışması kartları vardı. Bir gün kitaplarımızın çıkacağı yayıneviyle daha çocukken tanıştığımı yıllar sonra fark ettim. O bilgi yarışması kartları evimizin hazinesiydi. Misafirlerimizle yarışmalar düzenlerdik. Hep birinci olurduk. Çünkü kartları baştan sona ezberlemiştim. Çocukken en çok onları okumuş olabilirim. Sonra babam başka kartlar da aldı ama hiçbirini o ilk kartlarımız gibi sevmemedim.

Hemingway’in ölümsüz karakterleri İhtiyar Balıkçı ve çocuk benim biricik kahramanlarımdır. Yalnızlığa ve yenilgilere rağmen mağlûbiyeti kabul etmeyen Kübalı kahraman balıkçı Santiago’nun sevgisi ve cesareti, onu asla yalnız bırakmayan ve ona olan inancını bir an yitirmeyen eski yardımcısı çocuğun akli ve sadakat; en önemlisi de ikisinin arasındaki derin bağın üzerimdeki tesirini tarif etmem imkansız. Dünyaya yeniden gelsem ve tek bir kitap seçme hakkım olsa merhamet, sevgi ve mücadele hikâyesi olan *İhtiyar Balıkçı*’yı seçerdim. Daha sonra *Kürk Mantolu Madonna*, *Tatar Çölü* ve *Zorba*’nın baş kahramanlarını sayabilirim. Raif Efendi’ye kızamadığım için kendime çok kızardım eskiden. “Yaşamak için kayıtsız ve şartsız muhtaç olduğu bir insan”la birlikte olabilmek adına yeterince mücadele etmediğini düşünüyüp içlediğim Raif Efendi’ye kızamamışım çünkü ben onu anlamışım. Alışkanlığı insanı bir ömür uyusturabilen zehirli konforundan kurtulmanın ne denli zor olduğunuysa “Yaşamı boyunca beklediği an” bir türlü gelmeyen, zamanla “sesi, ihtiyaç sesine”, “bakışları çok yaşlı bir adamın bakışları gibi sarımtırak ve camdan

bir görünüş"e dönüşen Genç Teğmen Giovanni Drogo'dan öğrendim. İnsana yaşamın bitmek bilmez kaygı bulutlarını nasıl dağıtacağını birbirinden güzel resimlerle öğreten; çocuk ruhlu bir adam ve iflah olmaz bir özgürlük yolcusu olan yürekli Aleksî Zorba'nın yol arkadaşlığı ise benim için okuduğum kitapların en büyük armağanlarından biridir.

Sevdiği yazarları ve kitapları eskitemeyen, onlarla hep aynı coşkuyla yeniden buluşan bir okurum. Bunun yanı sıra, hem dünya edebiyatının hem de Türk edebiyatının farklı türlerdeki nitelikli eserlerini keşfedip okumalar yapmayı seviyorum.

Günlük akış içerisinde kolayca yazardım eskiden. Kafelerde, otobüslerde, vapurlarda, okulda yazmak günlük hayatımın parçasıydı. Şimdi düşünüyorum da, yaşamı bir film gibi durdurup dizlerimin üstüne çökerek durmadan yazarmışım. Vapurların merdivenlerinde, büyük caddelere sıralanmış banklarda, kaldırımlarda. Şimdi öyle değil. Notlar alıyorum ama asıl odama veya rahatsız edilmeyeceğim bir köşeye çekilip yazmayı tercih ediyorum. Doğrusu keşke bunu daha önce keşfedebilseymişim. Yazmanın bir dikkat işi olduğunu son yıllarda öğrendim.

Nazım'ın dediği gibi büyük bir ciddiyetle yaşamayı seçenlerdenim ben, bir sincap gibi! Sadece yazma değil hayatım ritüellerle dolu. Böylesini seviyorum. Kendime hazırladığım yemekle misafirlerime hazırladığımın bir farkı yok. Aynı peçeteler, aynı servisler. Yazmaya da öyle hazırlanıyorum. Eve girer girmez çalışmaya oturmayı tercih etmem. Akıldaki işlerden kurtulmam lazım önce. Seveceğim bir parça yakalarsam aynı şarkıyı saatler boyunca tekrar tekrar dinlerim. Bir öyküyü başladığım müzikle bitiririm. Dikkatimi toplamama yardımcı olacak küçük alışkanlıklarım vardır. Yorulduğumda beni çalışmaktan uzaklaştıracak şeylere değil daha da yaklaştıracak, fakat bir yandan da dinlendirecek işlere yönelirim.

Kendimle kaldığım, yüklerimden kurtulduğum anlar benim için başlı başına bir yaratım alanı. Böyle zamanlarda tembellik yapma değil çalışma isteği uyanıyor içimde. Yazacak bir şeyim yoksa şiir okuyorum, hikâye okuyorum, biriken dergileri karıştırıyorum. Eğer evdeysen; resim yapmak, kırık bir eşyayı onarmak, hatıra kutularımı açmak, çalışma odamı toplamak beni hikâyeye yaklaştırıyor. Dışarıdaysam; bir kafe-de oturup notlar almak, vapura binmek, uzun uzun yürümek. Fakat en sonunda yazmak için yine eve koşuyorum.

Hayatın içerisinde zarafetle söylenen her söz, her özenli davranış, hızdıan kurtulmuş her an benim için şiir değerindedir. Zamanın yavaşladığı, özün ortaya çıktığı anlardır bunlar. Mesela sevgisini derinden hissettiğiniz birinin gözlerinde başka bir ışıltı yakaladığınız, o sevinçle çiçekleri balkona çıkardığınız, bahçede saklanmak için yer arayan çocuğa elma ağacının gövdesini işaret ettiğiniz, ağacın dallarındaki iki uykulu kuşa laf attığınız büyüü anlar. "Hayattan zarafet kaybolunca, bir şarkı ile gel," diyor Tagore. Kuru bir yaşamdan, tatsız ilişkilerden, coşkısız anlardan yakınıyorsak belki yeni şarkılar mırıldanmanın vakti gelmiştir.

Umutsuz, yılgın hissettiğim anlar için hazırladığım notlarım var. Bunlar kendime söylediğim ya da sevdiğim insanların sohbetimizin herhangi bir anında söyledikleri sözlerdir. Not etmişimdir bir deftere. Dönüp onlara bakar ve hatırlarım. Hatırlamak bana iyi geliyor, toparlıyor. İnsan hayata kırıngınlıkların penceresinden baktığında kırık dallardan başka bir şey göremiyor. Oysa sevinçlerin beslediği bir bahçemiz var. Onu unutmak ne büyük haksızlık.

Yetenek büyük bir armağan, fakat disiplin olmadan mey-

vesiz ağaç. Gövdesine sırtınızı yaslayıp altında soluklanabilirsiniz ama ondan gölgelik dışında bir şey bekleyemezsiniz. Meyvesini tatmak için emek şart. Hem de savruk bir emek değil mümkünse düzenli ama en azından odaklanarak çalışmak. O ağacı küstürmemek lazım. Okumadan ve yazdıklarının üzerinde tekrar tekrar çalışmadan iyi yazabilmenin mümkün olacağını düşünmüyorum. Çalışmadığım günler bana keyifsiz hissettiriyor, anlamsız geliyor. Edebiyatın ve sanatın kıyısında dinlenerek yenilenmekten daha güzel ne var.

"Kin öldürür, yalnızca sevgi yaratır." Bu söz kalbimin sıkıştığı anlarda onu rahatlatmaya ve uzaklaştığım şey her neyse ona yeniden yaklaşıp anlamaya çalışmama yardımcı oluyor. Bana göre yaşamının anlamı da hediyesi de; coşkuyu ve dinginliği aynı kaynaktan bulabilmiş olmam. Bu pınardan bir kere içen başka bir suya kanmaz artık.

Adanmışlık gösteren insanlar etkiler beni. Denizi kendi rüzgârıyla dalgalanan, tırtılın kozasını örmesi gibi kendine müstakil bir hayat ören, sevmeye ve sevinçte cömert insanları seviyorum. Hayatın ona sunduğu hediye/yeteneği erkenden keşfedip buna uygun bir hayat sürmeye gayret eden, hediyesini yaşamındaki insanlarla coşkuyla paylaşan, her şeye rağmen iyi kalmaya çalışan insanlardan ilham alıyorum.

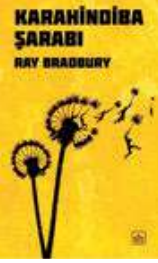
Hayatta en mutlu olduğum yer her zaman gidemesem de rüzgârını başımda taşıdığım yakın ama uzak bir iskele. Orada gemileri izlemek, kalbimi bir yelken gibi açmak, sevmeye ve sevimmeye tekrar tekrar inanmak, sıçrayan balıkları şiire çağırmak benim sevincim. Güzel anların çabuk bittiğini söylerler. Ben öyle düşünmüyorum. Güzel anları; topladığımız taşlar, unutmamak için tekrarladığımız sözler, avucumuzdaki taze çiçeklerle canlılığını yitirmeden an ben an yaşatabiliriz içimizde.

Meyvelerin şifası, hayvanların sevgisi beni insana aracıdır yaklaşmaya ve onu doğrudan yazmaya hazırladı. İçine öncekileri de alan, benim için yeni ve coşkulu bir rüzgâr bu.

Kendi karanlığına dalma cesareti gösterenlerin karantınanın kazananları olduğunu düşünüyorum. Bu süreçte dağıldık mı, toplandık mı? Dönüp baktığımız zaman hayatın bize birçok karantina yaşattığını görebiliriz. Bu sefer kalmak mecburiydi. Kendimizden kaçamadık. Alışıldık ve güvenli olan yaşamın bir tehlide dönüşebildiğini deneyimledik. Güvenli alanda kalmakta ne kadar zorlandı bazılarımız. İşte bundan sonra asıl düşünülmesi gereken bu bana kalırsa. Kendimle kalmaya ne kadar tahammül edebiliyorum? Benim için her zaman özlem duyduğum evde olma halini doyasıya yaşadığım, daha dikkatli okuyup daha uzun saatler yazabildiğim, internet sayesinde işimi yapmaya devam edebildiğim verimli ve dinlendirici bir süreçti. ☺☺☺

ORKUN GALOLAR

terskarga

**eller, eller, eller, eller, eller, eller*

Evdeyiz hâlâ değil mi? Yoksa yavaş yavaş normalleşme çabası içinde miyiz? Aman! Aşı, ilaç vb. bulunmadı hâlâ, biliyordunuz da düşün bunu... Dur! Yine mi aynı şey deme... Ellerini yıka. Elleri yıkamak çok önemli... Bıktın değil mi? Elleri yıkamanın aslında birçok hastalığın çözümü için basit ve ilk yöntem olduğunun keşfi üzerinden çok zaman geçmemiş, biliyor muydun?

1 Temmuz 1818 tarihinde doğan ve antiseptik prosedürlerin öncüsü sayılan **Ignaz Philipp Semmelweis**, özellikle lohusalık humması insidansı ve doğum kliniklerindeki el yıkama alışkanlıkları arasındaki ilişkiyi keşfetmiş. Avusturya-Macaristanlı bu bilim insanı ve hekim, "annelerin kurtarıcısı" lakabıyla tanınmaktaymış. Lohusalık ateşi 19. yüzyıl ortalarında hastanelerde yaygınmış ve % 10 - % 35 oranları arasında ölümcülmüş. Semmelweis 1847 yılında Viyana Genel Hastanesi'nde kalsiyum hipoklorit içeren antiseptikler kullanarak el yıkama uygulamasını önermiş ve ölüm oranlarını önemli ölçüde azaltmayı başarmış. Bulgularını derlediği *Lohusa Ateşinin Kavramı, Etiyolojisi ve Profilaksisi* isminde bir kitap yayınlamış. Bitti mi, tabii ki hayır!

El yıkamanın, ölüm oranını %1'in altına düşürdüğünü gösteren kitaplarına rağmen, Semmelweis'in gözlemleri zamanın tıp topluluğu tarafından reddedilmiş. Meslektaşlarının giderek artan yoğun tepkisi sonucunda Semmelweis, sinir krizleri geçirmeye başlamış ve sonunda bir arkadaşı tarafından akıl hastanesine kapatılmış. Hastaneye alındıktan sadece 14 gün sonra, 47 yaşında, gardiyanlar tarafından

"...öylece gezinip insanları gereksiz yorumlarınızla rahatsız edebilecek kadar zamanınız olması çok garip."

Günden Kalanlar / Kazuo Ishiguro

dövüldükten sonra, muhtemelen sağ elinde dayak sonrası oluşan kangren sebebiyle oluşan bir yaradan ötürü ölmüş. Semmelweis'in uygulaması, **Louis Pasteur** tarafından mikrop teorisi ile doğrulanmış ve yaptığı uygulamalar ölümünden sadece birkaç yıl sonra yaygın bir şekilde kabul görmüş. Birine ellerini yıka derken bir daha mı düşüsek acaba...

20 yıl sonra... **6 Temmuz 1885** tarihinde Joseph Meister adlı bir çocuk, kuduz bir köpek tarafından on dört yerinden ısırıldığında, anne ve babası çocuğu Pasteur'e getirmiş. Pasteur, daha önce sadece hayvanların üzerinde denenmiş olan kuduz aşısını çocuğa uygulamakta tereddüt etmiş. Ancak iki doktor arkadaşı Pasteur'ü ikna etmişler. Aşı yapıldıktan sonra çocuğun sağlık durumu iyie gitmeye başlamış ve 3 ay sonra iyileşmiş. Kahraman ilan edilen Pasteur'ün başarısı, aşının geliştirilmesi ve bu ölümcül hastalığın önlenmesi için büyük bir adım olmuş. Peki, öncesi?

1847'de fizik ve kimya dalında doktorasını alan Pasteur 1848'de Strasbourg Fen Fakültesi'nde yardımcı kimya profesörü olmuş. 1854'te Lille Fen Fakültesi'nde kimya profesörlüğüne yükselmiş. École Normale'de kurulmasını istediği araştırma laboratuvarının yöneticisi olmuş. Bu laboratuvar da şarbon, tavuk kolerası ve kuduz gibi virütik hastalıklar; bağışıklık mekanizması ve aşı hazırlama teknikleri üzerinde çalışmış. Bakteriyolog olarak görev yaptığı süre boyunca, tıbbın ilerlemesine büyük katkılarda bulunmuş ancak tıp doktoru olmadığı için doktorlardan büyük tepki görmüş. Pasteur, tepkilere rağmen çalışmalarına devam etmiş.

Kitaplardan

"Çalışmaların ayakta tutuyor seni, doğru, ama bu çalışmalar sana haz vermeyip uyuşturuyor, şersemi çeviriyor seni. O güzelim kuvvetinin yarısı yoksunluklarda ve her gün üstesinden gelmen gereken küçük çaptaki savunmalarda çarçur ediliyor. Bu uğraşlar sonunda ele geçen şey, olsa olsa mutluluk değil tevekküldür. Bunu da, sevgili dostum, sana asla reva göremem."

"Tevekkül mü? Olabilir. Başkalarında durum farklı mı sanki? Kim mutlu?"

"Umudunu yitirmemiş kişi mutludur!"

Rosshalde / Hermann Hesse

* Karahindiba Şarabı

"Beni aya fırlat

Yıldızların arasında müzik yapayım"

1987 yılında bir partide, Frank Sinatra'nın söylediği "Fly me to the Moon" şarkısının aranjörü Quincy Jones'la karşılaşan Buzz Aldrin, Ay'a ilk ayak basıldığında bu şarkıyı çaldıklarını anlatmış. Astronot Buzz Aldrin, Neil Armstrong'la çıktıkları Ay görevi kapsamında, Apollo 11 uzay gemisinde Ay modülü pilotu olarak görev yapmış. Bu şarkı, 20 Temmuz 1969'da Ay'a ayak basan ilk insan Neil Armstrong'un cenazesinde de söylenmiş. Şarkımızı dinlerken, insanın Ay'a ayak basışının bu güzel yıldönümünde edebiyat dünyasının önemli isimlerinden, Ay'ın bir kraterine kitabının ismi verilen Ray Bradbury'den bahsedelim...

1953 yılında yayınlanan ünlü romanı Fahrenheit 451'le tanınan Ray Bradbury'nin tam adı Raymond Douglas Bradbury'yim. Ray Bradbury, hayatı boyunca 500'e yakın öykü, roman, oyun ve şiir kaleme almış. 1971 yılında "Apollo 15" astronot grubu Ay'a indiğinde, Bradbury'nin romanı Dandelion Wine (Karahindiba Şarabı) onuruna, bir krater "Dandelion Crater" adını vermiş. Bradbury'den, Tokyo yakınlarında bir 21. yüzyıl kentinin tasarımı konusunda yardımcı olması

istenmiş. "Düzyazının Şairi" olarak da bilinen yazar 5 Haziran 2012'de ABD'de vefat etmiş.

Karahindiba Şarabı; Ray Bradbury tarafından yazılan ve İthaki Yayınları'ndan çıkan kitabı Türkçeye Ozan Kayaloğlu ve Zeynep Kayaloğlu çevirmiştir.

Önümüz yaz ve tam bir yaz kitabından bahsediyoruz. Öyle ki kitap; bir yaz başlangıcında, haziran sabahına uyanan on iki yaşındaki kahramanımız Douglas Spaulding'in gözlemleriyle başlıyor.

Yazarın, yazar adaylarına güzel tavsiyelerde de bulunduğu ve daha çok kendi çocukluğunu kutsadığı, otobiyografik izler taşıyan kitap, bizi çocukluğumuza götürecektir. Ve yıllar sonra kitapları üzerine konuştuğu eleştirmenin, anlattığı yerleri nasıl olup da çirkin bulmadığını sorduğunda düşündükleri: "Trenler, furgonlar, kömür ve ateşin kokusu çocuklar için çirkin değildir. Çirkinlik sonradan rastladığımız ve ondan utanç duyduğumuz bir kavramdır."

Yaz geldiği için sevinç duyanlara, evde sıkılanlara ve tabii çocukluğunu özleyenlere...

"On yedindeyken her şeyi bilirsin. Yirmi yedindeyken eğer yine her şeyi biliyorsan, o zaman hâlâ on yedindedir."

"Sevecenlik ve akıllılık yaşlandıkça kazanılan şeylerdir. Acımasız ve düşüncesiz olmak yirmi yaşlarındayken çok daha büyüleyici gelir."

"İnsanlara güvenemezsin, çünkü çekip giderler."

Burada araya girip bir başka yazının konusu olacak bir olaydan bahsetmemiz gerekecek. **Osmanlı padişahı Abdülhamid**, kuduz aşısının bulunmasından sonra Pasteur'ü davet etmiş fakat yaşlılığı nedeniyle gelemeyince tedaviyi öğrenmeleri amacıyla; Askeri Tıp Mektebi'nden Zoeros Paşa, Hüseyin Hüsnü ve Hüseyin Remzi Bey'i Pasteur'ün yanına göndermiş. Bu kişilerle birlikte Pasteur'e, ilmiye ve askeriyede mümtaz kişilere verilen Mecidiye Nişanı ile insanların yararına bir aşı hayırhanesi kurması için de 800 lira (bazı kaynaklarda 10.000 altın ya da frank olduğu da söylenmektedir.) göndermiş. İşte bu gelen para 1888'in Kasım ayında Pasteur'ün enstitü kurmasına büyük bir katkı sağlamış. Nokta.

Pasteur; mikroorganizmaların, mayalanma sürecinde ve bulaşıcı hastalıklarda rol oynadığını kanıtlamış ve böylece "kendiliğinden türeme teorisi"ni çürütmüş. Şarap, bira, süt, meyve suyu gibi mayalanan sıvıların, uzun süre bozulmadan saklanmasını sağlayan "pastörizasyon" adlı konserve yöntemini geliştirmiş.

Tıp doktoru olmadığı için yaptıklarını ciddiye almayanları hatırlayan var mıdır, bilinmez ama difteri (kuşpalazı) serumunu bulan Dr. Roux, veba mikrobunu bulan Dr. Yersin ve kolera mikrobunu bulan Dr. Chantemesse, Pasteur'ün başarılı öğrencilerindenmiş.

Ve... Pasteur'ün 1865 yılında yayınladığı Mikrobik Hastalıklar Kuramı'nı okuyan İngiliz doktor **Joseph Lister**, hastaların cerrahi işleminden sonra ölmesinin bakterilerle ilgili olabileceğini düşünmüş ve yarayla temas eden her şeyin asit fenikle temizlendiği ilk ameliyatını yapmış. Bu gelişme sayesinde genel cerrahi yaşam kurtarır hale gelmiş.

Lister; Edinburgh ve Glasgow'daki ilk yıllarında iltihap, cerahatin oluşması ve iyileşmekte olan yaralarda kan pıhtılaşmasının mekanizmasını keşfetmiş. O sıralarda Louis Pasteur, mikroorganizmaları göstermiş ve bunların kokuşma

ve fermentasyonda amil olduklarını bulmuştu. Lister, bu mikroorganizmaların aynı zamanda yara enfeksiyonlarına da sebep olduğunu ileri sürmüş ve dolayısıyla yaralar, bu tesirlerden uzak tutulursa aynı zamanda enfeksiyonlardan da uzak tutulacaktı. Lister, bu işi karbonik asit çözeltisiyle yapmış ve cerrahi enfeksiyonların sayısında şaşırtıcı bir azalma görülmüş. Lister'in antiseptik cerrahi düşüncesi, bütün dünyada taraftar kazanmış ve günümüze kadar önemli gelişmeler göstermiş.

Aslında her şey belki basit bir "el yıka"dan çıkmış ya da herkesin karşı çıkmasına rağmen bildiğinden şaşmayan insanların sayesinde yaşamaya devam ediyoruz. Biri bir şey dediği zaman durup düşünelim olur mu? Zira her gelen gün, yeni bir şey öğrenmek için uzun bir zaman dilimi... (☞☞)

bir varmış:

yağmuru
ve kitapları al yanına
bir de yüreğini sadece.
Düello / Behçet Aysan

(28 Temmuz 1949 – 2 Temmuz 1993)

bir yokmuş:

Acı, ey suskun yol arkadaşı anlatsana!
Nerelisin, oğlun kızın var mı,
Sağ mı annen baban?
Senin de yüreğin kanar mı,
Uzaktayken yakınlarından?
Bir Acıya Kiracı / Metin Altıok

(14 Mart 1941 – 9 Temmuz 1993)

* Yıldırım Gürses'in "Eller Eller" şarkısından...

@terskarga

bilgi@terskarga.com

AŞK, İHANET, CİNAYET: ISLAK BALIK

Alman yazar Volker Kutscher imzalı *Islak Balık*, dedektif Gereon Rath'ın ilk vakası. Serinin bundan başka üç kitabı daha bulunuyor. Bu da *Islak Balık*'ın tek bir suçun peşindeki polisin hikâyesinden ziyade, karakterin hayatının tüm yönleriyle ele alınacağı çok boyutlu bir roman olduğunun ipucu adeta. Gereon Rath'ın maceraları diziye de uyarlanmış. *Babylon Berlin* adıyla seyircinin beğenisine sunulan dizi, 40 milyon euroluk bütçesiyle Almanya'nın bugüne kadarki en pahalı prodüksiyonu rekorunu da eline geçirmiş.

Suçlar ne denli çeşitliyse, suç edebiyatındaki polis imgesi de o denli çeşitlidir. Yakışıklı, karizmatik, zeki, iyi, kötü, babacan, sert... Alman yazar Volker Kutscher, kitabı *Islak Balık*'ta adeta ihtimaller dahilindeki polis tiplerini harmanlayarak oluşturduğu son derece ortalama bir karakterin, gayet sürükleyici hikayesini anlatıyor okuyucuya; dedektif Gereon Rath.

Kitabın kapağında da belirtildiği gibi *Islak Balık*, Gereon Rath'ın ilk vakası. Serinin bundan başka üç kitabı daha bulunuyor. Tıpkı beş yüz sayfaya yaklaşan ilk kitap gibi, diğerleri de bir hayli hacimli kitaplar. Bu da *Islak Balık*'ın tek bir suçun peşindeki polisin hikâyesinden ziyade, karakterin hayatının tüm yönleriyle ele alınacağı çok boyutlu bir roman olduğunun ipucu adeta. Bilinmesi gereken diğer bir

Islak Balık, okurken yer yer yüzlerde tebessüm oluştursa da, tam anlamıyla “karanlık” bir roman. Kitabı bu hale getiren şey ise atmosferi. 1920’lerin sonunda geçen hikaye, trençkotları ve fötr şapkalarıyla arz-ı endam eyleyen dedektifleriyle, dönemin o puslu havasını çarpıcı şekilde gözler önüne seriyor. Serinin diğer kitaplarını henüz inceleme fırsatım olmasa da, bu ilk kitap, aynı zamanda bir “siyasi polisiye” olarak o yılların politik gündemine de bol bol yer veriyor.

husus da, Gereon Rath’ın maceralarının diziye uyarlanması. *Babylon Berlin* adıyla seyircinin beğenisine sunulan dizi, 40 milyon euroluk bütçesiyle Almanya’nın bugüne kadarki en pahalı prodüksiyonu rekorunu da eline geçirmiş.

Karanlık bir atmosfer

Islak Balık, okurken yer yer yüzlerde tebessüm oluştursa da, tam anlamıyla “karanlık” bir roman. Kitabı bu hale getiren şey ise atmosferi. 1920’lerin sonunda geçen hikaye, trençkotları ve fötr şapkalarıyla arz-ı endam eyleyen dedektifleriyle, dönemin o puslu havasını çarpıcı şekilde gözler önüne seriyor. Serinin diğer kitaplarını henüz inceleme fırsatım olmasa da, bu ilk kitap, aynı zamanda bir “siyasi polisiye” olarak o yılların politik gündemine de bol bol yer veriyor.

Gereon Rath yirmili dokuz yaşında genç bir polis memurudur. Köln’de, cinayet bürosunda görev yaparken, talihsiz bir kaza sonucu yanlışlıkla birini vurur. Yerel gazeteler yüzünden, aklanmasına rağmen olay bir türlü soğumayınca Berlin’e tayin edilir. Fakat buradaki yeni departmanı cinayet masası değil, ahlak polisidir.

Hikaye tam da burada başlıyor. Dönemin Almanya’sı siyasi belirsizlik yüzünden bir hayli çalkantılıdır. Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra Kayzer tahttan indirilmiş, Almanya’da Weimar Cumhuriyeti kurulmuştur. Öte yandan Naziler’in iktidar yürüyüşü başlamıştır. Sovyetlerin kuruluşundan sonra pek çok çar yanlısı Almanya’ya iltica etmiştir. Hatta Stalin’le ters düşen pek çok Bolşevik de yine Almanya’da örgütlenmektedir. Tüm bu belirsizlik ortamında Berlin’in gece hayatı ise hiç olmadığı kadar uçlardadır. Gece kulüplerinde ahlaka mugayir partiler yoğun talep görmekte, ahlak polisi ise bu organizasyonlarla canla başla mücadele etmektedir.

Rath, bağlı olduğu yeni birimle bu yasadışı eğlence yerlerine baskınlara giderken ve görevine alışmaya çalışırken, yorgun bir günün ilerleyen saatlerinde, geceyarısı, kaldığı pansiyon odasının kapısı çalınır. Sarhoş bir Rus, içeriye girmek için çabalar. Rath dediklerinin tek kelimesini anlamaz. Onu göndermeye çalışsa da adam diretir. Nihayet adamı tekme tokat dışarı atar. Ertesi gün işe giderken polisin su kanalına düşen bir otomobili çıkarmakla uğraştığını görür. Otomobilin kanala kaza süsü verilerek bilerek sürüldüğü, soförün ise kazadan daha önce öldürülüp koltuğa yerleştirildiği açıktır. Rath arabadan çıkarılan erkek cesedini ise tanımakta

zorlanmaz. Bir gece evvel kapısına dayanan Rus’tur bu. Artık ahlak polisi olmasına rağmen, yeni geldiği Berlin polis departmanında, şayet bu işi çözebilirse büyük sükse yapacağını ve belki de yeniden cinayet masasına geçebileceğinin farkındadır. Bir önceki gece olanları ve adamı tanıdığını kimselere söylemez ve olayı araştırmaya koyulur.

Suçta bulaşan dedektif

480 sayfalık serüven boyunca Rath’ın başı beladan kurtulmuyor. Ahlak masası operasyonlarına katılan bir polisten, kısa sürede Berlin’in yer altı dünyasından önemli isimlerle temas kurarken buluyor kendisini. Hatta işler o denli çığından çıkıyor ki, Çarlık Rusya’sından kaçırılan tonlarca altının da, o gece kapısına dayanan ve ertesi gün ölü bulunan Rus’la alakalı olduğunu anlıyor. Tüm bu hengamede aşk yaşamayı da ihmal etmiyor. Polis sekreteri Charlotte ile çalkantılı bir ilişkiye başlıyorlar. 1 Mayıs protestolarının kanlı bir şekilde bastırılmasına şahit oluyor. Rath tarafından çözülmeyi bekleyen daha pek çok karmaşık ilişki ve olay, sayfalar ilerledikçe anlam kazanırken, yerine yenileri ekleniyor. İlk cümlelerde belirttiğim polislik vasıfları, anlatı boyunca Rath’ın sergilediği tutumla alakalı. Bazen sert polis oluyor, bazen bir iyilik meleği, kimi zamansa suçta bulaşıyor ve emniyet güçlerini yanıltıyor.

Islak Balık, okuması keyifli bir kitap, ancak sürükleyicilik açısından yer yer durgunlaşıyor. Kitaptan alınan keyfi arttırmak için muhakkak ona yoğunlaşmak gerekiyor. Olay kurgusundaki düğümlerin üzerine, onlarca karakterin akılda tutulması gereken isimleri de eklenince, doğru zamanda okunması gerektiğini anlıyorsunuz. Hatta tavsiyem odur ki güneşli yaz günlerinden ziyade, karanlık kış günlerinde daha lezzetli bir okuma sunacaktır. <==>

ISLAK BALIK

Volker Kutscher
ÇEV. Cem Sey

İLETİŞİM YAYINLARI

LEZZETLİ KELİMELE: YEMEK KİTAPLARININ BÜYÜLÜ DÜNYASINDA YOLCULUK

Yemek kitapları, her yıl ödülleriyle onurlandırılan hayatın her alanını kapsayan, yeni olmayan bir tür. Zaman zaman edebi lezzetler de taşıyan bu türü mutfaktan çıkarıp tarihin, coğrafyanın, sosyolojinin, psikolojinin ve iktisadın sokaklarında dolaştırmak yeni nesil okurların ve yazarların ilgi alanına girebilir.

İlk romanımın dosyasını yayınevine gönderdikten sonra yayıncımla görüşme günlerini ipe çeker olmuştum. Çok sevdiğim kelimelerimin lezzetinin nasıl olduğunu merak ediyordum. Genel olarak beğenildi ve kıymetli Melike Gün-yüz ile kitabım üzerine konuşma keyfini doyasıya yaşadım. Kitabın içindeki yemek tarifleri ve yemek izleği kendisinin ilgisini çekmişti ve o günlerde dünya mutfağına dair *Mutfak-ta Dünya Turu* kitabını yayınlıyorlardı. İtiraf etmem gerekirdi mutfak, edebiyata lezzet katan bir malzeme olarak görmüş ve anlatıya kattığı kıvamdan memnun olmuştum. İlk romanımın devamı olacak ikinci çalışmam için neredeyse beş yıldır aralıklı çalışmalarımı sürdürüyorum. Bu hayli yıpratıcı bir süreç, zira artık tanıdığınız biriyle, bir kahramanla yolculuğa çıkıyorsunuz ve haksızlık etmek istemiyorsunuz. Ona iyi bir macera yaşatmak isterken aynı zamanda okurları da hayal kırıklığına uğratmak istemiyorsunuz. Yüzyıllar aşan bir hikayeyi anlatmak hiç kolay değil. Dolayısı ile hem tanidik hem de yepyeni bir üslubun peşinde karışım arıyorsunuz.

Yazmak için en kolay kısmı ama yazmaya oturana kadar kelimeleri teraziye koymak, işte o biraz zorluyor.

Yazacağım kitabın temel izleklerinden biri yine mutfak üzerine olacak. Deyim yerindeyse olay yeri incelemesi yapmam gerekiyor. Olay yeri ise mutfak. Geride bırakılan izler yemeklerin tarifleri, içine konulan kanıt poşeti ise yemek kitapları. Tüm dünyanın yemek kitaplarını araştırmam işte böyle başladı. Yolun beni nereye götüreceğinden emin değildim, hâlâ da değilim. Sosyal medya üzerinde bana yemek kitabı önermesini rica ettim arkadaşlarımdan. (Onlara tanışıklık seviyemden bağımsız olarak arkadaş diyeceğim çünkü takipçi veya takipleştiklerim kelimeleri bana çok algoritmik geliyor.) İştahlı cevaplar gelmeye başladı. Ayşe Böhürler neredeyse bir raf dolduracak önerilerde bulundu. Yeni Şafak'ın kıdemli kitap eki editörü Ayşe Olgun da önerilerini sıraladı. Anjelika Akbar ailesinin hikayesi etrafında şekillenmiş bir yemek kitabının hazır olduğunu ve yayıncı arayışında olduğunu

İlk yemek kitabımız *Melce-i Tabbahin* 1844 yılında yayınlanmıştı. Ancak yemek kitaplarının tarihi çok daha geriye gidiyor; Abbasi sarayındaki yemeklerin tarifleri günümüzün değme yemek kitaplarına taş çıkartıyor. Modern yemek kitaplarını yazanlar da bu geniş mirasın üzerinde yeni kelimelerle lezzeti bulmaya çalışıyorlar. The Guardian'ın yemek editörü Mina Holland'ın kaleme aldığı *Yemek Atlası*'nı heyecanla okumaya koyuldum. Sadece bir yemek kitabı değil tarihi ve coğrafi anekdotlarla dolu hoş bir kitap. Ama itiraf etmem gerekir ki Batı merkezli dil bu yemek kitabının üzerine sinmiş.

belirtti. Osmanlı yemeklerini ve modern yemek tariflerini anlatan birçok öneri birbiri ardına geldi.

Abbasi sarayındaki tariflerden bugüne

Doğrusu yemek pişirmeyi bilmeyen, öğrenmeye niyeti olmayan ve yemek yemeyi de özel bir tutku olarak kabul etmeyen bir kelime çobanı için hayli gelişkin önerilerdi. Ancak bu durum avantaja da dönüşmeye başladı çünkü yemek kitapları ağızını sulandıran lezzet reklamları değil çözülme bekleyen bulmacalar gibiydi. İlk yemek kitabımız *Melce-i Tabbahin* 1844 yılında yayınlanmıştı. Ancak yemek kitaplarının tarihi çok daha geriye gidiyor; Abbasi sarayındaki yemeklerin tarifleri günümüzün değme yemek kitaplarına taş çıkartıyor. Modern yemek kitaplarını yazanlar da bu geniş mirasın üzerinde yeni kelimelerle lezzeti bulmaya çalışıyorlar. The Guardian'ın yemek editörü Mina Holland'ın kaleme aldığı *Yemek Atlası*'nı heyecanla okumaya koyuldum. Sadece bir yemek kitabı değil tarihi ve coğrafi anekdotlarla dolu hoş bir kitap. Ama itiraf etmem gerekir ki Batı merkezli dil bu yemek kitabının üzerine sinmiş. Domuz tarifleri olduğu gibi duruyor ve Endülüs mutfağından söz ederken kullanılan dil Müslümanları incitir mahiyette. Türkiye kısmı ise yayınevinin tasarrufu olarak kitaptan çıkarılmış.

Aşçıbaşı kitabı ise Mary Işın'ın Türki mutfağına dair ısrarlı meraklarının bir sonucu. Mahmut Nedim Bin Tosun isimli Osmanlı subayının Muş'un Bulanık ilçesindeki askerlik günlerinden yadigar olarak ortaya konulmuş. Çanakkale Kilitbahirli bu lezzet tutkunu subay ikinci ve kapsamlı kitabını *Kocakarı* isimle yayınlamayı düşünmüş ama kitapta yazdığına göre bundan emare yok.

Anya Von Bremzen'in *Sovyet Mutfak Sanatı* kitabı baskısı bulunmayan eserler arasında. Bu nedenle ikinci el kitap satan yerlerde fahiş fiyatla alıcısını bekliyor. Von Bremzen ailesinin ve Sovyetlerin tarihini bir yemek kitabına saklayıvermiş. Yemek kitaplarının her biri değerine açılan kapı ve diğerlerini böyle belirlemek ilginç olabiliyor.

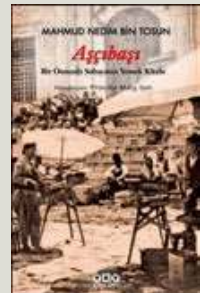
Sovyetler Birliği döneminde "yarısı yemek tarifi yarısı propaganda" olarak tanımlanan *Sağlıklı ve Lezzetli Yemekler kitabı*, tüm Sovyetlerde yemek kültürünü şekillendiren bir işlev üstlenmiş. Ekim Devrimi öncesinde son baskısını yapmış olan *Genç Ev Hanımına Hediye* ismini taşıyan başka bir kitap Çarlık rejiminin son dönemlerinin eşsiz bir kesitini sunuyor.

Sadece bir yemek kitabı değil, aynı zamanda hizmetçileri olan bir evin yönetim kitabı. Tabii buzdolabı ve elektrikli fırının gündemde hiç olmaması bu kitabı tarihi anlamda bambaşka bir yere koyuyor. Tariflerin içindeki Fransız yemekleri de Fransız İhtilali'nden canını kurtarıp Rusya'da gelecek arayan Fransız aristokratlarının eski çalışanlarının hafızasını taşıyor.

Yemek kitapları, her yıl ödülleriyle onurlandırılan hayatın her alanını kapsayan, yeni olmayan bir tür. Zaman zaman edebi lezzetler de taşıyan bu türü mutfaktan çıkarıp tarihin, coğrafyanın, sosyolojinin, psikolojinin ve iktisadın sokaklarında dolaştırmak yeni nesil okurların ve yazarların ilgi alanına girebilir.

Bu kısa tur bile yemek kitapları hakkında konuşacağımız ne çok şey olduğunu gösteriyor. (•••)

Yazıda geçen kitaplar

AMFİBİK CANLILARIN KEDERLİ TARİHİ: BAYAN CALIBAN

Rachel Ingalls'ın kısa romanı *Bayan Caliban*, bilinmeyi tüm masumluluğuyla sorgulaması üzerinden esprili, toplumu ve ötekileştirmeyi korkusuzca masaya yatırmasıyla düşündürücü, şiddeti tüm rahatsız ediciliğiyle işlemesiyle çüretkâr.

"Benim için yaşadığım yerin sesi bu. Bunu açıklamak zor. Hep orada, kalp atışların gibi. Her zaman, tüm hayatımız boyunca müzik vardır. Müziğimiz harikuladedir. Deniz bizimle konuşur. Konuşan, yaşadığımız yerdir. Anlıyor musun?"

Bilimkurgu tarihinin yıldızları söz konusu olduğunda akla birçok ünlü isim gelir: Jules Verne, H.G. Wells, Isaac Asimov, Robert A. Heinlein, Arthur C. Clarke ve daha nice... Ancak güçlü, ufuk açıcı ve düşündürücü eserleriyle birlikte türün ilklerinden olmasına rağmen başka topraklardan Rus yazar Alexander Belyaev, söz konusu isimlerle karşılaştırıldığında ne yazık ki kendine ancak tarihin tozlu sayfalarında yer edinmiştir. Yine de yazdıklarının gelecek kuşaklardaki etkisini gözlemleyebiliriz.

Sovyetlerin Jules Verne'i olarak da anılan Belyaev'in *Su Adamı* (*Amphibian Man*, 1928) adlı kitabında, üzerinde yapılan deneyler sonucunda balık solungaçlarına sahip olan ve hem denizde hem karada yaşayabilen Ihtyandr'ın yaşamını okuruz. Deniz şeytanı lakaplı canlı farklı olduğu için toplum tarafından dışlanır ve kendisinden korkulur. Romanda ötekinin dışlanması, korkunun getirdiği şiddet gibi konularla birlikte onlarca engel karşısında yaşanan imkânsız aşk da işlenmektedir.

Bu eserin beyazperde ve yazın dünyasında izlerini sürmek mümkün. Bunlardan akla ilk geleni kuşkusuz 2018'de aldığı Oscar ödülleriyle büyük başarı elde etmesinin yanı sıra türü itibarıyla törende bir ilke de imza atan Guillermo del Toro'nun çektiği, *Suyun Sesi* (*The Shape of Water*) adlı film. Yapımda gizli araştırma tesisinde tutsak olan amfibik canlıyla yalnız bir kadının kurduğu ilginç ilişkiye tanık oluyoruz.

Rachel Ingalls'ın fantastik kısa romanı *Bayan Caliban*'da da *Su Adamı*'nın izlerini görebiliriz. Evet, burada da ötekileştirme, yasadışı ve etikten uzak deneyler, işkence, özgürlük ve tabii ki tehlikelerle dolu aşk gibi temalar odağımızda. Ah şü amfibik canlıların insanlıktan çıktıkları...

Tekdüze hayat

Bayan Caliban'da baş karakterimiz Dorothy mutsuz, hayattaki amacını kaybetmiş, ilişkisi sallantıda bir ev hanımı. Günlük işlerinden keyif almıyor, rutini tüm sıkılganlığıyla yaşıyor, daha doğrusu yaşamaya çalışıyor. Kocasını Fred'le

Bayan Caliban'da baş karakterimiz Dorothy mutsuz, hayattaki amacını kaybetmiş, ilişkisi sallantıda bir ev hanımı. Günlük işlerinden keyif almıyor, rutini tüm sıkılganlığıyla yaşıyor, daha doğrusu yaşamaya çalışıyor. Kocas Fred'le ilişkisi, çocuklarını kaybetmelerinden beridir berbat durumda. Sıkıcı hayatından sıyrılabileceği bir kaçış; gökten düşecek yahut okyanustan fırlayacak bir kurtarıcı arıyor. O kurtarıcıysa, insanlığın bilmediği başka bir diyardan gelen, denizde ve karada yaşayabilen tuhaf canlı Larry oluyor.

ilişkisi, çocuklarını kaybetmelerinden beridir berbat durumda: Aynı uyuyorlar, olabildiğince az iletişime geçiyorlar, birbirlerine "hoşçakal öpücüğü" dahi vermiyorlar. Üstelik Dorothy aldatıldığını bilmesine karşın boş vermiş bir edayla, "Geç saatlere kadar ofiste çalışıyordu. Yersen. Veya belki de gerçekten öyleydi ama Dorothy konuyla ilgili kesin bir şey söyleyemiyordu artık," yorumunda bulunuyor. Travmayla ve mutsuzlukla sarmalanmış psikolojisi radyo dinlerken tuhaf sesler duymasına sebep oluyor: "Keman çalabilen tavuk hakkında bir hikâye duymuştum ve sonrasında arkadaşlarımdan, bu duyduklarının belli ki aynı programı dinleyen başka insanlar tarafından duyulmadığını öğrenmiştim". Sıkıcı hayatından sıyrılabileceği bir kaçış; gökten düşecek yahut okyanustan fırlayacak bir kurtarıcı arıyor.

O kurtarıcıysa, insanlığın bilmediği başka bir diyardan gelen, denizde ve karada yaşayabilen tuhaf canlı Larry olur. İnsanlığa yabancı akıllı 'yaratık', yakalanıp hapsedildiği araştırma tesisinden kendisi üzerinde çalışma yapan bilim insanlarını şiddetli biçimde katlederek kaçır. Larry'nin cinayetleri bununla da kalmaz ve her ne kadar 'savunma odaklı olsa bile' hep çok kanlı olur, Ingalls kalemini sakınmaz. Kaçmasıyla birlikte başıboş dolanır ve kendisini Dorothy'nin mutfağında bulur. Bu ilginç ikili arasındaki imkânsız aşk da böylece başlar.

Bireysel ve toplumsal ölçekte birbirlerini ve yabancı oldukları toplumu, kültürü anlamaya çalışırlar. Larry insanlığa dair sorular sordukça, "Neden?" sorusunu önceden sorgulamadığı için Dorothy hayatımızdaki çok bilinenleri anlatmakta oldukça zorlanır, keza okur olarak biz de. Bize öğretilen birçok temel bilginin de nasıl sorgulama filtresine hiç uğramadığını görürüz. Larry, kendisine karşı duyulan korkuyu, nefreti anlamlandırmaya çalışır. Bu zor soruya cevap vermek tabii ki kolay olmaz. Ayrıca Larry, Italo Calvino'nun *Görünmez Kentler* kitabında Marco Polo'nun gezdiği kentleri Kubilay Han'a betimlemesi gibi, soyut ve hayal etmesini okura bırakan, yani ucu açık kendi dünyasını bizlere anlatır. Yazarın bu tercihi çok beğendim.

Bilinmezden gelen

Uzaya çıkmak, insanlığın hiç gitmediği yerleri keşfetmek. Bambaşka bir akıllı türün kültürünü öğrenmek. Şüphesiz inanılmaz olurdu. Larry de benzer hisleri, haklı bir özlemle söylüyor, "Yani, başka bir dünya görmek harika. Aklına gelebilecek başka hiçbir şeye benzemiyor. Ve içindeki her

şey birbiriyle uyum içinde. Bunu hayal etmen imkânsız ama öyle ya da böyle her şey birbiriyle uyumlu ve her bir küçük parça ilintili gibi görünüyor. Benim dışımda her şey. Sadece kısa bir süre kalabileceğimi bilsem, bu hayal edebileceğim en heyecan verici şey, hayatımın mucizesi olurdu. Ama sonsuza kadar olduğumu bilsem, ait olamayacağım bir yerde sonsuza kadar kalacağımı bilsem ve asla eve dönemeyeceğimi bilsem, asla..."

Tutsaklığın keşfin önüne nasıl geçtiğini, hayatta kalma uğraşının heyecanını nasıl yok ettiğini vurguluyor. Ev hasretini de kitap boyunca, "Her şeyden çok. Açlıktan da çok. Açlık bile bazen geçiyor ama bu geçmiyor," sözleriyle ifade ediyor. Okurun elinde de onun için durumun zorluğunu üzümlere anlamaya çalışmaktan başka şey kalmıyor.

Ingalls'ın kısa romanının ilginç bir yayın geçmişi var. Yayımlandığı yıl ne okurların ne de eleştirmenlerin dikkatini çekiyor. Ticari açıdan da sınıfta kalıyor. Kısacası rafların arkalarına itiliyor ve unutuluyor. Yayın hayatına başarısızlıkla başladığını rahatça söyleyebiliriz. Bir süreliğine... Ardından, dört yıl sonra Britanya Kitap Pazarlama Konseyi tarafından beklenmedik şekilde "İl. Dünya Savaşı sonrası dönemin en iyi 20 Amerikan romanı" listesine dahil ediliyor. Bu durum kitabın tekrar basılmasına ve birden ilginin odağına yerleşmesine neden oluyor. Anka kuşu misali küllerinden tekrar hayat buluyor. Hatta yazar sonrasında bir yayıneviyle üç kitaplık sözleşme bile imzalıyor. Ingalls, bu gelişmelerden mutlu olmakla kalmıyor, kendini âdeta kitabı gibi yeniden doğmuş hissettiğini belirtiyor.

Bayan Caliban, bilinmeyi tüm masumluğuyla sorgulaması üzerinden esprili, toplumu ve ötekileştirmeyi korkusuzca masaya yatırmasıyla düşündürücü, şiddeti tüm rahatsız ediciliğiyle işlemesiyle cüretkâr. Akıcı anlatımıyla bir çırpıda okunabilecek bir eser olmasıyla da öne çıkıyor. (👉👉)

ROMANIN ZAFERİ VE ÖLÜMÜ

Romanın zaferini ilan eden epey bir metne sahibiz. Buna karşılık muzaffer roman türünün ölümünü ilan edenler hiç de azınlıkta değil. Elbette bağlamlar ve gerekçeler çok farklı. Yine de net bir şekilde söyleyebiliriz ki roman ölümü ve zaferi en çok ilan edilen edebiyat türü.

Marguerite Yourcenar, 1951'de yayınlanan *Hadrianus'un Anıları*'nın girişinde "Zamanımızda, roman tüm öteki biçimleri yiyip yutuyor; anlatım aracı olarak insan sadece roman biçimini kullanmaya zorlanıyor." demişti. Romanın zaferini ilan eden epey bir metne sahibiz. Ancak bir not düşmek zorundayız ki 20. yüzyılın ilk yarısında Netflix aboneliği olmamıştı Yourcenar. Buna karşılık muzaffer roman türünün ölümünü ilan edenler hiç de azınlıkta değil. Mesela Cemil Meriç 1979'da bir dergide yayınlanan konuşmasında "roman ölmektedir ve ölecektir" demiş. Elbette bağlamlar ve gerekçeler çok farklı. Yine de net bir şekilde söyleyebiliriz ki roman ölümü ve zaferi en çok ilan edilen edebiyat türü.

Romanın o kadar çok ve farklı tanımı var ki bir metnin roman olmadığını ispatlamak giderek daha müşkül bir mesai gerektiriyor. Roman ne zaman tanımlanmaya yaklaşılsa yazılan yeni bir roman o tanımın eksik bir unsuru olduğunu gündeme getiriyor ve hatta bazen o tanımın tamamen yerle yeksan edebiliyor. Bu noktada iki gruba ayırabiliriz romanları. Kendi tanımlarını getiren romanlar ve mevcut tanımlardan birinin yeterli olduğu romanlar vardır diyebiliriz. (Farkındayım bu cümle hangi sanat dalı için geçerli değil ki?)

Bu noktada bir itirafta bulunmam lazım. Kaç yayınevinden şiir dosyam hakkında roman olsaydı yayınlardık mazeretine sığınarak red cevabı almışlığım var. Bu satırları yazdığım zamana dek bir roman yazamamışsam bunun bir sebebi de aldığım bu cevaplardır. Bir süredir şiir ve hikâyeyi es geçip ilk dosyası roman olan yazarların sayısının artmasında kültür endüstrisinin bu yönlendirmelerinin payı olduğu rahatlıkla

ifade edilebilir. Ancak bu yönlendirmenin romana faydasının mı zararının mı olduğundan emin değilim. Bu konuda yorum yapmak için biraz erken olduğunu söyleyerek bu ciddi sorudan kaytarabileceğimi ümit ediyorum.

Roman biraz da yazarının okuduğu romanların çocuğu galiba. Romanın ve roman yazarının seçerisini çıkarmak bizi kültürel kopuş ve devamlılığı takip etmek adına önemli verilere ulaştırabilir. Nitekim Milan Kundera, Avrupa romanını yücelttiği o meşhur "Cervantes'in Hor Görülen Mirası" başlıklı yazısında Cervantes'in uçsuz bucaksız bir coğrafya-ı ilerleyen karakteri Don Kişot'tan Emma Bovary'nin bir çitle sınırlanan dünyasına oradan da Kafka'nın *Şato*'sunda yargılanan karakterine kadar daralmayı bir devamlılık içinde anlatır.

Roman yine de amorf yapısıyla, tam olarak tanımlanamamış olmanın verdiği güçle yaşamaya devam ediyor. Olga Tokarczuk'un romanının ismi tam da buraya denk düşüyor belki de: *Sür Pulluğunu Ölülerin Kemikleri Üzerinde*.

Roman ölmedi ama mezarlıkları gezmeyi sevenler, her an ilginç keşiflerde bulunabilirler. (☺☺)

ROMANIN İLK 11'İ

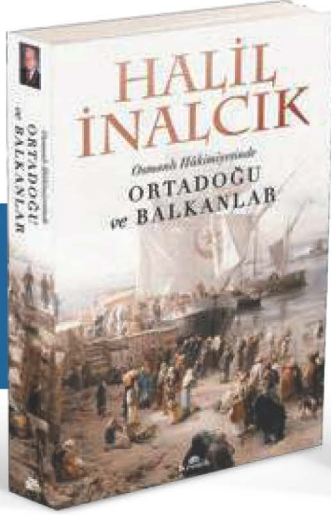
Roman Nedir?-Marina MacKay
Roman Ne Anlatır?-Mehmet Narlı
Genç Bir Romancının İtirafı-Umberto Eco
Yazma Sanatı-Stephen King
Mesleğim Yazarlık-Haruki Murakami
Yüzyılın 100 Türk Romanı-Fethi Naci
Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış (3 cilt)-Berna Moran
Roman Sanatı-Milan Kundera
Saf ve Düşünceli Romancı-Orhan Pamuk
Karnavalda Romana-Mihail Bakhtin
Roman Teorisi-Philip Stevick

Yazıda geçen kitaplar

**Osmanlı Hâkimiyetinde
Ortadoğu ve Balkanlar**

HALİL İNALCİK

**ORTADOĞU VE BALKANLARDAKİ
OSMANLI HÂKİMİYETİNE GENİŞ BAKIŞ...**

Tarih alanında dünyanın tartışmasız en büyük isimlerinden biri olan Halil İnalcık'ın, Osmanlı Devleti'nin Ortadoğu ve Balkanlar üzerindeki hâkimiyetini devlet, toplum, ekonomi ve siyaset pencerelerinden inceleyen çalışmaları bir arada. İnalcık'ın bu eseri; Osmanlı devlet geleneğinden, Ortadoğu'da İngiltere ve Osmanlı arasındaki pazar rekabetine, 16. yüzyılda Akdeniz'deki mücadeleye geniş okuma perspektifleri kazandıran ve ufuk açan bir kaynak...

**Talat Paşa'nın
Son Günleri**

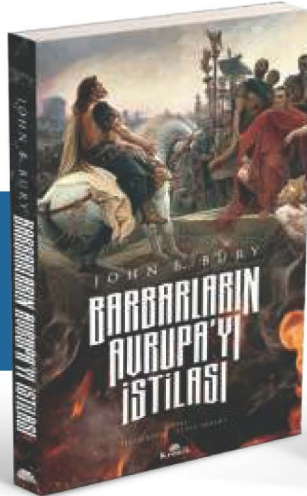
ARİF CEMİL

**TALÂT PAŞA'NIN SON GÜNLERİNE
EN YAKINDAN ŞAHİT OLMAK...**

Talat Paşa, 15 Mart 1921 günü Berlin'de Soghomon Tehliryan adındaki bir Ermeni tarafından tabanca ile vurularak şehit edilmiştir. Arif Cemil Denker'in bu çalışmasıyla, İttihat ve Terakkî Cemiyeti'nin en önemli icraatçılarından biri olan paşanın son günlerini anlatarak, alanındaki çok önemli bir açığı kapatıyor. Okuyucuları, kitabın sayfalarını çevirdikçe son anlarına kadar paşanın gölgesi bulacak, mektuplar ve fotoğraflar eşliğinde bir belgesel lezzeti tadacaklar...

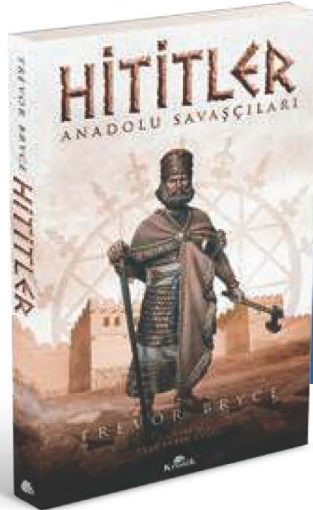
**Barbarların Avrupa'yı
İstilas**

JOHN B. BURY

**AVRUPA'NIN EN HAREKETLİ DÖNEMİ:
BARBAR KAVİMLER KAPIYA DAYANIYOR...**

Milattan sonra üçüncü ve dördüncü yüzyıllarda başlayıp dokuzuncu yüzyıla kadar devam eden kuzey barbarlarının uzun süren göç hareketlerinin genel ve geniş bir manzarasını sunan bu çalışma, Avrupa'ya şimdiki şeklini veren süreci gözler önüne sermektedir. Roma'nın son dönemlerini ve imparatorluğun yıkılmasından sonraki dönemini ele alan eser Roma İmparatorluğu'nun son dönemlerinden başlamakta ve Cermen krallıklarını ve bu krallıkların hukuki, idari sistemleri ve yapılarını tek tek incelemektedir.

Hititler

TREVOR BRYCE

**ANTİK DÜNYANIN
EN GİZEMLİ UYGARLIĞI: HİTİTLER...**

Hititler, Geç Tunç Çağı'nda Antik Yakındoğu'nun en büyük askeri gücü hâline nasıl geldiler? Düşmanları karşısındaki zaafı nelerdi? Anayurtları olan ve denizlerle bağlantısı bulunmayan Anadolu'nun ırmaklarının seyrüsefere imkân tanımayışı karşısında ne tür önlemler almışlardı? Bu antik imparatorluğun yükselişinin ve parlak başarılarının arkasında hangi güçler yatıyordu? "Hititler: Anadolu Savaşçıları", okuyucuyu destansı ihtişamla günlük yaşamın mahremiyeti arasında yolculuğa çıkaran, haritalarla ve resimlerle donatılmış bir tarih ve kültür başyapıtı...

